

Koga naj pozovem k varčevanju?

Koga naj pozovem k varčevanju? Ali tistega delavca, ki nima dovolj niti za svoje vsakodnevno življenje? Pozivam pa ljudi, ki so na odgovornih mestih v gospodarstvu, v bankah in v drugih sektorjih našega gospodarskega življenja — tam so v glavnem komunisti — da se vedejo tako kot zahtevajo sklepi ZK in ne, kot to sami odločajo. V nasprotnem bomo z njimi odločno ravnali, vendar ne tako, da bi jih izključili samo iz ZK in bi še naprej ostali na svojih mestih. Zapustiti bodo morali svoja mesta in ne samo partije!

Iz govora predsednika Tita v Labinu

Da ne bi doživeli treh reform . . .

Predsednik sindikalne organizacije tovarne »Sava« iz Kranja Stefan Marcijan je, kot poroča »Politika«, dejal:

»Kongres samoupravljalcev bi moral sprejeti sklepe, ki bi načrtovalce našega gospodarskega sistema zavezali za rešitve, s katerimi bi zagotovili, da v naslednjih desetih letih ne bi doživeli treh reform, kot smo jih v minulih desetih letih«.

Delo — 8. V. 1971

Varčevanje na račun kvalitete

Po poročilu republiškega zavoda za socialno zavarovanje Srbije je v začetku letošnjega leta bilo v njihovi ustanovi 36 praznih delovnih mest. Navajajo tudi, da je lani bilo v zavodu 148 delavcev z visoko strokovno izobrazbo, 60 z višjo, 93 s srednjo in 147 z nižjo strokovno izobrazbo. Zanimivo je da so zvišali število delavcev z nižjo strokovno izobrazbo, in to za šest mest, a znižali za dva število visoko izobraženih.

Borba — 4. V. 1971

Za nove cene jim gre

Od začetka leta pa do konca marca letos so zavodu za cene prijavili kar 30 tisoč novih proizvodov in seveda vložili tudi prav toliko prijav za cene teh proizvodov.

Zaradi prmerjave naj navedemo, da je bilo v Jugoslaviji leta 1967 5.700, leta 1968 pa 6000 artiklov prijavljenih kot novi proizvod.

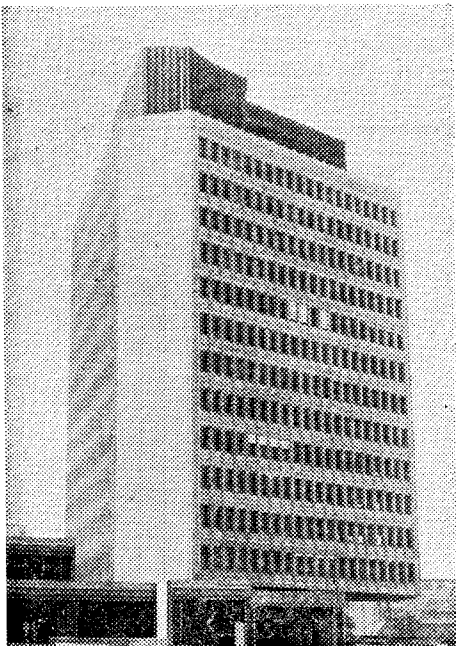
Ekonomska politika — 3. V. 1971

Nova struktura

Jugoslavija šteje 20.504.516 prebivalcev, vendar moramo od teh odšteti 682.262 naših delavcev, ki živijo in delajo v tujini. Doselej smo večkrat opozarjali, da je vsak peti Jugoslovian nepismen. Sedaj pa tudi vemo da je vsak trideseti na tujem. A ker so odšli zvečine samo pismeni, je vsa zadeva v tem, da je sedaj vsak četrti Jugoslovian doma nepismen in da smo glede pismenosti sedaj na odličnem mestu — v tujini seveda.

Delo — 5. V. 1971

LJUBLJANSKA BANKA



PRAVI NASLOV ZA DENARNE ZADEVE

TV-15 GLASILO ZZB NOV IN ZRVS SLOVENIJE

LETO IX — št. 20

13. maj 1971

•TV-15• izhaja vsak teden — Izdaja ga Zavod Borec v Ljubljani, Beethovnova 10, kot glasilo Zveze združenj borcev NOV Slovenije in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije. Glavni in odgovorni urednik FRANCE ŠUŠTERŠIČ — Tisk in klišejl ČGP »Delo« Ljubljana. Titova cesta 35 — Letna naročnina 32 dinarjev, za inozemstvo 60 dinarjev — Posamezna številka v kolportazi 80 par — Naročnino pošiljajte na naslov: Uprava •TV-15•, Ljubljana, Beethovnova 10, poštni predal 598/XI ali na tekoči račun 501-8-29 pri SDK Ljubljana — Telefonske številke: glavni in odgovorni urednik 21-901, tajništvo in novinarji 22-313, uprava 22-607 — Rokopisov ne vračamo.



Zrušil se je kakor hrast

V času, ko stojimo na pragu nadaljnje, višje ravni v razvoju našega samoupravnega sistema, je nenadoma omahnil v smrt eden njegovih najpomembnejših tvorcev, eden izmed stebrov socialistične misli pri nas — predsednik zvezne skupščine Milentije Popović.

Pokojni Milentije Popović se je rodil 7. julija 1913 v Črni travi blizu Leskovca. Gimnazijo in tehnično fakulteto je končal v Beogradu. Član KPJ je postal leta 1939.

Po zlomu stare Jugoslavije je ostal v Beogradu, kjer je bil sekretar mestnega komiteja KPJ. Pozneje pa je med narodnoosvobodilnim bojem opravljal veliko partijskih in političnih dolžnosti; bil je tudi delegat AVNOJ. Po vojni so ga nenehno volili za poslanca zvezne skupščine in skupščine Srbije. Opravljal je razne funkcije v vladi SR Srbije, od leta 1953 pa je bil član ZIS, predsednik zveznega sveta za znanstveno delo, član CK ZKJ in generalni sekretar zveznega odbora SZDLJ. Na brionskem plenumu leta 1966 so ga izvolili v izvršni komite CK ZKJ. Ob smrti je bil predsednik zvezne skupščine.

Prerana smrt Milentija Popovića je bolešno odjeknila širom po Jugoslaviji, saj je bil pokojnik velik revolucionar in velik človek. V našem revolucionarnem socialističnem gibanju je bil neutrudljiv borec in ustvarjalec. Vse njegovo življenje in delo je bilo prežeto z globokim, resničnim humanizmom. Vsi, ki so ga poznali ga prištevajo med najvztrajnejše iskalce in ustvarjalce novih poti pri izgradnji našega samoupravnega socialističnega sistema.

Smrt je pretrgala življenjsko pot Milentija Popovića sredi njegove največje aktivnosti in neposredno po kongresu samoupravljalcev, ki mu je prisostvoval do konca.

OB II. KONGRESU SAMOUPRAVLJAVCEV

Ne le slovesne besede, temveč tudi usmeritev

Minilo je dvajset let — v človeški zgodovini le trenutek — odkar smo stopili na razvojno pot samoupravljal-ske družbe. Tovariš Tito je na kongresu samoupravljalcev v Sarajevu dejal, da so se tedaj, pred 20 leti, zavedali pred našimi narodi in zgodovino velike odgovornosti za uresničenje ideje marksizma — že v sedanosti, v prvem obdobju graditve socializma. Niso se zmotili. Samoupravljanje je postalo materialna sila naše družbe in preželo je naše delovne ljudi z zavestjo o njihovem položaju. Omogočilo je velikanske uspehe na vseh področjih našega življenja in pokazalo prednosti kot družbena ureditev.

Vendar z vsem tem, kar smo med razvojem samoupravljanja dosegli, še ne moremo biti zadovoljni. Na kongresu ni nihče skrival ali podcenjeval slabosti in pomanjkljivosti, zlasti v našem gospodarstvu — ne predsednik Tito ne Edvard Kardelj v svoji uvodni razpravi, kakor tudi ne številni razpravljavci, ki so obravnavali posamezna vprašanja v komisijah in pripravljali kongresne sklepe. Smeli bi celo reči, da je bil kongres predvsem soočenje prav s tistimi stranmi naše doslej nepopolno razvite družbene ureditve, ki prihajajo na dosedanj razvojni stopnji v najostrejši nasprotje z uresničevanjem samoupravljanja. Tovariš Tito je dejal, da smo zdaj na pomembnem razpotju, ko smo sklenili, da bomo samoupravljanje uresničili »od temeljnih družbenih celic do vrh«.

To, kar je zdaj najbolj pereče za naš nadaljnji razvoj, se zlasti živo kaže v predlaganih ustavnih spremembah. Te spremembe bodo omogočile ali olajšale,

kar so dolžni storiti vsi, ki so pristojni v naših družbenopolitičnih skupnostih, da bi bila zagotovljena popolna uveljavitev samoupravljanja. To pa pomeni, da bo zlasti gospodarstvo zares gospodarilo s svojimi sredstvi ter se lahko kar najuspešneje razvijalo. Tovariš Tito je poudaril, da nima nihče pravice združenemu delu odvzemati dohodka. Storitvi je treba vse, da delovnemu človeku odvezemo neznosno breme neprimernih naložb; pri naložbah naj odločajo delovne skupnosti, ne pa birokrati in tehnokrati.

Edvard Kardelj je razčlenil vsa najpomembnejša vprašanja kongresa samoupravljalcev. Bil je zelo stvaren in neposreden. Značilno za kongres je, da ni nihče na njem z donečimi besedami povzdigoval samoupravljanja, marveč so ga vsi presojali, kakor ga doživljamo in glede na to, kako si kot samoupravljalci tudi sami prizadevamo, da bi se uveljavljalo. Tovariš Kardelj je dejal, da »samoupravljanje ni niti ideal niti dogma; je najmočnejše orožje delovnih ljudi... in to orožje jim omogoča, da so svobodni pri svojih ustvarjalnih prizadevanjih... S takim položajem zagotavljajo, da bo socialistična revolucija izpolnila svojo zgodovinsko vlogo v takšni preobrazbi naše družbe, kakršna uveljavlja njihov vodilni vpliv«. Poudaril je: »Globoko se zavedamo, da samoupravljanje ni izum jugoslovanske družbene teorije in politične prakse. Ideja samoupravljanja je stara, kot je staro tudi mednarodno delavsko samoupravljanje in kot je stara zgodovina razrednega boja. Toda prizadevanje za delavsko samoupravljanje je dandanes (Nadaljevanje na 3. strani)



Glavno mesto Slovenije je letos še posebno slovesno proslavilo obletnico osvoboditve, med najbolj množične prireditve, posvečene temu spominu, pa prav gotovo sodi že tradicionalni pohod »Po poteh partizanske Ljubljane«. Letošnji jubilejni, petnajsti pohod, ki mu je dala ustrezen pečat tudi trideseta obletnica ustanovitve OF in JLA, je zajel več kot 20.000 aktivnih udeležencev! (Foto: SVETOZAR BUSIČ)

DOGODKI TEDNA

● Slovenska skupščina je na sejah vseh zborov sprejela pobudo skupne komisije za ustavno vprašanja, naj bi spremenili republiško ustavo in do spomladi 1973 pripravili novo. Pobudo je v imenu ustavne komisije obrazložil Sergej Kraigher in v obrazložitvi med drugim dejal: »S tem sklepom tudi formalno-pravno začinjamo uveljavljati v družbeni praksi našega naroda načelo, da delovni ljudje, narodi in narodnosti uveljavljajo svoje suverene pravice v socialistični republiki in socialističnih avtonomnih pokrajinah v skladu s svojimi ustavnimi pravicami.«

● Predsedstvo ZKJ je enotno v ocenah resnosti sedanjega političnega in gospodarskega položaja, ki povzročata zaskrbljenost delovnih ljudi. Predsedstvo je enotno v tem, da se takoj po končanem javni razpravi uresniči ustavne spremembe. To je eden bistvenih pogojev za premostitev sedanjih političnih in gospodarskih težav. ZKJ je dolžna, da se dosledno in odločno bori za zagotovitev možnosti, ki bodo omogočile odločilno vlogo delavskega razreda v odločanju o družbenih zadevah na vseh ravneh, zlasti pa pri krepitevi materialne podlage samoupravljanja.

● V Rimu se je končal sestanek predsednikov mešanega italijansko-jugoslovanskega odbora ki je bil izvoljen na podlagi 8. člena posebnega statuta priloge Memoranduma o soglasnosti. Veleposlanik Zvonko Perišić in pooblaščen minister Gian Luigi Milenzi Feretti sta govorila o etničnih skupinah in o kulturnih in šolskih vprašanjih. Sestavila sta tudi dnevni red prihodnjega 18. zasedanja mešane komisije, ki bo oktobra v Beogradu.

● Gospodarska delegacija LDR Koreje pod vodstvom Kin Sak Zina, direktorja uprave ministrstva za trgovino, je bila na desetdnevnom obisku v Jugoslaviji. Pogovarjala se je z našimi uradnimi predstavniki in gospodarstveniki v Beogradu, o razvoju gospodarskih odnosov med obema državama. Obiskala je tudi večje število gospodarskih objektov. To je bila prva gospodarska delegacija LDR Koreje, ki je prišla na obisk v našo državo.

● Član ZIS Toma Granfil se je mudil v Bonnu, kjer se je pogovarjal z zahodnonemškima ministroma Scheelom in Moellerjem. Obravnavali so gospodarske odnose med državama in njihove možnosti glede na stabilizacijo jugoslovanskega gospodarstva. Zahodna Nemčija je pripravljena finančno sodelovati pri stabilizaciji gospodarstva, ki jo Jugoslavija pripravlja z mednarodnim monetarnim skladom in drugimi tujimi partnerji. Govorili so tudi o bližnjih pogajanjih o odškodninah za jugoslovanske žrtve nacizma in si bili soglasni, da je že čas ta problem urediti tudi v Jugoslaviji, ki je pretrpela več škode in žrtev kot številne druge države, s katerimi je Zahodna Nemčija to vprašanje že uredila. Ministri so menili, da je ustvarjeno primerno vzdušje za konkretna pogajanja in izrekli upanje, da bo storjeno vse potrebno za uspešen konec pogajanj.

● Vsi delovni ljudje Jugoslavije in tudi zunaj nje so z zanimanjem spremljali II. kongres samoupravljalcev Jugoslavije, ki je bil v Sarajevu. Kongres, ta parlament delovnih ljudi, je otvoril predsednik jugoslovanskih sindikatov Dušan Petrović — Sane in najprej pozdravil predsednika republike Tita, nato pa vse delegate, domače in tuje goste, nato je govoril o pomemb-

nosti kongresa po dveh desetletjih, odkar je bil sprejet prvi zakon, s katerim smo se pri nas dejansko lotili stoletnega socialističnega gesla »tovarne delavcem!« Za njim je govoril Edvard Kardelj, ki je predvsem poudaril pričetek novega obdobja v razvoju naše socialistične družbe. Zgodovinsko gledano, je po besedah Kardelja to kratko razdobje, toda v njem je bila uresničena velika zgodovinska sprememba, ki je na nov način začrtala nadaljnjo pot v razvoju socialističnih odnosov v naši družbi. »Globoko se zavedamo dejstva, da samoupravljanje ni »izum« jugoslovanske teorije in politične prakse, ideja samoupravljanja je stara, kolikor je staro tudi mednarodno delavsko gibanje in zgodovina razrednega boja.« Kongresu je prisostvovalo 2000 delegatov in gostov, novinarjev in opazovalcev. II. kongres samoupravljalcev Jugoslavije je važen mejnik v razvoju našega samoupravljalstva. Na kongresu je imel pozdravni in zaključni govor predsednik Tito, v katerem je ostro obsodil kalilce enotnosti in razbijaške elemente v naši državni in družbeni skupnosti.

● V Beogradu je bila razširjena seja komiteja konference organizacije ZK v JLA. Na seji so obravnavali neposredne naloge komunistov v vojski, ki jim jih nalagajo sklepi 17. seje predsedstva ZKJ. Komite je v celoti podprl stališča, izražena v sporočilu predsedstva ZKJ in v govorih tovariša Tita na proslavi labinske republike in na drugem kongresu samoupravljalcev Jugoslavije. Ugotovil je, da ta stališča do celja ustrezajo razpoloženju in pričakovanju komunistov in vseh pripadnikov vojske.

● Prvič po drugi svetovni vojni se bodo v Rimu od 18. oktobra sešli predstavniki vseh evropskih nacionalnih in mednarodnih organizacij borcev. O tem so se dogovorili na dvodnevnom pripravljalnem sestanku v Parizu. V naši delegaciji so generalni sekretar zveznega odbora ZB Dušan Sekić ter člana odbora Branko Golović in Stane Koman. V skladu z napotki prejšnjega, beograjskega sestanka evropskih organizacij borcev bodo na oktobrsko srečanje povabljeni tudi udeleženci odporniških gibanj, predstavniki organizacij žrtev nacizma in fašizma ter žrtev vojne.

● Takoj po sestanku z egiptovskim predsednikom El Sadatom je zunanji minister ZDA Rogers odpotoval iz Kaira v Tel Aviv, od koder je takoj nadaljeval pot v Jeruzalem. Kot so izjavili v kairskih političnih krogih, je predsednik El Sadat obrazložil Rogersu egiptovsko stališče za dosego miru na Bližnjem vzhodu. Rogersov obisk so ocenili kot koristen, ker je omogočil, da sta obe strani povedali kaj misli o miru in vojni. — Ob prihodu v Tel Aviv je Rogers sprejel izraelski zunanji minister Aba Eban, nato pa se je v Jeruzalemu sestel s predsednico vlade Goldo Meir. Ob prihodu v Izrael je Rogers izjavil, da je treba vložiti vse napore, da se omogoči nadaljevanje pogajanj pri veleposlaniku Jarringu. Povedal je, da so razgovori, ki jih je imel v glavnih arabskih mestih, utrdili njegovo prepričanje, da ni bilo še nikoli tako ugodne priložnosti kot je sedaj, da se doseže pravičen in trajen mir v okviru resolucije varnostnega sveta od 22. novembra 1967. Rogers je izročil predsednici vlade Nixonovo pismo, v katerem je rečeno, da je mirna rešitev spora na Bližnjem vzhodu za ZDA edino sredstvo za zagotovitev izraelske varnosti.

POLITIČNI RAZGLEDI

DIKTATORJEVA SMRT

François Duvalier je bil v mladih letih zdravnik, vendar je njegovo ravnanje v zadnjih štirinajstih letih pokazalo, da se je bolj ogreval za čarovništvo. Republika Haiti je bila vseh štirinajst let Duvalierove vladavine gangsterski režim pešice izbrancev. Praviijo, da je imel »Papa Doc«, ki so ga morali imenovati, na svoji delovni mizi tri predmete: sveto pismo, revolver in knjigo o vodjuškem kultu. Človek, ki se je imel za »zaščitnika ljudstva«, »dobrotnika ubogih« in »voditelja tretjega sveta«, je bil nadvse vraževeren, in tako na primer je pripisoval čarobno moč številki



François Duvalier ali »Papa Doc«

22. Kako je ne bi, ko pa je prišel na oblast 22. septembra 1957 (»izvoljen« je bil za predsednika), ko je 22. oktobra istega leta dal opraviti uradno »ustolitevno« ceremonijo, ko je bil 22. jun. 1964 »izvoljen« za dosmrtnega predsednika in ko je umrl 22. aprila letos. Sicer je umrl nekaj dni prej, vendar je javnost za to zvedela 22. aprila, da bi bila še naprej potrjena čarobna moč številke 22. Povedati je treba, da so tudi ameriškega predsednika Kennedyja ubili 22. novembra 1963, in sicer le nekaj dni po tistem, ko ga je François Duvalier »uročil« ...

Za način vladavine »Papaja Doca« je bolj značilno tole: vsakega 22. v mesecu je dal napovedati nov »dosežek« režima: ustrelitev nasprotnikov režima ali sovražnikov. Tedaj je policija pripeljala s tovornjaki kmete s podeželja in ko je diktator z balkona predsedniške palače vprašal: »Kje je zdaj moj sovražnik?« so ljudje morali zakričati: »Odsoten!« Seznam »odsotnih« se je večal iz dneva v dan: v 14 letih je dal »Papa Doc« pobiti 62.000 političnih nasprotnikov, med temi 10.000 komunistov.

Zakaj čarovniško-mistična vladavina François Duvaliera je bila le zunanja podoba režima. V resnici je bilo vse veliko bolj konkretno: država, ki si deli otok Haiti (vzhodno od Kube) z Dominikansko republiko, ima kakšne štiri in pol milijone prebivalcev, katerih poprečna življenjska doba je 32 let, med katerimi je 95 odstotkov nepismenih, med katerimi je 90 odstotkov nedohranjenih, med katerimi je umrljivost otrok 55-odstotna, med katerimi so 4 izmed 5 nezaposleni in za katere je »Papa Doc« v štirinajstih letih zgradil komaj 30 kilometrov cest, moderno poslopje za davkarstvo in čudovito vojašnico za svojo tajno policijo, imenovano »tontons macoutes«.

Resnični gospodar Haitija so Združene države Amerike, ki so »prišle« leta 1915 in vojaško zasedle otok. Direktna vojaška uprava se je končala leta 1934 (z Rooseveltom), toda šele leta 1941 so ameriški marinci zapustili Haiti, v državi pa obdržali vojaško oporišče. Veliki gospodarji Haitija so razen »države ZDA« predvsem velike industrijske in finančne družbe s kontinenta: Reynold's (boksit), Sedran (baker), Caribbean Mills Inc., Hamcpo in West India Fruit (kmetijski pridelki, predvsem kava in sladkor).

Znotraj režima je bila oblast še posebej razdeljena. »Papa Doc« si je izmislil poseben način vladavine, po katerem naj bi imeli prednost pravi črnci (Haiti je vendarle edina črnska republika v tem delu sveta), v nasprotju z mulati, ki naj bi bili nekakšni izrabljevalci domorodcev. Toda podrobnejši pregled države je pokazal, da imajo državni aparat in gospodarstvo v rokah ravno tisti, zoper katere se je baje »Papa Doc« tako vneto bojeval. Sicer pa si je François Duvalier z družino delil oblast še z vojsko, tajno policijo »tontons macoutes« (okoli 15.000 pripadnikov), birokratsko-gospodarsko elito mulatov in črncev in veleposestniki.

Haitiski kmet, čigar letni dohodek znaša 40 dolarjev (60.000 starih dinarjev), je svoj dohodek moral od nekdanj deliti s štiri: eno četrtino mu je vzel zemljiški posestnik, drugo krajevni poglavar »tontons macoutes«, tretjo vojujski čarovnik, četrta pa je bila njegova.

V takšnih razmerah ni bilo prav nič čudno, če si je predsednikov sin, 130-kilski Jean-Claude, danes zakoniti dedič režima, mimogrede kupil za 100 milijonov starih dinarjev italijanskih športnih avtomobilov, ljudstvo pa se mu je potem moralo javno zahvaliti, ker je polepšal promet v državi. François Duvalier je svojega naslednika »pomlajeval« ali »staral«, kakor je bilo pač potrebno: pomladil ga je, ker fant nikakor ni mogel končati šol, in ga postal, da ga je lahko postavil za svojega naslednika. Toda v skorumpiranih okoliščinah je skorumpirana tudi družina. Debeli playboy Jean-Claude je figura, ki mu vojska bržkone ne bo zaupala. Njegovi sestri Nicole in Mari-Denise sta drugačni: Nicole je oče dal ubiti moža, ker je spletkaril, medtem ko se je Denisinega prav tako spletarskega moža usmilil, ker je pač hči delala za očeta: zarotniškega oficirja so pomilostili, vendar pa so pred njim pobili vse njegove zarotniške tovariše. Poznavalci pravijo, da je Marie-Denise zadnje čase vodila »državne zadeve« in da je ta oblastna ženska tudi resnični sedanji voditelj Haitija.

Prav mogoče je, da ZDA pošljejo na Haiti pripadnike organizacij Jeune Haiti, Union haitienne internationale in Coalition haitienne, organizacij, ki jih je Duvalier sicer preganjal, ki pa so dobile zatočišče v ZDA. Ti ljudje so prav takšni desničarji in njihova naloga bi bila, da bi na Haitiju ohranili duvalierizem brez Duvaliera.

Haitijska opozicija je sicer številna, ni pa močna, ker ni složna. Parti d'entente populaire, v kateri so komunisti in drugi, katoliški Haiti progres in krščanski sindikat FHSC pa so vendarle ohranili nekaj stičnih točk, predvsem osnovno izhodišče, ki je izraženo takole: »Z diktaturo, katere absolutno orožje je oboroženo nasilje, smo se prisiljeno bojevali z orožjem, zakaj to je edini mogoči način boja, ki ga morajo spremljati še drugi načini, da potolčemo duvaliersko samodržništvo.«

Vprašanje pa je, kaj bo storil veliki sosed — Združene države Amerike.

KOMENTATOR



Da ima fašizem globoke korenine, potrjuje tudi ta razglas, ki so ga 28. aprila, na dan, ko je ila leta 1945 nad fašističnim diktatorjem izvršena smrtna obsodba, nalepili fašisti po goriških ulicah. Tudi letos, kot že dolgo vrsto let, goriški fašisti poveljujejo Mussolinija in »padle za čast« z verskimi obredi. Letošnji znak so opremili z znakom MSI in Mussolinija so pridružili še razbojniko zloglasne salojske republike. Takšne fašistične provokacije, ki jih podpirajo nekateri visoki funkcionarji, povzročajo upravičeno ogorčenje prebivalstva.

VSAK TEDEN ENA



»Naš direktor se stalno jezi, ker se mu mešamo v samoupravljanje...«

DELO

CASOPISNO IN GRAFIČNO
PODJETJE
Ljubljana, Titova—Likoarjeva—
Tomšičeva
BLASNIKOVA TISKARNA
TISKARNA »DELO«

- Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, propekte in reklamne tiskovine
- Izdeluje enobarvne in večbarvne kliseje v najmodernejši tehniki
- V sklopu podjetja je specializirani obrat za večbarvni tisk, lakirnica in plastičnicarna
- Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«
- zabavni tednik »TEDENSKA TRIBUNA«
- Ilustrirano revijo »TOVARIŠ«
- štirinajstodnevnik »NASI RAZGLEDI«
- revijo »AVTO«
- revijo »STOP«
- zabavni tednik »ZVITOREPEC«

SEJA PREDSEDSTVA ZRVS SLOVENIJE

Dve pomembni zadevi

Zvesto sledeč svojemu družbeno-političnemu položaju in sodobnim potrebam, je imelo predsedstvo republiškega odbora Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije 5. maja razširjeno sejo, ki so se je udeležili tudi zastopniki ljubljanskih občinskih organizacij. Dve pomembni zadevi iz našega političnega življenja sta bili v glavnem na dnevnem redu: razprava o predlaganih ustavnih amandmajih in razprava o osnutku republiškega zakona o vseljuskem odporu.

Ustavne amandmaje je obrazložil na preprost in učinkovit način član komisije za ustavna vprašanja pri republiški skupščini Jože Florjančič. Čeprav so o njih razpravljali člani predsedstva že tudi na drugih delovnih področjih, je bila razprava zelo živahna, zlasti okoli narodno-obrambnih vprašanj in pa politične in gospodarske ureditve nove federacije. Kot svoj prispevek javni razpravi o ustavnih amandmajih je predsedstvo sprejelo sklep, da predlaga dopolnitev 6. točke XXX. amandmaja s tem, da morajo zvezni organi v vseh vprašanih narodne obrambe, tudi vključno mobilizacijskih zadev, poslovati prek ustreznih republiških organov, ne pa neposredno s občinskimi organi — kakor je navedeno v osnutku amandmaja. Ta predlagana dopolnitev je povsem v duhu drugih reorganizacijskih vidikov naše samouprave.

Razprava je podčrtala izredno učinkovitost ukrepanja državnega sekretariata za narodno obrambo, ki je že izdal podrobna navodila o uporabi jezikov narodov in narodnosti v Jugoslovanski ljudski armadi — še preden so bili sprejeti predlagani ustavni amandmaji Stališče DSNO do tega vprašanja zagotavlja mnogo več, kot pa je bil sploh moč pričakovati — tako je označil to izredno potezo sekretar republiškega odbora ZRVS.

Tudi živahni razpravi o osnutku republiškega zakona o vseljuskem odporu niso sledili posebni predlogi za njegovo dopolnitev ali izpopolnitev, ker bodo o njih člani predsedstva razpravljali v svojih družbeno-političnih skupnostih; pač pa je bilo čutiti iz razprave, da je premalno določena vloga kra-

jevne skupnosti, temeljne organizacije vseljuskega odpora; zlasti pa je ta vrzel občutna ob zastavljeni razvojni smeri našega socialističnega samoupravljanja, ko bodo pričele odmirati občine.

Zveza rezervnih vojaških starešin bo te dni opravila po »hitrem postopku« svoje regijske posvete o nekaj perečih vprašanjih; predvsem gre za uspešno akcijo novačenja kandidatov za na novo ustanovljeno vojaško gimnazijo z internatom v Ljubljani (podrobneje o njej bo še govor v našem glasilu), za vprašanje napredovanj in odlikovanj rezervnih vojaških starešin v letošnjem jubilejnim letu JLA in tekmovanje občinskih organizacij ZRVS v Sloveniji.

MILAN GUČEK

Olajšati šolanje vsem

Sekcija za razvoj družbenih razmerij na področju vzgoje in izobraževanja pri republiški konferenci SZDL Slovenije je

Stališče ZZB NOV Hrvatske

Konec aprila je bila v Zagrebu seja republiškega odbora ZZB NOV Hrvatske. Potem ko so se podrobno seznanili s predlogi ustavnih dopolnitev, so se precej časa zadržali pri razpravljanju o poskusih sovražnikov našega socialističnega razvoja, da oblatijo vodstvo ZK Hrvatske.

Po vsestranski stvarni in izčrpni razpravi so člani republiškega odbora ZZB NOV Hrvatske soglasno podprli politični program in orientacijo CK ZK Hrvatske. Hkrati pa so odklonili in ostro obsodili poizkuse kompromitiranja političnega vodstva SR Hrvatske.

S seje so poslali tudi pismo predsedniku Titu v katerem naglašajo, da so temeljito proučili predloge ustavnih dopolnitev in zato podpirajo CK ZK Hrvatske ter se pridružujejo njegovemu predlogu, da naj bo Tito na čelu predsedstva SFRJ.

Ne le slovesne besede...

(Nadaljevanje s 1. strani)

še bolj kot kdaj poprej lastna socialističnemu gibanju in vsakemu naprednemu družbenemu gibanju sploh... Naše samoupravljanje torej izraža trajno zakonito silnico v razvoju delavskega gibanja in boja za socializem ter napredek.

V vsem razpravljanju na kongresu je bil močen poudarek na gospodarskih vprašanjih. Edvard Kardelj je o tem med drugim dejal: Pri nas in tudi drugje so ljudje, ki s prstom kažejo na naše sedanje gospodarske težave, češ poglejte, kam vas je privedlo vaše samoupravljanje! Tem ljudem nehote dajejo potuho tudi drugi, ki ob vsaki prilož-

nosti poudarjajo zgolj težave naše družbene in gospodarske ureditve, kakor da je mogoče s sistemskimi spremembami dokončno urediti vsa nasprotja gospodarskega razvoja. Ne vidijo pa, da prav gmotne neskladnosti večinoma onemogočajo najboljše sistemske ureditve. Vsekakor so v naši gospodarski ureditvi resne slabosti. Prizadevanje, da bi hitreje odpravili te slabosti, je torej hkrati boj za večjo gospodarsko trdnost. Toda pri tem je treba poudariti: Sedanjih gospodarskih težav ni kriva samoupravna ureditev!

Edvard Kardelj je opozoril neposredno na poglavitne vzroke naših gospodarskih težav. Predvsem je omenil, da že dalj časa ne moremo uporabljati prednosti načrtovanja, ker nismo razvili takšnega mehanizma v ta namen, da bi ustrezal samoupravni ureditvi in večernodnostni naši skupnosti (državi). Nadalje se je pri nas razpaslo nesmotrno, prenapeto nalaganje, ki ga povrh vsega večinoma še usmerjajo banke glede na svoje koristi in neredko tudi po političnih nasvetih vodilnih političnih dejavnikov.

Razpravljanje na kongresu se seveda ni omejevalo na to, s čim pri nas nismo zadovoljni, marveč je bil njegov poglavitni namen dognati, kaj je treba ukreniti ter kako moramo kar najuspešneje nastopiti nadaljnje obdobje naše samoupravne družbe. Zakaj naša prihodnost pomeni toliko kot napredek — popolno uresničitev ter uveljavitev samoupravljanja.

Prav kongres pa nas utrjuje v veri v našo prihodnost. Pokazal je izredno prepričevalno pred vsem svetom, da ima pri nas delovni človek kot samoupravljalec res besedo, da odloča o svoji usodi in da posledje hoče kot zmagovalec nad etatizmom in birokratizmom odločati tudi tam, kjer so ga še doslej zastopali nosilci stare ureditve. Tudi Edvard Kardelj je poudaril, da ni razlogov za napihovanje sedanjih težav in da bi bile zdaj največji naš sovražnik — slabosti v naših vrstah, nesposobnost posameznikov, da bi se povzpeli nad trenutno igro za posamezne koristi. Pripravljeni smo, da brez omahovanja razkrijemo prave vzroke težav in nevarnosti ter da organiziramo vse napredne sile naše socialistične družbe za ureditev perečih vprašanj. S socialistično in samoupravno dejavnostjo se bomo najodločneje uprli kakršnimkoli pritiskom, ki bi skušali našo družbo pahnuti na napačno, socializmu nasprotno pot, nasprotno tako samoupravljanju kakor socialistični demokraciji.

Zato pa tudi sklepi kongresa samoupravljavcev niso le slovesne besede, marveč določne naloge, napolnile za neposredne ukrepe ter tako usmeritev nadaljnje zmagovite razvojne poti samoupravljanja.

Sn

Komisija za delovna razmerja pri zavodu

»BOREC«

LJUBLJANA, Beethovnova 10

razpisuje
prosti delovni mesti:

VODJE

knjigotštva pri založniškem oddelku

Kandidat mora izpolnjevati naslednje pogoje: da ima višjo strokovno izobrazbo ekonomsko-komercialne smeri; da ima pet let prakse, od tega tri leta v knjigotštvu. Poskusna doba traja štiri mesece.

SODELAVCA

pri kartoteki naročnikov v časopisnem oddelku. Kandidat mora izpolnjevati naslednje pogoje: da ima vsaj nepopolno srednjo šolo administrativne smeri; da ima eno leto prakse. Poskusna doba traja dva meseca. Osební dohodek po pravilniku o delitvi sredstev na osebne dohodke zavoda. Nastop dela po dogovoru — najkasneje pa 1. julija 1971. Ponudbe pošljite komisiji za delovna razmerja do 30. maja 1971.

VELEBLAGOVNICA



nama

- priporoča potrošnikom hiter, sodoben in cenen nakup vseh potrebščin za sebe, za družino, za dom in za gospodinjstvo
- potrošnikom nudi blago na obročno odplačevanje
- za tuje kupce je v hiši menjalnica

LJUBLJANA

Potrošniki lahko izbirajo blago v poslovalnicah:

TRGOVSKA HIŠA, Ljubljana, Tomšičeva 2
BLAGOVNICA S STANOVANJSKO
OPREMO,
Ljubljana, Wolfova 1

KONFEKCIJA ELITA, Ljubljana, Čopova 7
BLAGOVNICA NAMA, Škofja Loka
BLAGOVNICA NAMA, Kočevje

OB TABORNEM OGNJU

Povezani z ljudstvom

elkint aho aaejeeqzu,rdgov rdgov rdgov rdgov rdgo
Kurirji relejnih postaj so bili tisti pripadniki Narodnoosvobodilne vojske, ki so bili že po naravi svojega dela in svojih bojnih nalog prisiljeni vzdrževati z ljudstvom najpristnejše vezi. Mnogo je primerov sožitja kurirjev na življenje in smrt s samotnimi hrbovskimi domačijami, ki so z njimi delile vse, kar so premogle, razen tega pa so bile te domačije za kurirje obveščevalne točke, čestokrat pa so ti zvesti sodelavci iz ljudstva tudi neposredno pomagali pri vzdrževanju zvez. Takšna povezanost kurirjev s sodelavci na terenu je prišla posebno do izraza pri premagovanju naravnih ovir, kar so zlasti bile reke, posebno Sava. V smislu te nerazdružene povezanosti kurirjev s preprostimi ljudmi so zasnovani tudi vsakoletni pohodi kurirjev, ki si vsakokrat izberejo kraj ali predel, kjer je bila podpora ljudstva partizanskim kurirjem zares zgleđna, kjer posamezni kraji in ljudje zaslužijo, da jih kurirji še posebej počastijo. Ti pohodi pa so tudi manifestacija socialnega in tovariškega čuta bivših kurirjev do tistih preprostih ljudi, ki so za osvobodilni boj dajali

vse, sami nase pa niso mislili in se je po vojni pogosto zgodilo, da so zaradi svoje plemenite skromnosti ostali pozabljeni ter gospodarsko nerazviti. Ta socialna poteza kurirjev, da odhajajo v gospodarsko tako ali drugače zaostale kraje in da skušajo tamkajšnjim ljudem pomagati, je etična vrednota, ki bi je morali posnemati vsi bivši borci.

Spominjam se zagorelih obrazov in tistih žarečih oči otrok iz Gorenje Trebuše, otrok, ki ne vedo, kakšno je morje, kakšen je vlak, ki jim ne sveti elektrika, spominjam se tistih izrazov zadoščenja na obrazih tamkajšnjih ljudi, ko so kurirji prinesli zvezkov, knjig in drugih daril. Njihovo pričakovanje vsa ta leta, da jih bo nekdo obiskal in se z njimi pogovoril o težavah iz preteklosti in sedanjosti, se je uresničilo. Prišli so partizanski kurirji, prišli so za kratek čas, a s hvaležnim srcem, prišli, da se poklonijo padlim tovarišem in da se oddolže tistim, ki so strahote vojne preživeli. Prav iste izraze zadoščenja sem srečeval na mostu med Jevnico in Senožetmi ob letošnjem 15. jubilejnim pohodu kurirjev.

Med vojno med Senožetmi in Jevnico ni bilo mostu, bil je le brod in nekaj čolnov. Partizani in partizanski kurirji so brod s pomočjo zvestih sodelavcev naskrivoma odklepal in se prevažali na drugo stran reke. Toda Nemci so to zavožali ter brod in čolne razdejali. Partizanski prehodi čez Savo pa s tem niso prenehali. Pri Jelničarju so skrivoma izdelali nov čoln. To so na-

redili v takšni tajnosti, da še sosed, tudi sodelavec Osvobodilne fronte, ni vedel ne za čoln ne za skrivališča v rokavih Save. Na področju od Senožeti do Ribč je prešlo Savo nešteto partizanov in partizanskih enot: samo novincev, ki so iz Štajerske potovali na Dolenjsko, kjer naj bi dobili orožje, je bilo več kot 8.000. Po vojni so za povezavo z ljudmi onstran Save, s Senožetmi, Ribčami in drugimi vasmí zgradili viseči most, ki je omogočil hitrejšo zvezo, marsikomu pa tudi boljši kos kruha, ker si je tako lahko našel v mestu stalno delo. Seveda je treba tak viseči most, ki je večidel lesen, stalno obnavljati in tako je bil tudi letos potreben večjega popravila. Partizanski kurirji, ki so prvotno hoteli v Senožetih postaviti spomenik padlim tovarišem na prehodih čez Savo, so se temu spomeniku odrekli v korist popravilu mostu, zakaj prav ta most, ta zveza za prebivalce onstran Save, je najdoslej oddolžitev tamkajšnjim ljudem za njihovo podporo in žrtve med vojno. In kdor bo v teh majske dni zavil čez most iz Jevnice proti Senožetim ali obratno, bo na obeh straneh mostu lahko prebral na kovinski plošči zanimiv napis: »V tem predelu Save so bili med narodnoosvobodilnim bojem glavni prehodi za partizanske enote, aktiviste in kurirje...« Skromen napis, ki pa simbolizira plemenitost vseh tistih, ki so podpirali osvobodilni boj, tovarištvo in povezanost partizanskih kurirjev z ljudstvom.

S. F.

BESEDA DOPISNIKOV

KAMNIK
SPOMENIK OBEŠENIM

Tridesetega junija leta 1942 so Nemci sredi Kamnika obesili osem domačinov: Janeza Grabnerja iz Nevelj, Julija Osenarja iz Vrhpolja, Mihaela Prekleta od Sv. Primoža, Franca Jerasa iz Stahovice, Zorka Rebernika iz Zagorice, Antona Balantiča iz



Lovro Hribar

Godiča, Karla Kregarja iz Stahovice in Franca Erjavška iz Županje njive. Talce so obesili zjutraj pred bivšo staro pošto, na kateri so po vojni vzdali spominsko ploščo. Po preureditvenih delih na tej stavbi so ploščo prenesli v park na Trg talcev (v neposredni bližini spomenika generala Maistra).

V Kamniku že več let razmišljajo o tem, da bi tem mučenikom naše narodno-osvobodilne vojne postavili dostojen spomenik.

Zaprosili smo Lovra Hribarja, predsed-

nika komisije za zgodovino in razvijanje tradicij NOB pri občinskem odboru ZZB NOV Kamnik, naj za bralce »TV-15« odgovori, kako je s pripravami za postavitve spomenika.

»Tovariš Hribar, zakaj Kamničani že doslej niste postavili spomenika osmim aktivistom, ki so jih Nemci obesili sredi mesta?«

»To vprašanje je staro že več let. Po vojni smo na stavbo stare pošte vzdali spominsko ploščo. Talce so namreč obesili na prostoru okrog stare pošte, to je na kraju, kjer je danes spomenik generalu Maistru (tod okoli). Ko so staro pošto porušili, oziroma po preureditvenih delih na tej stavbi, so ploščo prenesli v park na Trg talcev. Šele od takrat je ponovno vzniknilo vprašanje postavitve spomenika.«

»Ste že začeli zbirati finančna sredstva?«

»Da, že lani. Lani je občinska skupščina iz proračuna v ta namen že dala pet milijonov starih dinarjev. Mislili smo, da bomo tolikšno vsoto letos spet dobili. No, nastale so težave in v občinskem proračunu je zmanjkalo denarja, tako da nam občina iz proračuna letos ni mogla zagotoviti (vsaj doslej) niti dinarja. Razumemo občinske težave, toda zaradi tega nismo odstopili od predvidene akcije. Računamo na pomoč občanov in delovnih organizacij. Pa tudi občina še ni rekla zadnje besede.«

»Kako pa je z načrtom za spomenik?«

»Osnutek za spomenik sta izdelala arhitekta Bojan Šlegelj in Janez Laznik. Spomenik bo imel obliko fontane (vodnjaka), osem vrtecev pa bo ponazarjalo osem žrtev in neusahljivost ideje, za katero so žrtvovali svoja življenja.

Naša želja je, da bi spomenik postavili že letos. Tehnične priprave so skoraj končane, treba bo le zbrati denar in pljuniti v roke. Če bo dovolj dobre volje in razumevanje, bo tudi denar. V Kamniku glede tega doslej nismo imeli težav.«

JOZE VIDIC

JESENICE
PRIZNANJA OF

Zirija občinske konference SZDL Jesenice je letos ob 30. obletnici vstaje podelila 30 priznanj OF Slovenskega naroda. Svečanost so imeli 23. aprila zvečer v dvorani gledališča Tone Čufar, ki so jo udeleženci te svečanosti in revije pevskih zborov napolnili do zadnjega kotička.

Tri priznanja so bila podeljena organizacijam, sedem pa posameznikom. Kolektivno priznanje OF je dobil Občinski odbor ZZB NOV Jesenice, nato konferenca za družbeno aktivnost žensk in skupnost

železarna Jesenice. Od posameznikov pa so dobili priznanje najbolj prizadevni delavci v OF in SZDL: Vika Ambrožič, Francka Bohinc, Janko Burnik, Franc Konobelj-Slovenko, Rezka Prešern, Janez Rozman in Srečko Šorli.

Po podelitvi značk sta predsednik občinske konference SZDL in komisija za podeljevanje priznanj pripravila za odlikovanje in predstavnike družbenopolitičnih organizacij sprejem ter tovariško srečanje.

BRANKO BLENKUŠ

STARA CERKEV
LEP TABORNI OGENJ

Združenje borcev NOV v Stari cerkvi pri Kočevju je skupno z drugimi organizacijami in šolo pripravilo 26. aprila lepo slavnostno prireditev 30. obletnice ustanovitve OF.

Dvorana v kulturnem domu se je napolnila. Šolska mladina je prišla s pionirskimi kapami in zastavicami. Mladinci so razvili slovensko in jugoslovansko zastavo, prav tako člani ZB in gasilci, ki so prišli v uniformah. Starejši občani so se strnili z mladino v velik zbor, ki je žarečih oči čakal na začetek slavnosti. Med gosti je bil tudi predsednik SO Miro Hegler.

Slavnost je začel tovariš Špirič, mešani pevski zbor starejših ljudi je zapel. Nato je nastopila mladina z recitacijami in petjem. Prosvetni delavci so se za nastop pionirjev in mladine res potrudili, da so bile vse

točke dobro izvedene. Program je bil zelo dober in bogat. Na koncu je zapel spet pevski zbor.

Iz dvorane so nato vsi zbrani odšli v sprevedu k spomeniku padlih borcev, kjer so pevo spet zapeli, mladina pa je recitala. Sli so do konca vasi, ka je bila lepo okrašena, do hiše, kjer so Italijani v noči na 28. april leta 1942 prijeli Jožeta Šeška in druge člane KPS. Tu je spregovoril član ZB iz Kočevja, pionirji pa recitali.

Pod vodstvom in zaščito članov PGD je na kraju vasi zagorel še velik taborni ogenj in ognjem, ki je osvetlil vso okolico. V mrak je zadonela partizanska pesem in bilo je kakor ob tabornem ognju v letih NOB. Nato so v dvorani še zarajali.

PETER SOBAR

ČRNA NA KOROŠKEM
OČITKI ZDRAVSTVENI SLUŽBI

Na občnem zboru v Črni minuli mesec so se zbrali številni člani, ki so predvsem gozdni delavci, rudarji in kmetje. Razprava je bila zelo živahna. Dotaknili so se

predvsem zadev, ki so jim najbližje, npr. nezadostne zdravniške pomoči. Za Črno je en sam zdravnik premalo. Dogaja se, da ljudje čakajo v ambulantah po ves dan.

Opozorili so, da je tedaj, ko se je bolnišnica selila v Slovenj Gradec, vodja zdravstvenega doma zagotavljal Crnjanom, da bo zdravstveno varstvo urejeno.

Precej graje so izrekli tudi, ker člani ZB zelo težko dobijo posojilo, če hočejo graditi. Prav tako so grajali, da tako močni podjetji, kakršni sta npr. rudnik v Mežici in LIP Mušenik, nista našli skromnih denarnih sredstev za pomoč invalidom v Črni. Invalidska organizacija je hotela v proslavo 30-letnice OF prirediti srečanje partizanskih mater, za kar pa ni dobila podpore pri nekaterih podjetjih. Razumevanje je pa pokazala krajevna skupnost v

Črni, ZB Črna in invalidska organizacija tudi nista več upoštevana v skladu za družbene dejavnosti pri krajevni skupnosti. Denar v tem skladu je namenjen le za športno dejavnost in kulturo.

Iz predsednikovega poročila vidimo, da je ZB lani doseglo tudi nekatere lepe uspehe. Tako so s podporo občinskega odbora ZZB na Ravnah postavili spomenik na Ježevem. Prispevali so tudi: gozdno gospodarstvo v Črni, mežiški rudnik, Ljubijana-transport v Prevaljah in železarna na Ravnah.

IGNAC ZDOVC

ŠOŠTANJ
ŠTUDENTSKI POHOD PO POTEH 14. DIVIZIJE

Studentje fakultete za sociologijo, politične vede in novinarstvo ljubljanske univerze in drugih visokih šol iz Ljubljane so 6. maja priredili pohod po poteh 14. divizije. Pohod se je začel pri osrednjem spomeniku NOV v Šoštanju. Studentom se je pridružila tudi desetina vojakov iz Dravograda. Pred odhodom je študente in vojake pozdravil predsednik SZDL v Šoštanju Marjan Primožič-Branko. Sekretar ZB NOV Šoštanj Miloš Volk pa je udeležence pohoda seznanil z zgodovino Šoštanja. Omenil je tudi, kako so partizani za nekaj ur osvobodili Šoštanj, kar je vzbudilo močen odmev po vsej Sloveniji. V spomin na junjsko dejanje partizanov je občina Šoštanj

določila 8. oktober za občinski praznik.

Po pozdravih je delegacija položila venec pred spomenik. Udeleženci so odšli na pohod tako, da so najprej obiskali spomenik talcem, Kajuhov spomenik in njegovo rojstno hišo, pomudili so se ob skupni partizanski grobnici, ob Kajuhovem grobu in grobovih Bibe Rök ter Mravljakovih, nakar so se napotili v Gaberke, Pristavo, Ravne, Zavodje in Sentvid. V Sentvidu so prenočili, potem pa so nadaljevali pot do Črne. Tam je bil miting. Iz Črne so se vrnili v Ljubljano. Na tem pohodu so se bolje seznanili z zgodovinskimi dogodki med narodnoosvobodilnim bojem in zlasti s potjo ter boji 14. divizije.

VELENJE
V SPOMIN ŽRTVAM NA RABU

Člani Združenj borcev NOV občine Velenje so napravili prvomajski izlet na Rab. Potovanje je priredila občinska komisija za interniranje. Udeleženci so počastili spomin žrtev fašističnega nasilja, pokopanih na rabskem pokopališču. Izleta se je udeležilo 80 članov združenj.

Izletniki so si med potjo ogledali znamenitosti na Reki in ustavili so se v Crikvenici ter Senju. Drugi dan, ko so prispeli na Rab, so si ogledali mesto, se pomu-

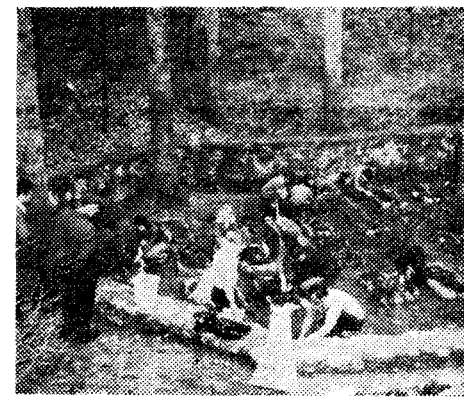
dili na kraju, kjer je bilo taborišče za naše izgnance in kjer je še nekaj razpadajočih barak, potem pa so se odpeljali na pokopališče in tam v spominski veži položili venec. Po komemoraciji so si ogledali kopališče San Marino, se nato vrnili v mesto, pot domov pa jih je vodila skozi Karlobag in čez Velebit na Plivčička jezera. Tam so se kratek čas ustavili, potem pa so se odpeljali domov proti Karlovcu, Jastrebarskemu, Krškemu, Celju in Velenju.

KOČEVJE
ZGLED MLADINSKEGA AKTIVA ITAS

Mladinski aktiv ITAS v Kočevju je za 30-letnico ustanovitve OF uredil grobišče borcev v Jelendolu na Kočevskem Rogu.

Dne 21. aprila se je na avtobusni postaji v Kočevju zbralo 15 mladincev in tri mladinke. Predsednik aktiva Ivan Žerjav je pripravil vse za akcijo. Odpeljali so se na Rog. Ko so prispeli na grobišče, je imel vsakdo določeno nalogo. Tako je bilo kmalu vse uspešno opravljeno. Do mraka je bilo grobišče lepo urejeno. Na njem so tudi sestavili peterokrako zvezdo iz opeke in peska. Mladina se je zadovoljno vrnila zvečer. Mladini bo zdaj to dejanje še v toliko lepše zadoščanje, ko se je začelo obdobje izletov, saj bodo izletniki našli z ljubeznijo urejene grobove borcev, ki so umirali za nas.

PETER SOBAR



Skupina mladih na grobišču

Imeli smo ljudi



Jože Kožar

Pred kratkim — a mnogo pre zgodaj — je v Ljubljani umrl Jože Kožar, nosilec partizanske spomenice 1941 in sedmih visokih odlikovanj.

Dokaj trnova je bila njegova življenjska pot. Kot samorastnik je kljuboval vsem predvojnim socialnim in političnim razmeram. Bil je mesarski vajenec, mesarski pomočnik, a ob fašistični okupaciji naše domovine je dobro vedel, kje je njegovo mesto.

V začetku je zbiral in skrival orožje. V jeseni in zimi 1941—42 pa je že oskrboval borce Mokrske čete in štajerske grupe s hrano, obleko in orožjem. Sodeloval je pri napadu na karabinjersko postajo na Turjaku v januarju 1942. Bil je vodnik vaše zaščite, a od septembra 1942 aktiven partizan.

Vodnik v Dolenjskem odredu, namestnik komandirja čete v Šerčerjevi, obveščevalec v Levstikovih brigadi, upravnik skladišča v glavnem štabu, vse to označuje njegovo pot v NOV. Po vojni pa je bil šef ekonomata KNOJ in pomočnik

načelnika vojnega odseka v Ljubljani.

Po upokojitvi leta 1955 je postal vnet družbenopolitični delavec v ZK in ZB Rožna dolina, v ZZB NOV, v ZVRS ter v drugih družbenopolitičnih organizacijah v občini Ljubljana Vič-Rudnik.

Velika udeležba na njegovem pogrebu na ljubljanskih Zalah dokazuje, kako zelo je bil pokojni Jože Kožar priljubljen, a njegov lik borca in humanega družbenopolitičnega delavca bo živel še dolgo med nami.

Franc Kleva

Dne 14. aprila smo se na pobreskem pokopališču v Mariboru poslovlili od Franca Kleve, enega najstarejših in izredno požrtvovalnih sodelavcev naše invalidske organizacije. Kar dobrih dvajset let je delil z nami vse napore povojne graditve. Ni člana v naši organizaciji, ki bi ne poznal tovariša Kleve; do slehernega je našel pot, ko je bilo treba pomagati. Z dobrodušnim nastopom, s tovariškim razumevanjem in z nenehno pripravljenostjo je celi dve desetletji urejal zadeve naših ljudi, ne da bi za to kdaj pričakoval plačilo.

Svojo poštenost in zanesenost je izpričal tudi s svojim deležem med NOV. Med borce je stopil leta 1942 na Hrvaškem. Partizanska pot ga je vodila od kalniškega odreda v štab 8. korpusa v Dalmaciji. S IV. divizijo je sodeloval v bojih za osvoboditev Primorja. Leta 1946 je bil zaradi boleznih upokojen kot poročnik JLA.

DNEVNA SOBA FLORIDA EKSTRA

Zato vam priporočamo naše ekskluzivne idobne dnevne sobe

Florida extra
Aleksandra stereo
Patricia
Daniela
Claudia



cerknica
jugoslavija
telefon 79-080
telex 31-167

UTRINKI IN ODMEVI

Ne pozabimo Čadrga!

Čadrg je hribovska vas nad Tolminom. Od tam se odpira prelep razgled. Med zadnjo vojno je bil Čadrg prava partizanska postojanka. Prebivalci so neposredno sodelovali v narodnoosvobodilnem gibanju in dajali zavetje borcem v svojih domovih.

Kako je v Čadrgu dandanes? Naše vasi so napredovale, dobile so elektriko, imajo boljše prometne zveze itd. Celo gorska naselja so zdaj dostopna z motornimi vozili. Tako ima n. pr. zdaj cesto tudi naselje Krn do prve planine 1000 m nad morjem. Čadrg ima tudi sicer cesto, a slabo in preozko, tako da je vožnja nevarna, izogibanje pa celo nemogoče. Menim, da bi ta partizanska vas zaslužila kaj več. Zadnje čase je zapuščen tudi šola — v vasi ni več šolskega pouka. Ali res ni mogoče pomagati tem vaščanom? Pomagali bi lahko prostovoljci; saj je v Tolminu krajevna skupnost, ki najbrž upravlja to naselje. Pa tudi ZB bi morda kaj storila. Predlagal bi, da bi kaj prispevali nekdanji partizani za primerno cesto.

STANKO SKOCIR

Sožalje ljubljanski televiziji

Večer prvega maja sem kot mnogi drugi preživel ob televizijskem sprejemniku. Z velikim zanimanjem sem poslušal pomemben govor maršala Tita, v katerem je povedal tudi nekaj značilnih besed o naši televiziji.

Po Titovem govoru in večernih poročilih sem pričakoval, da bo ljubljanska televizija razveselila svoje poslušalce in na-

ročnike, ki jo plačujejo, s kakšno zanimivo, izvirno oddajo, primerno za harmoničen zaključek svečanosti in praznika delovnih ljudi.

Pa sem se krepko uštel!

V pomanjkanju lastne ustvarjalnosti, okusa in razumevanja so poklicali na pomoč Nemce, ki so nas potem do pol enajstih ponoči morili in zamorili z ekshibicijo čiste slaboumnosti pod naslovom »Glasbene domislice«. Če smo mi, plačevalci televizijskih naročnin, že tako in tako večkrat izpostavljeni posledicam — da se blago izrazim — slabega okusa vodstva ljubljanske televizije, potem je še posebej obsojanja vredno, da smo temu na tak način izpostavljeni na naš delovni praznik! Napaka je take vrste, da bi bila lahko tudi namenoma storjena!

FRANCE POTOČNIK

Nazorjev trg 2
KOPER

Zakaj ne dobim odgovora?

V »Glasu« z dne 14. aprila sem bral pripeke »Priznavalnine, delovna doba, stanovanj«. Na seji gorenjskih občin so opozorili, da je treba priznati posebno dobo internirancem. Primeri so namreč, da so posamezniki med NOB opravljali enake naloge, bili istega dne internirani in se po vojni prav tako hkrati vrnil iz taborišč, vendar imajo nekateri priznano dvojno, drugi pa le enojno dobo. Zato so na občinskem svetu menili, naj bi te zadeve uredila komisija pri komunalnem zavodu za socialno zavarovanje v Kranju. To me je tudi spodbudilo, da povem svoje mnenje priznavanju dvojne dobe. Dejstvo je namreč, da vsa pričevanja in dokazovanja nič

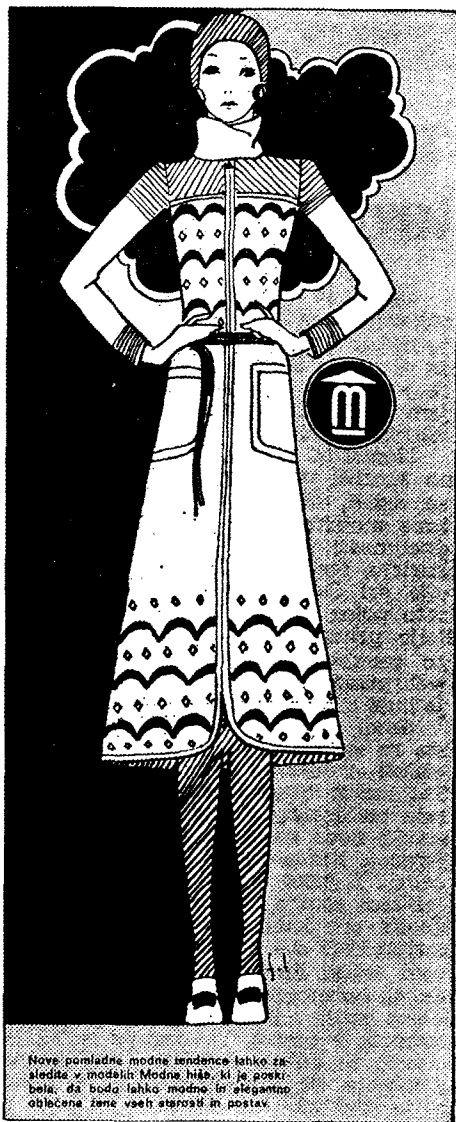
ne pomagajo, če k vsemu ne doda še svojega »da« ZB v kraju, kjer si član.

Obravnavanje moje vloge za priznanje dvojne dobe se vleče od leta 1963. Leta 1967 mi je komisija pri ZB v Radovljici priznala dvojno dobo, s pripombo, da odloča posebna komisija v Ljubljani, kako je treba upoštevati, da sem bil med vojno zaprt (aretacija 8. aprila 1943) v kazenskem taborišču. Ta komisija pa je zahtevek zavrnila, čeprav je mnogim zapornikom priznala dvojno dobo (ne vsem). Tako so imele priznane dvojno dobo že priče, ki sem jih navedel v svojem zahtevku. V begunjskih zaporih sem bil cele štiri mesece, medtem mesec dni v samici. Dne 13. maja so me uvrstili med talce (uradni dokument v knjigi zapornikov, muzej v Kranju). Potem sem šel še po trnovi poti skozi takšno taborišče, kakršnega je nedavno opisal v TV-15 Jošt Rolc po pripovedovanju Franca Fajfarja.

Dejavnost med NOB in 25 mesecev v krvavih načističnih zaporih, potem pa 28 mesecev vojaške službe v JLA — to mi daje pravico do dela pokojnine ali do — normalnega življenja. In zakaj kljub vsem opominom ne prejemem odgovora? Zdravniška komisija bi lahko že ugodno odločila, a v Radovljici pri ZB oz. v Gorjah se niso strinjali, češ da nisem »delal organizirano«. Kako je moralo biti tedaj vse delovanje konspirativno, najbrž vedo. In če sem bil povezan v trojko — je bilo to menda organizirano. Imam tudi izkaznico, izdano tedaj kot mladinsko; pozneje sem bil skofevec. Natančno je zapisano, da sem delal kot aktivist in bil sem tudi kot aktivist aretiran 8. aprila 1943.

Bilo je pred 28 leti, 13. maja 1943, ko sem bil uvrščen med talce; tisti dan so jih ustrelili sedem, deseti bi naj bil jaz, a so me zadnji trenutek odvedli nazaj v samico. Pa pustimo to... Lepo bi bilo, da bi zdaj, ko obhajamo 30-letnico OF, bili veseli in zadovoljni tisti sedemdesetletniki ali celo osemdesetletniki, ki so sodelovali pri ustanovitvi odborov OF in bili vsa leta na strani Osvobodilne fronte.

JOŽE AMBROZIČ



Novo pomladno modne tendence lahko za sledite v modelih. Modne hiše, ki je pravi bleda, da bodo lahko modne in elegantne oblačene žene vseh starosti in postav.

Kaj storiti, če se stanje invalidnosti poslabša

Iz raznih vprašanj, ki jih pošiljajo našemu uredništvu vojaški vojni invalidi, povzemamo, da mnogi med njimi ne poznajo vseh pravic, ki jih jim zagotavlja zakon. Imamo namreč primere, ko se posameznikom močno poslabša stanje, zaradi katerega so priznani za vojaške vojne invalide, a ne vedo, da imajo pravico prijaviti se zdravniški komisiji, ki jim lahko zviša odstotke invalidnosti. Imamo pa tudi primere, ko bi posamezni vojaški vojni invalidi hoteli, da jim v invalidnost štejejo vse tegobe starosti ali bolezni, ki so se pojavile pozneje. Zato naj pojasnimo to zadevo nekoliko podrobneje.

V členu 96 zakona o vojaških vojnih invalidih je rečeno:

»Če nastanejo potem, ko je izdana končna odločba o invalidskih pravicah, pri vojaškem vojnem invalidu spremembe, ki imajo za posledico spremembo prej ugotovljenih odstotkov invalidnosti, se odloči o invalidskih pravicah v zvezi s spremembo v postopku, ki se začne na zahtevo stranke ali po uradni dolžnosti.

Na zahtevo za določitev invalidskih pravic v smislu prvega odstavka tega člena se začne postopek samo, če izkaže stranka za verjetno, da je nastala sprememba, ki vpliva na njene invalidske pravice.

Pri tem pa ne gre za obnovitev postopka. Invalid, ki mu je že priznan naslov vojaškega vojnega invalida, sproži s tem nov postopek, ker so se pojavile spremembe v telesni okvari, ki spreminjajo prej priznane odstotke vojne invalidnosti.

Glede na zakonska določila ni dovolj, da invalid, ko zahteva, naj bi ga zaradi poslabšanja invalidnosti pregledala zdravniška komisija, navede samo, da se mu je stanje poslabšalo. O tem bo vsekakor odločala komisija. V zakonu je namreč rečeno, da se postopek začne samo, če stranka izkaže za verjetno, da je nastala sprememba, ki vpliva na njene invalidske pravice. V zakonu samem ni predvideno, na kakšen način naj bi invalid to verjetnost v svojem dopisu dokazal. Tudi občinskimi službam za varstvo VVI je prepuščeno, da o tej verjetnosti same presoja. Vendar je dolgotrajna praksa ob izvajanju navedenih zakonskih določil pokazala, da je najbolje, če invalid, ki zahteva nov postopek za spremembo odstotkov invalidnosti, priloži svojemu zahtevku izjavo zdravnika, ki ga zdravi.

Zdravniški komisiji, ki invalida na njegovo zahtevo pregleda, pa prizadeti močno olajša delo, če predloži izjavo zdravnika specialista ali pa rentgensko sliko, kadar gre za okvare ortopedskega značaja.

Ob vsem tem pa ne gre prezreti, da se nanašajo ta določila samo na poslabšanje že priznane invalidnosti in na nič drugega. Izjema je le določilo 14. točke navodila za ocenjevanje vojne invalidnosti, ki pravi:

»Če je eden od parnih organov (roka, noga, oko) hudo poškodovan ali izgubljen v vojni, a drugi parni organ hudo poškodovan ali izgubljen po vojni, neodvisno od posledic vojne, se kot odstotek vojne invalidnosti vzame odstotek predviden v seznamu odstotkov za poškodbo oziroma izgubo obeh parnih organov, znižan za 20 odstotkov. Če pa je v seznamu predvidena ocena 100 odstotkov z dodatkom, se v takem primeru določi 100 odstotkov brez dodatka.

V uradnem listu SFRJ številka 36/70 pa je bilo objavljeno tudi novo navodilo o določanju odstotkov vojaške vojne invalidnosti. (O tem smo pisali tudi v »TV 15«). Če torej invalid zahteva, da ga na podlagi novosti v teh navodilih pregleda zdravniška komisija, potem bi seveda ne bilo treba dokazovati upravičenosti zahtevka. Zadoščala naj bi samo navedba, da gre za prilagoditev invalidnosti novim zakonskim določilom.

V. M.

PРАВNA POSVETOVALNICA

Sprememba odločbe o pokojnini

P. M. Cerkno

Vprašanje: Delavka, aktivistka od prvega januarja 1943, je pridobila pravico do starostne pokojnine, ko je izpolnila 30 let pokojninske dobe. Oktobra je vložila zahtevek za pokojnino, ki ji je bila nato priznana od 1.11.1970 dalje. Zaradi potreb službe pa je ostala na delu do februarja 1971. Pri odmeri pokojnine je bil upoštevan osebni dohodek za osem mesecev leta 1970, uporabljeni so bili tudi količniki iz leta 1969. Ker pa je delala dejansko do februarja 1971, je bila pri odmeri pokojnine prikrajšana. Ali je možno, da se ji pokojnina na novo odmeri, ker je pokoj nastopila šele marca 1971? Ali je možno, da se ji upoštevajo osebni dohodki celega leta 1970 in količniki iz leta 1970?

Odgovor: Vse, kar sprašujete, ni možno. Ni možno, da bi se ji pokojnina na novo odmerila in bi se pri tem upoštevali vsi dohodki iz leta 1970. Prav tako ni možno, da bi se pri izračunu pokojninske osnove upoštevali količniki iz leta 1970. Imenovana je zaprosila za pokojnino oktobra in bila z naslednjim mesecem upokojena. Svoj zahtevek bi lahko umaknila in kasneje znova vložila prošnjo za pokojnino. Ker tega ni storila, je odločba o upokojitvi začela veljati s 1.11.1970 in je verjetno tudi postala pravomočna. Če je dejansko delala še tri ali štiri mesece, do februarja 1971,

se ji zaradi tega odločba ne more popraviti. Odloženo je bilo pač le izplačilo pokojnine, sicer pa je odločba ostala v polni veljavi. Imenovana pa po upokojitvi ni bila več dolžna delati do februarja 1971; če pa je delala, je delala prostovoljno. Vsekakor pa je koristno, da se tisti, ki odhajajo v pokoj, prej pogovore v podjetju ali ustanovi, kjer delajo, ker potem ne pride do česa podobnega.

Invalidski dodatek, klimatsko zdravljenje in še kaj

Č. I. Ajdovščina

Vprašanje: V dopisu postavljate več vprašanj. Ste 50 odstotni vojaški vojni invalid iz NOV. Zaposlen ste kot delavec z mesečnimi dohodki ca 800 din, s katerimi preživljate petčlansko družino. Ali imate možnost dobiti invalidski dodatek? Trikrat ste že bili na klimatskem zdravljenju. Ali imate morda pravico še letos, četrti? Ali bi se dalo urediti, da bi šla z ženo oba in sicer na 10 dni, namesto 21 dni. Zaposlitev imate v kraju, ki je 30 km oddaljen od vašega bivališča. Ali imate morda kake olajšave za nakup motornega vozila?

Odgovor: Naj vam na vaša vprašanja odgovorimo po vrsti. Pogojev za invalidski dodatek ne izpolnjujete. Do invalidskega dodatka imajo pravico tisti vojaški vojni invalidi od I. do V. skupine ne glede na starost in premoženjske prilike. Drugi vojaški vojni invalidi pa imajo pravico do invalidskega dodatka, če so stari (moški) nad 65 let in (ženske) nad 55 let in izpolnjujejo še te pogoje: da niso v delovnem razmerju, da ne opravljajo samostojne obrtne dejavnosti ali da nimajo oni, oziroma

družinski člani dohodkov, ki bi bili na posameznega člana večji, kot predpisuje cenzus (300 din oz. 240 din na družinskega člana od kmetijstva).

Glede klimatskega zdravljenja pa vam ne moremo reči nič drugega, kot da vložite prošnjo. Ne boste pa dosegli, da bi namesto vas za 21 dni, šla v klimatsko letovišče oba z ženo za 10 dni. Zaradi tega, ker imate zaposlitev v kraju izven vašega stalnega bivališča nimate še pogojev za olajšave pri nakupu motornega vozila. Po liniji vojaških vojnih invalidov imajo pravico do brezplačnega motornega vozila le invalidi I. skupine z okvarami spodnjih okončin. Do regresa za nakup motornega vozila pa invalidi z najmanj 60-odstotno okvaro spodnjih okončin.

Žalitev invalida

O. M. Ljubljana

Vprašanje: Ste težak vojni invalid. Šofer, ki stanjuje v isti hiši, vas večkrat napada in žali. Če vas s svojim avtom sreča na dvorišču, vas skoraj ogroža, ker se mu ne morete hitro umakniti, saj ste brez noge. Pa tudi sicer, ko je večkrat v vinjenem stanju, vas žali in vam očita, da ste invalid itd. Kaj vam je storiti? Ali bi bila na mestu tožba?

Odgovor: Če gre za dejanja, ki pomenijo ogrožanje varnosti, potem stvar prijavi te milici in navedite točne podatke. Če gre za žalitve, pa imate možnost vložiti zasebno tožbo. Rok je tri mesece od žalitev. Sve-tovali bi vam, da ga pismeno (morda preko odvetnika) opozorite, naj vas pusti pri miru, in mu zagrozite s sodnim postopkom. Če pa drugače ne bo šlo, vam ostane samo še pot na sodišče.

INDUSTRIJA GRADBENEGA MATERIALA
IN GRADBENISTVO

INGRAD

VRHNIKA

izdeluje: zidne, stropne, dimniške in fasadne opeke. Visoke gradnje — stanovanjske in industrijske, ter gradnje za tržišče. Nizke gradnje, Montažne in polmontažne gradnje. Izdelava montažnih opečnih in betonskih elementov.

Teracerstvo in betonarna. Stavbno mizarstvo, kamnolomi, izdelava marmornih blokov, lomljenca in teraco peska. Prevozne storitve za lastne potrebe in druge.

IZ NAŠE REVOLUCIONARNE PRETEKLOSTI

Tatjano so umorile nacistične krogle

Zopet je minila žalostna obletnica, odkar je na oltar domovine položila svoje mlado življenje mladinska aktivistka in skojevka Danica Rebec—Tatjana. To se je zgodilo v noči med 10. in 11. majem 1944 pri petrovškem mostu v Savinjski dolini.

Nemci so v tem času posebno skrbno stražili prehode prek Savinje, ker so vedeli, da partizani vodijo na desni breg mobilizirance. Vzpodbujali so jih dokumenti, ki so jih našli pri padlem kurirju, ter podatki dezertarja iz Galicije pri Celju. V stražarske akcije so zato poleg nemške žandarmerije in policije pritegnili tudi v Žalcu nastanjen tankovske lovce (panzerjäger) in wehrmannschaft. Nadzor nad vsem pa je imel celjski gestapo.

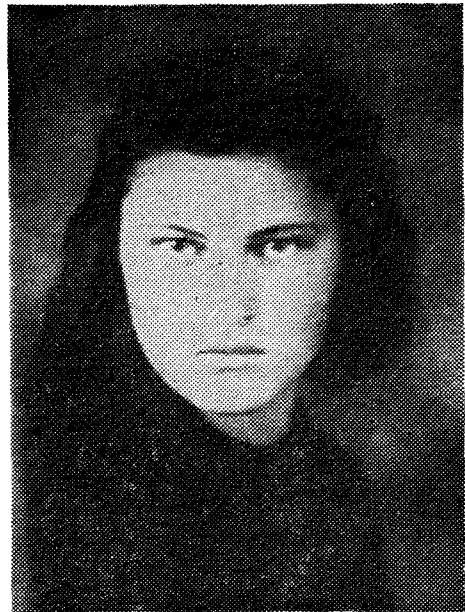
Sredi takšnega vzdušja in okoliščin sta se znašla žalska aktivista Rudi Cilenšek—Vrankar in Danica Rebec—Tatjana. Z levega brega Savinje sta morala na desnega, kjer bi morala vzpostaviti nove zveze in organizirati konferenco. Narasla reka, pa je bila velika ovira. Najprej sta poskusila srečo na griškem mostu, vendar je bil zaseden. Zavila sta proti Petrovcam. V deževni majski noči sva hodila po nasipu na levem bregu Savinje. Vrankar je slutil, da ne bo mogoč prehod niti na petrovškem mostu. Predlagal je, da se le spustita v valove. Tatjana pa se zdravstveno ni dobro počutila, zato je prigovarjala, da nadaljujeta pot. Vrankar se je vdal, oba pa sta se sezula.

Ze sta v poltemi zagledala obrise lesenega mostu. Nekaj časa sta stala in oprezovala. Nikjer se ni nič premaknilo. Ker je še vedno rosilo, je Vrankar računl, da zasede najbrž ni več okoli mostu, temveč kje pod bližnjim kozolcem, ali pa so zaradi dežja Nemci sploh odšli. Toda tokrat se je motil. Sovražnik je bil bolj pozoren in številnejši. Zasede so bile na obeh straneh mostu. Zaseda potuhnjenih nacistov na levem bregu ju je spustila v neposredno bližino. Nenadoma je zalajala brzostrelka! Vrankar se je vrgel na tla in nato po nasipu proti vodi. Imel je srečo, da ga ni zadelo. Tatjano pa so bliski brzostrelke tako presenetili, da je skočila naprej proti mostu, namesto da bi iskala kritje za škarpo. Vtem je tudi

zavpila, ker so jo zadeli v trebuh. Krogla ji je prevrtala desni kolk in jo onesposobila za beg.

Vrankar je nekaj časa ležal tik ob vodi in upal, da se mu Tatjana pridruži. Medtem so se oglasile strojnice na desnem bregu. V zrak so Nemci spustil rakete in osvetljevali teren. Hoteli so se prepričati, če je prišla k mostu kolona partizanov. Vrankarju ni preostalo nič drugega, kot da se splazi v smeri, od koder je prišel.

Tatjani so se Nemci medtem približevali. Z električnimi ročnimi svetil-



kami so šli za njenimi vzdih in kriki. Vedela je, da je izgubljena. Ne, ne sme pasti v roke svojim rabljem!

Segla je po svoji mali pištoli in si jo namerila v glavo. V razburjenosti pa ni dobro merila.

Krogla, ki naj bi jo rešila nadaljnjih muk, jo je samo oplazila. Nemci so težko ranjeno Tatjano našli in jo prenesli v hišo ob mostu. Silno je krvavela iz ran na kolk. Občasno je bila pri zavesti, pa zopet v agoniji.

Kljub kritičnem stanju so Nemci Tatjano smatrali za dragocen plen. Zagrižen nemški žandar je venomer govoril, da jo morajo ohraniti pri življenju, ker bodo od nje dobili še važne podatke. Iz Petrovc so v Celje telefonirali po rešilni avto in jo odpeljali v bolnišnico.

Partizanko Tatjano — Rebec Danico so v celjski bolnišnici vpisali 11. maja 1944 pod št. 1011 s pripombo za nujno operacijo. Dežurni operater dr. Spacapan jo je v knjigo operacij vnesel pod št. 429 in zapisal diagnozo: »Vulnus sclopetarium capitis s. in Vulnera sclopetarium reg. ossis ilei dex.« (Strelna rana na glavi in strelne rane v območju desne strani medenice.) Dr. Spacapan je ob asistenci sestre Heraclie Danico operiral 11. maja ob treh zjutraj. Danica pa je bila zaradi velike izgube krvi vedno bolj slaba. Dobila je transfuzijo, vendar ni nič pomagalo. Ob 6.30 uri je za vedno zaspala. Nacist Josef Wook, ki je bil v Žalcu tolmač za gestapo in nemške urade, je o Tatjaninem zajetju zapisal 11. maja 1944 sledeče:

Zadeva: Partizanska kurirka pri mostu Arja vas—Kasaze. Zalec, 11. maja 1944.

»V noči od 10. na 11. maja 1944 je bil most, ki povezuje kraje Petrovče (občina Arja vas) s Kasazami in Libojami zaseden z v Žalcu nastanjenimi tankovskimi lovci (panzerjäger).

Partizanska kurirka, ki je ponoči prišla k mostu je bila težko ranjena v kolk. Po lastnih navedbah in drugih pisemnih dokazih, najdenih pri obstreljeni, je to kmečka hči Daniela Rebec roj. 4. 10. 1925., stanujoča Gorica 27, občina Pirešica.

Ta dobro razvita 19 letna deklica je nosila HJ uniformo, za pasom je imela italijansko ročno granato, lovski nož ter usnjeno torbo z zapiski. Menda je streljala s pištolo, katere pa do sedaj nismo našli. Bila je bosa in je prišla k mostu po nasipu vzdolž Savinje. Tu je bila obstreljena...«

Josef Wook je bil zelo prizadeven in je takoj zbral podatke o družini Rebec iz Gorice pri Šmartnem v Rožni dolini. Ugotovil je, da so oče Anton in sinovi Vinko, Slavko, Daniel, Jože, Ivan in Tonček v partizanih. »Kot je slišati med prebivalstvom se posamezni člani družine občasno pojavljajo v okolici Gorice.« Na koncu poročila je ponovno navedel o Danici:

»Druga hči Daniela Rebec-Tatjana, rojena 4. oktobra 1925 je bila danes ponoči obstreljana in je sedaj v bolnišnici v Celju. Doma v Gorici 27 sta le še mati Uršula in sin Mirko roj. 29. 11. 1919.«

Celjski gestapovci so takoj pohiteli na Gorico in aretirali mater Uršulo, ter presenetili Mirka, ki je živel v pollegali. Oba so odpeljali v celjske zapore »Stari pisker«. Daničina sestra Malčka je bila še edina na prostosti. Bila je v službi v Celju, vendar vseskozi povezana s svojimi. Tragedijo svojih, zlasti pa še Danice je ravno ona najtežje doživljala. O Danici še danes z bolečino v srcu pripoveduje:

»Med vojno sem izgubila tri brate, Danija, Jožeta in Mirka, ter sestro Danico. Imela sem jo rada, saj se je vedno oglašila pri meni v Celju, tudi takrat ko je po mestu trosila letake in se zatekla k meni pred zasledovalci.

Osvobodilnemu boju je bila zvesta vsa naša družina. Pred fašisti smo že po prvi svetovni vojni zbežali iz Primorske. Nasprotniki nacizma smo bili od vsega začetka, aktivno pa smo pričeli delovati po prihodu prvih partizanov

Cilenška, Vipotnika, Hrvatina in drugih. Naše posestvo so partizani spreminili v pravo partizansko bazo. Pri nas je bilo križišče poti proti Celju, Savinjski dolini in proti Pohorju. Oče in bratje so skupno s partizani zgradili ilegalne bunkerje. Mama je bila prava bolniška sestra za ranjene partizane. Ko je npr. partizana »Jurča« uspešno pozdravila, je le-ta to povedal dalje in so prišli še drugi.

Po prihodu mladinskega funkcionarja Leona Cibica—Tomaža so v bunkerju namestili radio in pisalni stroj. Tu so tiskali radio vesti in letake. Prav pisalni stroj je našo Danico najbolj pritegnil v delo. Poleg tehničnih opravil je pričela delovati tudi na mladinskem oz. skojevskega mpodročju. Tako je ob odhodu od doma postala mladinska aktivistka v okraju Zalec.

Zadnjikrat sem Danico videla kakšen teden pred tragedijo pri petrovškem mostu. Iz Celja sem na javko v Zavrhu prinesla obveščevalna poročila, obveze in hrano. Danica je prišla v Zavrhu v spremstvu dveh partizanov šele okrog ene ponoči. Bila je dobro razpoložena, šalila se je in mi rekla, da bo kmalu prišla v Celje, pripeljala da se bo s tankom in nas osvobodila švabov. Ob slovesu nisem slutila, da jo zadnjič živo objemam.

Tisto noč, ko so jo dobili, sem slutila, da nekaj ni v redu. Zjutraj mi je sosedna na Jožefovem hribu rekla, da so ponoči v celjsko bolnišnico pripeljali neko ranjeno partizanko. Povedal ji je njen mož, uslužbenec rešilne postaje. Opis me je vznemiril, da sem takoj pomislila na Danico. Nisem več vzdržala doma. Nemirno sem se napotila v mesto proti bolnici. Znanka, ki je že vedela si ni upala povedati resnice.

Bolnišnične perice so mi potrdile, da so ponoči res pripeljali iz Savinjske doline ranjeno partizanko. Zjutraj pa je umrla in leži sedaj v mrtvašnici. Pokazale so mi obleko, ki je bila enaka, kot jo je imela Danica ob slovesu v Zavrhu. V mrtvašnici sem se nato dokončno prepričala, da je sestra postala žrtev nacističnih zverj. Na odru je ležala brez obleke, le na glavi in prek trebuha, kjer so jo operirali, je imela obveze.

Bolniška sestra kirurškega oddelka mi je potem povedala, kaj se je dogajalo z Danico. Že ko so jo pripeljali, je bila zelo oslabela zaradi velike izgube krvi, ki so jo povzročile številne strelne rane. Dr. Spacapan jo je operiral, vendar je že zjutraj podlegla. Po nalogu celjskega gestapa jo morajo pokopati na bolniškem pokopališču v Celju.«

Medtem ko je Tatjana doživela tako tragičen konec, je Vrankarju uspelo izvleči se iz ognjene kaše. Preplaval je Savinjo in se srečno prebil do svojih. Ker ga je skrbelo za usodo Tatjane je iz Brnice poslal zavedno kmečko ženo v Petrovče, da poizve kaj se je potem dogajalo, Res mu je prinesla vesti, kaj se je dogajalo v hiši pri mostu pri »Joklčkovih«. Ugotovila je, da so bile štiri nemške zasede. Tudi žandarji iz Petrovc so bili poleg. Med temi petrovškimi žandarji je bil tudi zagriženec, ki je z nasladi govoril: »Sedaj pa uživam, ko vidim teči partizansko kri.« Bilo je res precej krvi, saj se je madež pri »Joklčkovih« še dolgo poznal in opozarjal na strašne trenutke.

Danica Rebec—Tatjana ni doživela svobode. Ni doživela triumfa zmage nad tistimi, ki so terorizirali našo domovino. Njeno nemirno srce je prej prenehalo utripati, prej je podlegla nacističnim krogam. V spominu soborcev pa Tatjana še vedno živi.

I. J.

FOTOGRAFIJA Z VPRAŠAJEM



Ze v prejšnji številki smo ob objavi Vidmarjevega pojasnila k sliki o partizanski havbici opozorili, da se njegovo in Bukovčevu pojasnilo ne skladata. Zdaj pa se je v našem uredništvu zglasil tovariš Andrej Prah, Žibertova 27, Ljubljana—Šiška, ki pravi, da je pravilno le prvo, Bukovčevu pojasnilo, komandir baterije Stane Vidmar pa je navedel običajno postavbo pri tej havbici. »Toda takrat,« pravi Prah, »smo zraven havbice stopili tovariši, ki nismo bili v sestavi te baterije. In sicer na lafeti sedi Italijan Signali, prvi z leve je Polde Somrak, za Italijanom stoji komandir Stane Vidmar, topovsko granato pa držim jaz. Fotografija je nastala poleti 1944 v bližini Sela—Šumberk.« S tem je neznana fotografija, objavljena v naši 13. številki, dokončno pojasnjena.

V današnji številki našega lista objavljamo fotografijo veselih partizanov s harmoniko in kitaro. Z nje je razvidno, da so tovariši na sliki pripadali nekemu odredu, kakaj tisti zraven harmonikarja ima oznako namestnika komandanta ali namestnika političnega komisarja odreda. Vprašujemo, kateri odred je bil to, kje je bila fotografija posneta in kdo so tovariši na sliki.

»NA KMETIH«

Nova izdaja je tiskana na brezlesnem papirju, vezana je v platno, varuje pa jo štiti ovitek z barvno reprodukcijo enega izmed prizorov iz najboljšega letošnjega slovenskega filma »Rdeče klasje«.

Cena knjige, s katero hočemo posebej ustreči bralcem, je 45 dinarjev.

Novo izdajo romana »NA KMETIH« lahko kupite v vseh knjigarnah, naročite pa pri poverjenikih in zastopnikih založbe, pri akviziterjih ali neposredno pri založbi Mladinska knjiga, Ljubljana, Titova 3.

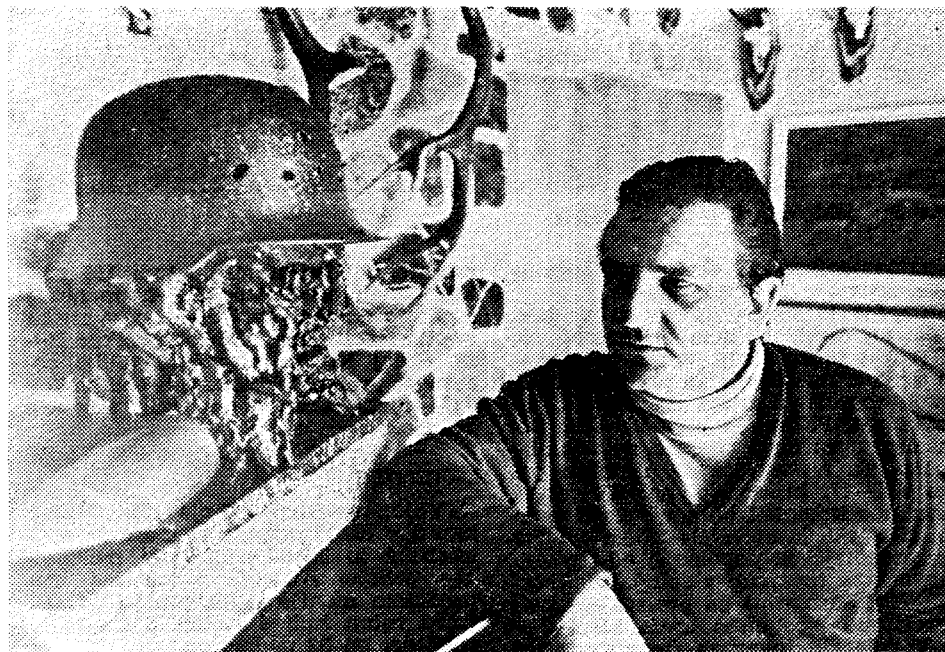


KULTURNI OBZORNIK

Res rdeča luč za revolucijske teme?

Ko sem snoval vojni roman Ukano, sem več kot petnajst let kritično in podrobno raziskoval fenomen vojne in revolucije, našilja in odpora. Dodobra sem se seznanil z našo in sovražno dokumentacijo o vojnem spopadu in o delu obveščevalnih in varnostnih služb. Če k temu prištejemo še svoje osebne izkušnje iz vojne in po njej, smem tisto obdobje presojati z vsaj toliko zanesljivimi merili kot na primer tisti, ki so bili v času vojne še otroci ali bili rojeni šele po njej, ali pa tisti, ki so morda v zaledju borečih se brigad delali to ali ono ter gledajo danes na NOB z drugačnega zornega kota kakor mi, ki smo se gledali s sovražnikom iz oči v oči prek cevi orožja.

Vendar se zdi, da po ne vem kakšni logiki neposredni udeleženci vojne vemo o teh stvareh manj kot nekateri sodobni kritiki. Tako si je mogoče razlagati napad kritikov »Dela« in »TT« na novo televizijsko nadaljevanje o VOS. V mislih imam žolčni napad Jožeta Snoja v Delu in odmev Hermana Vogla v »TT«. Oba iz kdove kakšnih razlogov skušata zanikati znana zgodovinska dejstva in tematiko NOB razvrednotiti.



Medtem ko je Jože Snoj celotno delo že ob prvi nikakor ne slabi zgodbi proglasil za anahronizem in izmišljotino ter času neustrezno filmsko akcijo, se je Vogel še bolj spozabil. Ne samo, da je tudi on ocenil celotno nadaljevanje kot agitko najniž-

je vrste in celo kot partizansko kavbojščino, mimogrede je opravil tudi z Ukano, očita joč ji, da je partizanski vestern.

Nadaljevanje VOS teče in je dovolj priložnosti, da so si gledalci sami ustvarili sodbo o njej in o njenih uničujočih kritikih. Primerjava ni kritikoma ne v prid ne v čast. Vojni dogodki, ki jih ima Snoj za izmišljotino, niso bili v načinu boja naših obveščevalcev z Nemci nekaj izjemnega. Vsak partizan ve, da so se podobne stvari res dogajale v tej ali oni obliki, saj vojna ni mirovala ne podnevi ne ponoči, ne na vasi ne v mestu ne v gozdovih. Zato se človek čudi logiki, morali in kriterijem ocenjevalcev, ki ne poznajo razmer in ne časa ter skušajo smelo in uničujoče zanikati prav tisto, na kar bi bili vsi Slovenci lahko ponosni. Saj smo v tisočletjih le štiri leta imeli svojo vojsko, ki se je uspešno postavila v bran Nemcem, elitni vojski sveta. Zakaj bi se sami omalovaževali in zakaj bi se navduševali nad tujimi vzori?

Če nam kdorkoli — mislim na razne tuje filmske nadaljevanke — servira kakršnokoli laž, je to za kritike »DELA« in »TT« najbrž pisateljska svoboda in ustvarjalnost,

seveda, če je po njunem okusu. Ker pa VOS obravnava revolucijo, je to, kar bi bilo sicer pri drugih odlikah, za nas nemogoče. Zalostno je, da v naši jugoslovanski filmski praksi pri kritičnih žanjerih navdušenje in priznanje predvsem tista dela, ki blatijo čas revolucije, vse drugo pa je za Snoje in Vogle ter njim podobne izmišljotina in agitka.

Udeleženci NOB vemo, da je bila vojna čas akcije in ne čas resolucij, razpravljanj in izmišljenih dilem. Treba se je bilo odločati naglo, brezkompromisno, za današnji čas pogosto vrtoglavo, včasih tudi zaletavo in naivno, celo nesmiselno, toda to so bili prisiljeni delati udeleženci vojne obeh strani, kajti vojna ima svojo gramatiko, logiko pa ne.

Ubijati ali biti ubit — to je vseobsegajoč pogoj vsiljene vojne. Tako smo doživljali vojno mi in tako je videl tudi Ivan Ribič ali režiser France Štiglic, ki sta v prvih bojnih vrstah sama preskusila to pravilo.

Smešno je primerjati zgodbe o VOS s črno-belimi risanjem, ne glede na to, da je bil sovražnik za večino borcev anonimen. Človeško je ostajal neznan, predstavljal so ga uniforma in naklepi, da nas uničuje. Če je bil vojak ali oficir, je bil del totalitarne transmisije vojnega stroja, ki je prinašal slovenskemu narodu smrt. Sicer pa — kdaj se bo naša kritika nehala sprenevedati in zahtevati od vsakega dela o NOB, posebno takšnega, ki ji tematsko ni pogodno, da pove vse, od kmečkih puntov pa do atomske bombe! Čudim se tistim kritikom, ki o zgodovini lastnega naroda ne prenesejo niti najbolj znanih dejstev, brž ko so ta dejstva pozitivna. Voglova primerjava ameriškega mita, ki z učinkovitim ponarejanjem zgodovine in življenja ustvarja legendo iz genocida nad severnoameriški Indijanci, z gverilskimi akcijami slovenskega človeka v boju proti genocidu, je popolnoma nesmiselno in pomeni milo rečeno, zavestno žalitev.

Če sta Snoj in Vogel že tako vneta za demitologiranje, zakaj ne nastopata proti vsem mogočim mitom, ki jih gledamo, bemo in uvažamo, kot da bi brez njih prenehali biti kulturni narod? Je mar nadaljevanje o Nessu in njegovih Nepodkupljivih bolj resnična kot naši obveščevalci

v VOS? Ne glede na to, kaj je kasneje nastalo iz FBI, je Nessovo delovanje samo po sebi pozitivno in nikomur ne škodi, če ga spozna tudi v naših razmerah. Toda med zgodbami o Nepodkupljivih ter našo nadaljevanje o VOS je po mnenju kritikov vendarle ogromna razlika. Ness naj bi bil dovoljen mit, VOS pa izmišljotina!

Vendar nastop Jožeta Snoja in Hermana Vogla ni osamljen. Je rezultat atmosfere, ki jo določeni krogi dolgo in neovirano ustvarjajo pri nas proti temam narodnoosvobodilne borbe, katero je po njihovem mnenju treba po vsej sili demitologizirati. V mislih imam vpliv vseh tistih, proti katerim smo se tudi na straneh »TV — 15« v preteklih letih borili, tistih, ki bi radi iz zavesti prihajajočih rodov izbrisali vsakršen pozitivni pogled na našo lastno zgodovino, tistih, ki želijo prikazati naš boj kot grde in zastrašujoče sanje, tistih, ki govorijo o smrti slovenskega naroda, o tem, da je danes biti Slovenec luksus, ki pridigajo, da je prišel čas narodne sprave ali se celo vprašujejo, če smo se leta 1918 odločili prav, ko smo se odvrnili od Avstrije, ki na tak ali drugačen način skušajo zlivati gnojnico na naš boj in zmanjševati njegov pomen.

Zato bi človek pričakoval, če kritiki te vrste ne verjamejo našim zgodovinarjem, naj vsaj zaupajo sovražnim dokumentom, ki dokazujejo, da je naša obveščevalna služba segla v vrh štabov italijanskega in nemškega okupatorja ter slovenske kontrarevolucije, in tudi, da je nemški okupator boril proti narodnoosvobodilnemu gibanju predvsem s policijskimi in agenturnimi metodami.

Neumestno je primerjati tudi dobro poljsko televizijsko nadaljevanje o poročniku Klossu z obveščevalci našega VOS. Razlika je bistvena. Kloss je ves čas postavljen v komaj verjetne situacije in je precej podoben vsemogočnemu filmskemu obveščevalcu ameriškega kova. Naši obveščevalci pa se borijo kot kolektiv s pomočjo najtesnejše povezave vsega naroda, kajti ljudstvo je bilo poglavitno orožje, oči in ušesa odpora proti najbolje organizirani obveščevalni službi sveta — gestapu.

Kaj pa Herman Vogel, ki proglašja partizanski boj za kavbojščino, ve o partizanskem boju, da hoče biti tožilec in sodnik o vsem, kar je bilo napisano o NOB?!

Če sklepam po njegovem pisanju — nič. Njegove predstave o času, ko smo Slovenci stopali v družbo zgodovinskih narodov, so izkrivljene, obremenjene in mračne.

Morda pa je nadaljevanje preveč živa in preveč učinkovita, da jo je bilo treba zato napasti? Ali kdo ve, zakaj... Končno nadaljevanje o VOS deli usodo z mnogimi deli na temo revolucije, bodisi literarnimi, bodisi likovnimi, ki so bila v zadnjih letih deležna diskvalifikacije. Na žalost moram ugotoviti, da nasprotniki vrednot osvobodilnega boja v naši socialistični sedanjosti uspevajo neprimerno bolj kot kdajkoli v naši revolucionarni preteklosti. Takrat smo vsaj vedeli, kdo je kdo. Danes se sprenevedamo, v praksi zamenjujemo demokracijo z anarhičnostjo in se izgovarjamo s svobodo vseh ustvarjalnih smeri, medtem ko se kot sodobno hvali samo smodernost, zaničuje pa vse tradicionalno. Kdor tega ne vidi, je slep. Preostane samo upanje, da je to morda vendarle ozdravljiva slepota. Ali pa bomo spregledali res šele takrat, ko jih bomo dobili po glavi?!

V primeru nove katastrofe, ki v današnjem vretju vseh mogočih temnih sil ni nemogoča, bo najbolj prizadeta prav generacija, ki ji skušamo povedati, kaj je vojna. Želim, da bi nam bilo vsem prizanešeno. Ne vdajam pa se iluzijam. Naša dolžnost je, da mladini z literaturo in filmom pokažemo, da se marsikaj da naučiti iz preteklosti za prihodnost. Prav nič nam ne bo škodila samozavest, da smo se znali tudi Slovenci kot najmanjši narod boriti ne le z orožjem, temveč tudi z iznajdljivostjo in drznostjo, kakršne je bilo v zasluženi Evropi malo in si jo mnogi narodi morajo res izmišljati. Vprašujem se, ali je mar za moč posameznika in naroda koristnejše, če se mlad človek posebej z uvoženimi vzori, največkrat buržoaznega sveta, ki imajo kaj malo opraviti s stvarnostjo, kot pa da mu postavimo vzore mi iz svoje lastne zgodovine?!

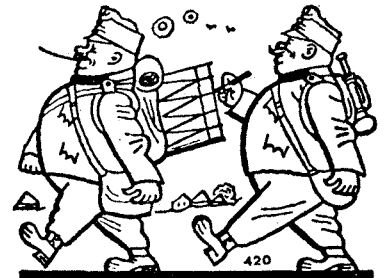
Snoj, Vogel in njima podobni naj vedo, da se mrtvih ne da še enkrat ubiti in da smo mi s krvjo zarisali svoje meje in da ima vsaka vas svoje kristuse in da je naša zgodovina tako polna, da ni treba nobenih izmišljotin. Samo ljudi potrebujemo, ki bodo oživili ta spomin, ki ga ne bodo pustili propasti, namesto, da ga blatijo. Vprašujem se, komu koristi, da izgubljamovo samo vase in da pustimo, da se naš vstop v družbo zgodovinskih narodov demantira v nas samih? Narod, ki zavrača svojo lastno zgodovino, ni narod. Zgodovina pa ima mnogo obrazov. Pljunek v kateregakoli izmed njih je pljunek v obraz samemu sebi. Na svojo narodno skupnost ponosni ljudje, pa tega ne delajo.

TONE SVETINA

ZANIMIVOSTI

O, ta dobri vojak Švejk

Avstrijska televizija pripravlja ekranizacijo znanega romana Jaroslava Haška o dobrem vojaku Švejku. Pri nas bodo serijo v šestih delih gledali lahko samo tam, kjer sprejemajo avstrijski program. Poročajo, da bo snemanje na Dunaju trajalo tri mesece, v glavni vlogi



pa nastopa Fritz Muliar. Pred letom dni je Muliar že v Hamburgu igral kot Švejk v televizijskem filmu. Dosegel je tak uspeh, da so se sedaj na Dunaju odločili, da tudi sami posnamejo serijo o Švejku.

Nastop glasbenikov ljubljanske garnizije

Rudarsko Zagorje je bilo nedolgo tega gostitelj pripadnikov JLA — glasbenikov pihalnega in velikega zabavnega orkestra ljubljanske garnizije v okviru tekmovanja vseh jugoslovanskih vojaških orkestrrov, ki je že tradicionalno. Nastop je bil v dvorani zagorskega delavskega doma. Med gledalci, ki so napolnili dvorano do zadnjega kotička, so bili tudi visoki vojaški starešine in predstavniki republiških družbenopolitičnih organizacij: generalpolkovnik Franc Poglajen-Kranjc, Miha Marinko, Marjan Orožen in drugi. Pihalni orkester je izvajal devet točk, ki jih je tajno ocenjevala posebna komisija glasbenega oddelka DSNO. Ko bo leta slišala vse orkestre širom po domovini, bo izbrala pet najboljših za sklepni nastop v dvorani Skenderija v Sarajevu, ki bo 19. junija. Ljubljanski orkester je bil doslej že štirikrat prvi — v močni konkurenci tudi lani. Po izredno dobro izvedenemu programu, v katerem je med drugimi vokalnimi in instrumentalnimi solisti sodeloval tudi vojak Ladko Korošec, je pričakovati, da bo orkestre ljubljanske garnizije pod vodstvom podpolkovnika Pavla Brzulja med najboljšimi tudi letos. V drugem delu sporeda je nastopil armijski zabavni orkester. Koncert pripadnikov JLA so v Zagorju obeležili kot osrednjo proslavo ob 30. letnici ustanovitve OF. V avli delavskega doma je ljubljanski klub JLA ob tej priložnosti pripravil tudi razstavo o 30. letih razvoja in rasti naše ljudske oblasti.

Razstava slikarja — borca

V okviru prireditev in proslav ob 30. obletnici Osvobodilne fronte so v soboto, 24. aprila, v Mali dvorani Delavskega doma na Jesenicah odprli zanimivo likovno razstavo Zdravka Kotnika iz Mojstrane. Zdravko Kotnik je znan partizanski borec; najprej je deloval in se boril v enotah Varnostne in obveščevalne službe na Gorenjskem, nato pa v topniških enotah 9. korpusa. Zadnjih 10 let se prizadevno in z velikim uspehom posveča slikarstvu. Ze vrsto let je aktivni član likovne sekcije DOLIK pri DPD Svoboda »Tone Čufar« na Jesenicah. Doslej je samostojno razstavljal na Jesenicah, Bledu in v Mojstrani in je to že njegova 5. samostojna likovna razstava, sodeloval pa je tudi na številnih kolektivnih razstavah članov DOLIKA. Letošnja razstava v Mali dvorani Delavskega doma na Jesenicah je bila do 5. maja.

Takrat se je Zdravko Kotnik predstavil javnosti s 37 slikami v olju, temperi in tapisonu, v katerih izraža izvirno trd realizem, ki se prepleta s toplimi barvnimi prehodi v notranja doživlja. To so dela, nastala v preteklem letu, zakaj za Kotnikovih slikah je veliko povpraševanje. Skoraj vse proda sproti.

JOŽE PODOBNIK

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

Belokrajnski junaki

(Ljudski motiv)

Pod Tančo goro vinski hram,
pod njim pšenica zlata,
so v Belokraju na stezaj
odprta sončna vrata.

Ob Kolpi strašen boj besni,
sovražnik hoče vina,
po naši rodni zemljici
ga venomer skomina.

Trije junaki zapraše
se v borbo nad sovraga,
v potokih teče žlahtna kri,
a naši: Zmaga, zmaga!

Trem sodom vinca rujnega
odbije mati veho,
in vsi trije se zakade
pod hladno vinsko streho.

In puške vzame jim iz rok,
majolico napolni.
»To naša zemlja je samo,
naj zve ves svet vesoljni!«

In mati gleda svoje tri
sokole-partizane,
od sreče ji gore oči
in jim obveže rane.

Potem jih vrača v borbo spet,
srečno se od njih poslavlja,
na stražo za svobode cvet
jih mati blagoslavlja.

TONE SELISKAR

ZANIMIVOSTI

Belgijsko-francoski raketni čolni

V belgijsko-francoskih ladjedelnih so pred kratkim dokončali prototip novega raketnega čolna, ki je znan kot projekt P-54. Čoln ima 310 ton in je dolg 54, širok pa 7,50 metra. Opremljen je z dvema dizelskima motorjema, ki čolnu omogočata hitrost 18 morskih milj na uro. Poleg tega pa ima čoln še plinsko turbino, s pomočjo katere se njegova hitrost lahko zviša na 40 morskih milj.

Sovjetska letala na bližnjem vzhodu

V krogih ameriškega obrambnega ministrstva menijo, da so Sovjeti poslali v Egipt brčkone tudi nekaj svojih najnovejših in najboljših reakcijskih lovcev MIG-23 glede na to, da po diplomatski poti izraelsko-arabske krize ni moč rešiti.

Doslej še ni nobenega dokaza, ki bi potrjeval resničnost teh domnev, nad Sueškim prekopom, Sinajem in Egiptom pa tudi še niso opazili letal te vrste. Funkcionarji v Pentagonu trdijo, da ima Sovjetska zveza doslej še malo teh letal, vendar bi jih utegnili poslati v Egipt zaradi njihovega preskušanja. V tem primeru jih brčkone ne bi zaupali egiptskim pilotom, temveč bi ta hitra letala, ki dosežejo hitrost 3.200 kilometrov na uro, pilotirali Rusi.

Proslavitev 30-letnice napada na Taranto

V Veliki Britaniji so svečano proslavljali 30-letnico velikega britanskega napada na italijansko vojno пристanišče Taranto. Napad so izvedla letala, ki so vzletela z letalonošilke Illustrious. Ob tej priložnosti so se zlasti odlikovali mornariški torpedonosci Swordfish. Napad je bil za Italijane porazen, zakaj ob tej priložnosti so britanska letala onesposobila polovico italijanskega vojnega ladjevja.

Zanimivo je, da se je proslave udeležilo tudi zadnje letalo Swordfish, ki je še v britanski vojni mornarici.

Kitajska je v zadnjem času spet v središču pozornosti svetovne javnosti. Povod za to so obojestranske izjave o potrebi po tesnejših stikih med LR Kitajsko in ZDA. Sprememba ameriške politike ni zasnovana le na špekulaciji, da Kitajsko še bolj oddalji od Sovjetske zveze, ampak tudi na ugotovitvi, da ta velika dežela postaja čedalje pomembnejši vojaški dejavnik ne le v Aziji, ampak je njen vpliv čutiti tudi že na drugih celinah.

Kako močna pa je Kitajska kot vojaška sila? Na to vprašanje zelo izčrpno odgovarja Frank Robertson, ki je kot sodelavec Daily Telegrapha pred kratkim obiskal Hong Kong, takole:

Kitajska osvobodilna vojska, ki vsebuje vse rodove vojske, ima približno 3.500.000 pripadnikov, torej milijon ljudi več, kot jih je imela pred petimi leti. Kitajska vojska šteje 142 popolnih divizij (Američani imajo le 12,5 popolnih divizij), ki so osredotočene v štirih poglavitnih bazah, iz katerih je mogoče po izboljšanih prometnih zvezah hitro zadajati ofenzivne udarce v raznih smereh.

Velika skupina divizij okrog Pekinga lahko krene proti severovzhodu in deluje v Mandžuriji ali pa proti severozahodu prek Notranje Mongolije, da bi se tod uprla sovjetskim grožnjam. Druga skupina divizij je zbrana v sami Mandžuriji, tretja v severozahodnem delu države ob glavnih jedrskih objektih in v neposredni bližini ruskih azijskih meja, četrta pa v bližini mesta Vuhanu v južnem osrednjem delu Kitajske. Ta skupina je odgovorna za južne meje in jugovzhodno obalo.

Ob taki taktični koncentraciji so se divizije umaknile iz neposredne bližine meje, toda tam so pustile obnovljene ali na novo ustanovljene redne enote in močne nove enote oborožene milice. Poleg tega pa so v obmejnem območju na čelu civilne uprave vojaki.

V vsakem primeru je znano, da Kitajci lahko že v roku treh dni pošljejo v Severni Vietnam dve redni diviziji, v treh tednih pa še dvajset povsem opremljenih divizij hkrati z enotami za podporo.

Kitajska se iz defenzivne v ofenzivno silo razvija mnogo hitreje, kot so s tem računali, in kmalu bo sposobna delovati celo pod jedrskim dežnikom. Vendar to še ne pomeni, da se Peking priprav-

Obrambna vzgoja

Kitajska vojaška moč

lja na vojaški pohod v tujino, zlasti pa ne sedaj, ko se odpira na široki diplomatski fronti. Njena politika je rahlo pomikanje naprej s hkratno zanesljivo oborožitvijo.

Kitajska troši v vojaške namene približno 9 do 10 odst. bruto nacionalnega dohodka, kar znese 2,2 milijarde funtov šterlingov letno. Od tega je skoraj tre-

splošnih ocenah 800 milijonov prebivalcev. Toda uradni podatki priznavajo le 700 milijonov). V novih napol vojaških miličniških enotah je 12-15 milijonov ljudi.

Letalstvo

Kitajske oborožene sile imajo kakih 2.800 letal, od katerih pa jih je precej



Kitajska dekleta pri strelskih vajah

tjna namenjena za jedrska raziskovalna dela, izstrelke in bojne glave.

Čprav je znano, da so si v času kulturne revolucije zelo prizadevali, da bi razvili proizvodnjo jedrskega orožja, so vendar mislili, da je pri konvencionalni oborožitvi prišlo do zastoja. To pa ni res. Peking je pred kratkim pokazal povsem novo kitajsko avtomatsko puško. Ta nadomešča sicer dobro puško AK-47, ki so jo na Kitajskem množično izdelovali po sovjetskem vzorcu. Kitajski lovci MIG-19 so mnogo raznovrstnejši in popolnejši od ruskega originala, v tovarnah v Sengjangu (nekdanjemu Mukden) pa proizvajajo tudi poboljšano izpeljanko lovca MIG-21.

V vojaških tovarnah Cang Cung pri Harbinu teče množična proizvodnja novega srednjega tanka T-59, ki je izboljšana verzija ruskih tankov T-34 in T-54. Tako bodo kitajske tankovske enote, ki imajo že 7.000 tankov, še močnejše. Kitajci pripravljajo tudi proizvodnjo jedrskih podmornic. Američani so iz satelita fotografirali posebno ladjo z vsemi napravami, ki jih potrebuje za spremljanje poletov raket. Ta ladja naj bi spremljala prve izstrelitve kitajskih medcelinskih izstrelkov, ki bodo leteli in padali v kakih 11.000 kilometrov oddaljeni Indijski ocean.

Lani so vložili mnogo truda v to, da vzpostavijo novo, odločno milico, katero so poprej sestavljali moški, ženske in otroci z namenom, da s starim orožjem tu pa tam stražijo tovarne, mostove ali kake druge cilje. Sedaj imajo mnogi pripadniki milice že avtomatske puške in minomete, imajo pa tudi taktične vaje.

Milica nadzira vse popotnike na Kitajskem (zelo majhno število ljudi lahko potuje brez kupa raznih dokumentov), hkrati s tem pa je njena naloga tudi zavarovanje raznih objektov, vendar v precej večjem obsegu kot poprej. Sistem zračne obrambe, ki je bil poprej omejen predvsem na vzhodno obalo, so sedaj močno razširili zlasti vzdolž meja s Sovjetsko zvezo. Ta sistem pa vsebuje radarje, rakete »zemlja-zrak« SA-2 in prestreznike.

Podatki o kitajskih reorganiziranih in okrepljenih oboroženih silah dajejo takole sliko:

Kopenska vojska

Kopenska vojska šteje brčkone kakih 3.300.000 pripadnikov. eMd 142 divizijami je topniških dvajset in oklepnih šest, poleg tega pa še vsaj dve zračnodesantni in ena planinska divizija, ki je na območju Himalaje.

Kopenskim enotam še vedno primanjkuje težke opreme. V vsakem primeru pa imajo divizije prvega poziva mnogo srednjega topništva z učinkovitimi novimi raketami, težkimi minometi in izrednim avtomatskim orožjem.

Peking trdi, da je v »milici« 200 milijonov pripadnikov. (Kitajska ima po

zastarelih. Med njimi je tudi 150 ruskih lahkih bombnikov IL-28 in nekaj srednjih bombnikov TU-4, ki so ruska kopija starih ameriških bombnikov B-29. Sedaj Kitajci posvečajo veliko pozornost proizvodnji srednjih bombnikov TU-16, ki lahko nosijo tudi atomske bombe.

Mornarica

Vojna mornarica šteje 160.000 mož hkrati z 18.000 pripadniki mornariškega letalstva in 30.000 pripadniki mornariške pehote. Kitajska mornarica ima predvsem manjše ladje, mnoge od teh (med njimi tudi 4 rušilci, 5 fregat in večji del od 33 podmornic) so stare že 25 ali več let. Vse kaže, da bodo v kratkem vključili v mornariško oborožitev tri dizelsko-električne podmornice, ki imajo velik obseg, oborožene pa bodo z balističnimi izstrelki. Poleg tega si Kitajci zelo prizadevajo, da bi dobili tudi jedrske podmornice.

Posebno pozornost posvečajo hitrim topničarkam (40 morskih milj) in torpednim čolnom, od katerih so nekateri hidrokrilci.

Jedrske sile

Z vodljivimi izstrelki se ukvarja 2. artilerijski korpus, ki deluje zelo tajno in ni znano, kaj vse ima. Kitajci so prvič poskusno izstrelili svoj balistični projektil s srednjim dosegom leta 1966, leto dni kasneje pa so te izstrelke, katerih obseg znaša približno 1.800 kilometrov, začeli izdelovati serijsko. Po tujih ocenah ima sedaj Kitajska kakih 40 izstrelkov te vrste, opremljeni pa so z 20-kilotonskimi bojnimi glavami in postavljeni proti Sovjetski zvezi na Daljnem vzhodu. Do konca leta 1971 se utegne njihovo število povečati na 80 izstrelkov.

Američani so prepričani, da so Kitajci svoj prvi medcelinski projektil, vendar z zmanjšanim dosegom, poskusno izstrelili že pred štirimi meseci, toda te izstrelke lahko vključijo v oborožitev šele leta 1973 ali kasneje. Znano je, da ima Sovjetska zveza že sedaj več kot 1.400, ZDA pa 1.054 medcelinskih izstrelkov. Potemtakem je Kitajska v tem orožju zaostala za Sovjetsko zvezo in ZDA za celo desetletje. Bojni duh kitajskega vojaka je brčkone boljši kot pri sovjetskem vojaku, vsekakor pa mnogo boljši, kot pa je v ameriških enotah.

Čprav Peking skuša zmanjšati tehnološki prepad med Kitajsko in dvema super silama, daje še vedno močan podudarek na razvoju močnih konvencionalnih sil, ker mislijo, da jih potrebujejo za nasprotovanje ruskim grožnjam. Te grožnje so prisotne tudi pri kitajskem vojaškem načrtovanju, saj imajo dve tretjini svojih armad blizu dolgih sovjetskokitajskih oziroma mongolskokitajskih meja.



in ljudska zaščita

Poprečje samo pove le malo

Ali je vojaške pokojnine mogoče primerjati s poprečjem vseh drugih pokojnin? — Delovni staž starešin je zelo kratek (zdaj naša komaj 27 let), zato bi morala pokojninska ureditev najti nadomestilo za skrajšano delovno dobo.

Zdi se, da nimajo pred očmi vseh dejstev, ko razpravljajo o vojaških pokojninah. Tako smo n. pr. nedavno v razpravi o uskladitvi vojaških pokojnin slišali mnenje, češ da vojaške pokojnine precej presegajo poprečje drugih pokojnin. Zdelo se je, kakor da je v tem namig, češ da pokojninskega zavarovanja vojaškega oseba ni treba prav nič spreminjati.

Ta trditve sama sebi vsekakor drži, nikakor pa ne pove kdo ve kaj, kakšen je položaj vojaških upokojencev, prav tako, kakor bi npr. o položaju upokojenih prosvetnih delavcev ne pojasnila nič ugotovitev, češ da so poprečne pokojnine teh upokojencev večje kakor pa poprečje vseh pokojnin v Jugoslaviji. Vsiljuje se tudi tole vprašanje: Ali je mogoče tako primerjati vojaške pokojnine (namreč pokojnine ljudi s srednjo, višjo in visoko izobrazbo, ki se po raji določa raven pokojnine) s poprečjem vseh drugih pokojnin, ki se gibljejo od 400 do 2000 din? V to drugo vrsto pokojnin so uvrščene tudi najmanjše (tudi nekvalificiranih delavcev, ljudi brez šolske izobrazbe, ki so njihove pokojnine določene na podlagi razmeroma majhnih osebnih dohodkov), kar zelo zmanjšuje poprečje.

Zgolj takšne primerjave ne morejo odgovoriti na naše vprašanje. Nedvomno bi se stvar pokazala popolnoma drugačna, če bi za primerjavo vzeli npr. približno enako sestavo zavarovancev (ki njihove pokojnine prav tako niso majhne) ali pa samo ena vrsta zavarovancev, ki tudi prispeva več denarja v pokojninski sklad. Zato bi lahko rekli, da je navedeno obravnavanje neprijemno za razčlenitev vprašanja pokojnin, ker dejansko ne pove kdo ve kaj, sicer pa zamegli poglavitno vprašanje.

Drugo dejstvo, ki ga moramo prav tako imeti pred očmi, ko razpravljamo o vojaških pokojninah, je poprečni delovni staž pripadnikov armade. Ta staž znaša le 27 let. Poprečni delovni staž za vso državo pa znaša (s tako kratko delovno dobo vojaških zavarovancev vred) 33 let.

To pomeni, da je starešina iz kakršnegakoli razloga — predvsem zaradi višje sile — na višku svojih sil moral ostati brez službe mnogo prej, kakor pa katerikoli drug zavarovavec (verjetno bo tako tudi v prihodnje). Večina starešin na splošno zaradi objektivnih okoliščin odhaja v pokoj, ko bi mogla še dobro delati, ko ima največ življenjskih in poklicnih izkušenj in ko bi lahko s svojim delom precej koristila sebi in skupnosti. Ne smemo tudi podcenjevati, da aktivne starešine odhajajo v pokoj na splošno prav tedaj, ko imajo še precejšnje otroke, tako da bo treba posej prispevati mnogo gmotnih sredstev, preden bodo otroci izšolani ter preskrbljeni.

Na drugi strani pa zakon jamči slehernemu zavarovancu, da lahko dela 40 let. Izjema glede tega zakonskega določila je zgolj aktivna vojaška oseba, ki je povrh vsega še gmotno oškodovana. Če bi se npr. lahko vprašali: Kako bi se počutili zdravniki, in-

ženirji ali katerakoli druga vrsta delovnih ljudi, ki bi bili na ta način upokojeni?! To se seveda ne more zgoditi, lahko pa trdimo, da bi bili takšni upokojenci in z njimi vred družba zelo prizadeti.

Službo aktivnih starešin spremljajo (in imajo posledice tudi pozneje med pokojnino) še nekatere druge vojaške poklicne težave (premesitve, preseljevanje, žene vojaških oseb se ne morejo zaposliti zaradi premeščanja njihovih mož, težave so s šolanjem otrok itd.).

Že to kaže, kako nujno je v razpravi o vojaških pokojninah upoštevati tako številna in različna dejstva, ki brez njih ni mogoče presoditi popolnoma te zadeve in ne najti zanjo najprimernejše ureditve.

(Po NARODNI ARMIJI)

Obvestilo istrskim borcem

Občina Koper organizira proslavo za svoj občinski praznik, povezano s 50. obletnico upora marežanskih kmetov proti italijanskemu okupatorju ter 30. obletnico vstaje slovenskega ljudstva. Proslava bo 16. maja 1971 ob 15. uri v vasi MAREZIGE, Istra.

Vabimo vse preživlele borce enot: Istrskega odreda, Istrskega vojnega področja, 5. bataljona VDV, bataljona Alme Vivoda, Mornariškega odreda, kurirskih postaj, obveščevalnih točk in druge, ki so se borili v Istri, da se proslave in svečanosti udeležijo polnoštevno.

Dopolodne bodo vaje enot teritorialne obrambe in mladinskih odredov.

Pripravljalni odbor

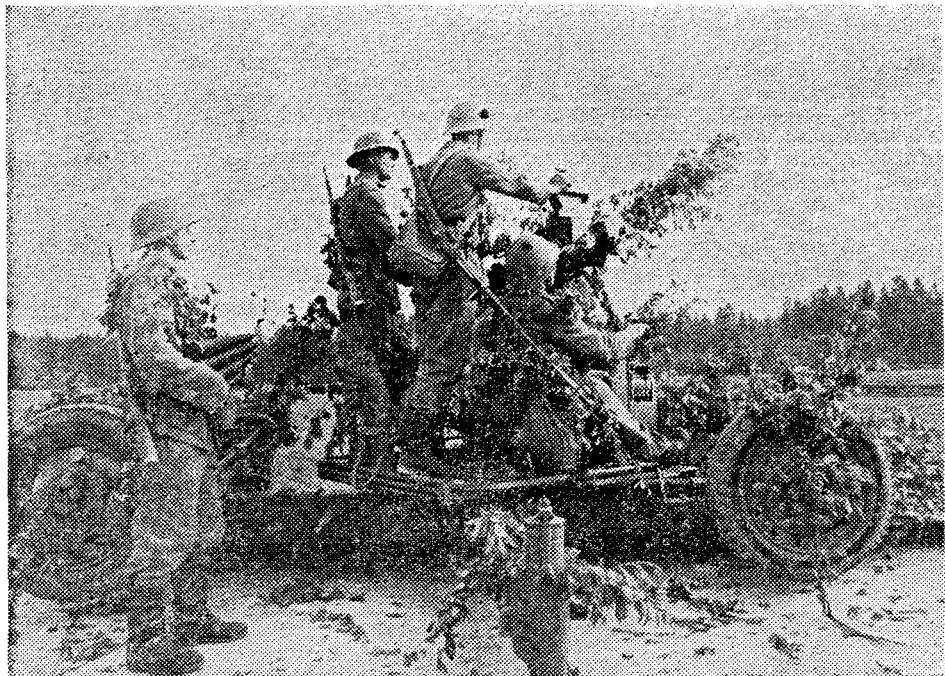
Izid žrebanja nagradne križanke JELOVICA št. 3

Izmed 645 poslanih rešitev je žreb določil sledeče nagrajence, ki so nam to pot poslali pravilne rešitve:

Marja MALNARSIČ, Kosovelova 6/I 65220 Tolmin; Ani ZNIDAR, Graška 15, 61270 Litija, ki prejmeta po pošti žensko uro znamke Lady; Pavel SMOLEJ, Svetinova 8, 64270 Jesenice; Matevž KOLAR, Mirje št. 15, 61000 Ljubljana, ki bosta prejela možko uro znamke Lord ter Vladimir PREZELJ, Dule 3, 61316 Ortnik in Jadviga GOLEZ, Planina 30, 64000 Kranj, ki prejmeta kolekcijo knjig založbe Borec iz Ljubljane. Nagrade bomo razposlali po pošti.

Pravilna rešitev — VODORAVNO: Elastika, montažna, norma, rman, štirka, gv, Skok, hedín, Avšič, ara, taksa, il, tar, telegram, aro, Sršen, Amon, trate, Nil, tragedija, ter, žar, okis, Ibar, Kajetan, Vače, Jelovica, Inari, Atal, asi, rj, Kina, js, nuna, devetodanka, jr, doktorat, Viba, alva, sirotnina, asen, osek, Ksantipa, acetil, par, ati, Anastas, Irena, sari, kolesarka, Iran, precep, rv, sanke, tn, natal, okno, pi, Eva, reportaža, Aden, crato, Nada, vikar.

UPRAVA LISTA



Enota našega protiletalskega topništva, pripravljena na boj. Fotografija je bila posneta ob veliki vaji enot JLA in teritorialne obrambe pod naslovom »Desant na Brnik« v soboto, 8. maja 1971. Reportažo o tej kombinirani vaji bomo objavili v prihodnji številki našega lista (foto Edi Selhaus).

Notranjski odred in Tomšičeva brigada

Piše: FRANCI STRLE

Dne 15. maja je šel Zdravko Prebil—Abi s svojim vodom v Želmlje po hrano. Vod sta na konjih spremljala namestnik komandirja čete Jože Kamnikar—Arti in Suljo. V Želmljah sta naletela na 8 karabinjerjev z Iga v spremstvu bivšega jugoslovanskega orožnika. Ker karabinjerska patrolja preostalih borcev voda proletarske čete ni opazila, je skušala Artija in Suljo ujeti, medtem pa se je vod že razvrstil za napad. Karabinjerji so se zabili v neko hišo, po drugem jurišu Abijevega voda pa so se morali vdati. Iz zaslišanja ujetnikov je bilo ugotovljeno, daje v karabinjerski postaji na Igu še pet karabinjerjev in en orožnik z 2 težkima mitraljezoma. Jože Kamnikar—Arti je nato takoj s celo četo krenil v napad na Ig. Toda med tem so karabinjerji dobili pomoč iz Ljubljane. Arti je vseeno napadel. Po vztrajnih napadih mu je uspelo vdreti v hišo in v postojanko zagnati bombo, nato so se Italijani umaknili. To je bilo 16. maja 1942. Partizani so zasedli vse vasi na Barju. Tako je nastalo osvobodeno ozemlje na južnem preddverju Ljubljane, na Barju, od Preserja na zahodu pa do Škofljice na vzhodu. Oblikovala se je partizanska fronta, na kateri so se borili 1. bataljon Ljube Šercerja in Proletarska udarna četa. Boji so trajali do 23. maja in so pokazali popolno nemoč Italijanov. Ti so Ig sicer ponovno zavzeli, umaknili pa so se s Turjaka. Zaradi vsega tega se je pričel nagel preliv v Proletarsko udarno četo, ki preraste v 5. bataljon. Notranjskega odreda. Ta se v operacijskem dnevniku 1. bataljona Ljube Šercerja omenja že 23. maja 1942: tega dne je bila po ukazu III. grupe odredov dotedanja 5. četa 1. bataljona vključena v 5. bataljon Notranjskega odreda, ki ima naprej 4 čete; že 3. junija pa je omenjena tudi 5. četa. Komandant bataljona je bil Stanko Semič—Daki, politični komisar pa Franc Kramar—Šimen. Daki pravi, da je bila v bataljonu tudi letča patrolja z 8 motocikli ter konjeniški vod s 15 konji, za hitro prevažanje enot pa so imeli tudi 2 avtobusa.

Tako smo na kratko prikazali razvoj Notranjskega odreda in Proletarske udarne čete, pač toliko, kot je potrebno, da bi lahko pravilno razumeli in ocenili, iz kakšnih korenin se je oblikovalo bojovito jedro prve (slovenske) proletarske udarne brigade Toneta Tomšiča.

Prvi slovenski proletarski udarni bataljon Toneta Tomšiča

Enaindvajsetega maja 1942 je bil v Gramozni jami pri Ljubljani ustreljen organizacijski sekretar CK KPS Tone Tomšič. Po tem zločinu italijanskih okupatorjev je Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet že dan pozneje najavilo veliko napadalno kampanjo slovenskih partizanov pod geslom: »Maščujmo Toneta Tomšiča!« Hkrati pa je to poveljstvo izdalo Naredbo o osnovanju Prvevega slovenskega proletarskega udarnega bataljona »Toneta Tomšiča«, ki naj se dopolnjuje z najbolj hrabriimi borci, predvsem iz vrst delavcev. Osnovanje 1. slovenskega proletarskega udarnega bataljona je bilo zaupano Štabu III. grupe odredov. Z Naredbo Operacijskega štaba slovenskih partizanskih čet št. 1 z dne 1. junija 1942 pa je že tudi določeno, kako naj se Prvi proletarski udarni bataljon »Toneta Tomšiča« organizira. Namreč na ta način, da se iz 5. bataljona Notranjskega odreda izloči najboljša četa, katere sestav naj se popolni z najboljšimi borci iz ostalih čet istega bataljona. Prav tako naj se nato izloči iz dotedanjega 1. bataljona Notranjskega odreda (bataljon Ljube Šercerja) kot druga četa udarnega bataljona.

O tem, kdaj je Stanko Semič—Daki izdelal prvi del te naredbe, ni pisanih virov, vsekakor pa je bilo to prve dni junija, zakaž 9. junija 1942 je imel 5. bataljon Notranjskega odreda namesto Dakija že novega komandanta, namreč Jožeta Kopitarja—Srečka. Točno pa vemo, da je Tone Vidmar (Luka Suhodolc) s 70 izbranimi možmi, oboroženimi s 3 puškomitraljezi krenil 10. junija 1942 na Rob za proletarski udarni bataljon. Vse kaže, da je bil Luka predviden v vodstvo Proletarskega udarnega bataljona Toneta Tomšiča, zakaž že 9. junija izroči poveljstvo nad 1. bataljonom Notranjskega odreda Alojzu Popku—Vandku. Šele 13. junija se vrne v štab 1. bataljona in znova prevzame dolžnost komandanta. Lukin dnevnik pa nam posredno tudi pove, kdaj natančno je bil 1. slovenski proletarski udarni bataljon »Toneta Tomšiča« ustanovljen. Beležka za 12. junij namreč pravi: »Proletarski bat. odšel iz Zapoka na novi položaj...«



Komandant 5. bataljona Notranjskega odreda Jože Kopitar — Srečko Nemeč in politični komisar bataljona Franc Kramar — Šimen na Zapotoku v začetku julija 1942.

Zbiranje borcev za 1. slovenski proletarski udarni bataljon »Toneta Tomšiča« s prihodom Lukine skupine ni bilo končano. Ivan Lamovšek—Runo mi je izjavil, da ga je komandant Vandek poslal na Rob kot mitrajca v skupini osmih borcev. Z Roba so po telefonu javili prihod te zaostale skupine, nato je bilo sporočeno, naj skupina takoj krene na Zapotok. Tja so prišli že po uradni ustanovitvi bataljona, dobili so samo še nekaj hrane in so takoj krenili na pohod proti Muljavi. Edvard Podlogar pravi, da je bil bataljon ustanovljen na Zapotoku oziroma na robu gozda nad zapotoško šolo. Pred zbranimi borci je govoril Janez Hribar iz Loža ter v svojem govoru orisal revolucionarno podobo Toneta Tomšiča pa tudi označil pomen ustanovitve 1. slovenskega proletarskega udarnega bataljona »Toneta Tomšiča«. Po tem govoru so bili borci znova pozvani, da kot prostovoljci vstopajo v ta bataljon. Takoj nato jim je bila razdeljena suha hrana in še sredi dneva so krenili proti Rašici z razvito proletarsko zastavo. Ker sta mi kar dva tovariša zatrčila, da je bataljon krenil na pohod proti Muljavi takoj po ustanovitvi, torej še istega dne, lahko zapišemo, da je bil 1. slovenski proletarski udarni bataljon »Toneta Tomšiča« ustanovljen na Zapotoku 12. junija 1942, torej se to ni zgodilo šele 14. junija pri Ambrusu.

Nadaljevanje prihodnjic:

OPOMBA:

Glede nastanka 4. bataljona Notranjskega odreda v Polhograjskih Dolomih pravi avtor podlistka, da je nastanek bataljona povzel po opombi št. 6 iz 2. knjige šestega dela Zbornika dokumentov in podatkov o narodnoosvobodilni vojni jugoslovanskih narodov, ki se dobesedno glasi: »V začetku februarja 1942 je bila organizirana na pobudo Okrožnega komiteja KPS Vrhnika prva partizanska skupina na sektorju Polhograjskih Dolomitov, ki so jo večinoma sestavljali domačini iz vrhniške okolice. Kakih 10 borcev se je zbralo v bližini Stare Vrhnike. Okrožna partijska organizacija in OF sta stalno dovajali grupi nove borce. V aprilu 1942 se je skupina formirala v četo. Vodil jo je komandir Rado Pehaček. Imenovali so jo Horjulska četa. Izvršila je kmalu prvo akcijo: napadla je italijansko kolono na cesti Rovte—Logatec. Po borbi na Ključu, dne 7. maja 1942 je število borcev naglo naraslo. Formirali sta se dve četi, ki sta kmalu prerasli v bataljon...« V našem uredništvu se je zglasil Karel Leskovec, ki pravi, da te navedbe niso točne. Iz njegove knjige Križpotja, I. del, izhaja, da je bil Rado Pehaček komandir partizanske skupine, ki je tabornja nad Zibersami in je bila pisana kot Logaška četa, Leskovec pa jo imenuje vod. Kasneje sta se logaška in vrhniška skupina združili v četo, katere komandir pa ni postal Pehaček, marveč Anton Turk—Tone Gorjan. Nobenega razloga ni, da ne bi verjeli knjigi Karla Leskovca, ki je napisana z izjemno zavzetostjo za resničnost in zgodovinsko točnost, kar diha iz celotnega dela. Zato sodimo, da je treba citirano opombo iz Zbornika dokumentov razglasiti za netočno.

Četniki v vasi

Mnogo, premnogo gorja je morala med NOB prestati znana partizanska vas Babno polje na Notranjskem. Sedemdeset padlih borcev, ustreljenih talcev in umrlih internirancev, skoraj polovico požganih domov in gospodarskih poslopij je terjala od nje druga svetovna vojna.

Zadnja preizkušnja pa je prišla nad vas 11. aprila 1945, ko so iznenađa vdrl v Babno polje umikajoči se ostanki četniške vojske. V vasi so ostali nekaj dni in izvajali nasilje nad prebivalci, dokler jo niso jadno popihali pred napredujočimi enotami IV. Jugoslovanske armade, ki je nezadržno predirala proti Trstu.

Kaj se je takrat dogajalo v vasi, bom skušal opisati v tem sestavku.

Lahova mati in njena hčerka Malka rešita smrti dva partizana

Tam na severni strani vasi, tik ob gozdu še danes stoji stara kmečkova hiša z majhnimi okni, značilnimi za vse stare stavbe, ki so bile zgrajene pred sto in več leti. V tej hiši je med vojno prebivala družina Lahovih, kot se reče po domače tej hiši. Vsi člani družine so vneto podpirali osvobodilno gibanje in pri Lahovih je bila ena izmed najpomembnejših partizanskih postojank v vasi. Tu so se ustajali borci, aktivisti, begunci. Za vse je imela odprte roke Lahova mati, medtem ko so bile njene hčerke Malka Pepca in Francka mladinske aktivistke, sinko France, tedaj še nedoleten, pa je bil v pionirski organizaciji.

Lahova mati je mnogo hudega prestala v življenju. Mož, ki se je vrnil ves izčrpan iz prve svetovne vojne, je umrl in jo zapustil samo z majhnimi otroki. Potem se je mučila na žive in mrtve, da je lahko vzdrževala številno družino. Ni ji preostalo nič drugega, kot da se je pričela ukvarjati s prevozištvom zakaj skoop zemlja na mali kmetiji ni nudila dovolj sredstev za preživljanje družine.

Pri Lahovih je po cele noči svetila stara petroleika. Mati je že zvečer začela krmiti konja in pripravljati vse potrebno, da bo lahko v zgodnjih jutranjih urah zapregla voz in šla ure daleč v gozd po hlode trame ali drva, da bi tovor potem še isti ali naslednji dan odpeljala na 35 km oddaljeno železniško postajo Rakek.

Požrtvovalno kmetico ni ustavilo še tako slabo vreme, dež, sneg, hud mraz. Z enim konjem je vozila hlodovino iz oddaljenih gozdov in pri tem vedno prosila druge voznike, da so ji pomagali naložiti tovor na voz. Potem ji je delodajalec odšel za enkratno vožnjo kakih 50 dinarjev in revica je potem premišljevala kako bi najbolje obrnila krvavo prisuženi denar. Del tega je šel vedno za nakup ovsna in koruze za konja, za popravilo voza, drugo pa je bilo namenjeno za potrebe družine. Toda dosti krat tudi voženj ni bilo, zmanjkalo je dela. Tedaj je bilo pri Lahovih kot tudi pri pretežni večini družin v vasi zelo hudo. Živeti je bilo treba, toda kje dobiti sredstva za življenjski obstoj? Tako so minevala predvojna leta. Lahova mati in vsi njeni otroci so se kaj kmalu prepoili z idejami Osvobodilne fronte, zakaj ravno tu so videli izhod iz socialne bede, revščine in trpljenja.

Vojna se je bližala koncu. Radijska poročila so napovedovala skorajšen zlom nacistične Nemčije. V vasi so se kot vedno mučili borci Notranjskega odreda pa kurirji, aktivisti in drugi.

Pri Lahovih sta se 11. aprila zadrževala dva obveščevalca iz Notranjskega odreda. Pila sta mleko v kuhinji in se šalila.

»No mati, sedaj pa bo res kmalu konec vojne in prišla bo svoboda, ki si je vsi tako vroče želimo,« je dejal eden izmed obveščevalcev.

»Da bi res bilo kmalu že konec vojne!« je vzdihnila Lahova mati. »Velikokrat ste nam že govorili, vojna ne bo več dolgo trajala, vendar se vleče že štiri krvava leta. Kaj vse smo morali med tem že prestati! Ni še mesec dni od dneva, ko so bili tu prekleti domobranci. Za njimi so ostala mrtva trupla ubitih partizanov in aktivistov. Račkovo Ančko so zločinci tam pri pokopališču nosečo zaklali,« je govorila mati.

Tedaj je od nekod prisopihal domači sin France in ves zasopel povedal: »Četniki so v vasi, četniki, mnogo jih je, vsi imajo poleg orožja še dolge nože. Tovariša, umaknita se, dokler je še čas, da vaju ne zalotijo v naši hiši.«

»Za božjo voljo, ali res še ne bo konec vsega zla, ali nas mislijo pred osvoboditvijo vse pokončati?« je vzkliknila mati.

Oba tovariša sta naglo odšla iz hiše, pustila svoji kolesi, in že sta bila v objemu rešilnega gozda.

»France, skriti moramo kolesa, da ju ne vzamejo četniki,« je dejala hčerka Malka. »Toda kam naj jih skrijeva, da jih ne najdejo?« je zaskrbelo brata. »Kar na podstrešje, v seno jih založita,« se je brž spomnila mati in še dodala: »Tudi ti, France se

skrij v seno, zakaj zločinci bi ti utegnili storiti kaj hudega, pa čeprav nisi sposoben zaradi madoletnosti za vojaško službo.«

Komaj so skrili kolesa in se je fant zaril globoko pod plast sena, že sta bila na dvorišču Lahove domačije dva borca Notranjskega odreda, domačin Logarčkov Milan in njegov sorodnik Ivan Zabukovec, doma iz Nove vasi na Bloški planoti.

»Mati, pomagajte nama, skrijte naju, brž skrijte, ker se nisva mogla prebiti v gozd. Četniki so naju opazili, hočejo oba dobiti živa v roke. So že za nama, vsak čas bodo tu,« je ves blede in prepoten dahnil Milan.

»Gorje, gorje, uboga fanta, kam vaju naj skrijem?« je vsa prestrašena rekla Lahova mati. »Kam vaju naj skrijem pred četniki, kaj, če bodo priskovali hišo?« je prešinjala mater. Toda časa za premišljevanje ni bilo. Četniki so se naglo bližali Lahovi hiši, zakaj videli so, da sta partizana krenila prav sem. Mati pa je našla v sebi dovolj poguma. Bliskovito je ukrepala. »Fanta, kar urno idita v klet, jaz pa bom zaprla vrata in jih založila z zaboji, tako da se ne bo videlo, da je tu še kakšen prostor.« Oba borca sta bila že v kleti, zunaj pa se je čulo ropotanje starih zabojev, ki sta jih v naglici postavljali pred vrata kleti mati in hčerka.

Kmalu zatem, ko je bila klet spretno zadelana, se je pred hišo ustavila skupina kakih 50 bradatih mož, oboroženih s puškami in brzostrelkami, vsakemu pa je ob pasu visel dolg nož.

Mati in hčerka sta ostali hladnokrvni in polni poguma. »Kar bo, pa bo,« si je mislila mati. Ne smeva pokazati strah pred njimi.

Pred hišo se je pojavil vodja skupine. V zapovedujočem tonu je spregovoril: »Proti vaši hiši sta zbežala dva partizana, prav gotovo ste ju kje skrili.«

»Gospod, pri nas ni nobenega partizana, vsi ki so bili v vasi so odšli,« je odločno odgovorila Lahova mati.

»Preiskali bomo hišo in če najdemo eno samo rdečo zvezdo vas vse skupaj zakoljemo,« je grozeče izjavil četniški oficir.

»Izvolite preiskati hišo. Mi se vam ne moremo upirati,« je odgovorila mama. »V vasi so bili vse od kapitulacije Italije partizani. Pred vašim prihodom so odšli. Tudi njim se nismo mogli upirati, ker imajo orožje kakor vi,« je pogumno nadaljevala.

»Preiščite hišo!« je glasilo povelje in skupina bradatih mož s puškami in revolverji v rokah je napolnila prostore Lahove hiše. »Kaj bo, kaj bo, če jih najdejo?« je kljuvalo v glavah matere in hčerke. »Fanta bosta prav gotovo srejevala neenak boj, zakaj živa ne bosta prišla klavcem v roke. In če bodo premetali vse seno na podstrešje bodo odkrili sina Franceta. Kaj bodo storili z njim? Kaj bodo storili z nama? Hišo bodo gotovo zažgali nas pa zaklali, kot je povedal vodja te zločinske tolpe,« sta premišljevali mati in hči.

Krvoloki so šli iz sobe v kuhinjo, eden je pogledal na podstrešje.

»Srce mi je skoraj prenehalo biti, ko so se ustavili pred zaboji,« je kasneje pripovedovala Lahova mati.

Kaj, če jih bodo odmetali in odkrili vrata v klet? Partizan Milan je imel pripravljeno bombo (sifonarico). »Ko bodo odprli vrata in stopili v klet jo sprožim in vrzem med zasledovalce. Tako poceni pa že ne bova prodala svoje kože tem klavcem,« je tiho govoril svojemu soborcu Ivanu. »Ne smejo naju dobiti živa, saj veš, kaj so zmožne te zveri v človeški podobi. Spominjal se je, kaj vse je že slišal in bral o grozodejstvih četnikov. Sedaj pa tik pred koncem vojne, ob zarji svobode, sta s tovarišem v smrtni nevarnosti. Njuna usoda je odvisna samo od temeljite preiskave. Če bodo sistematično preiskovali vsak prostor stanovanjske hiše, odmetali zaboje, potem je konec z nama, v krvi pa se bo valjalo tudi nekaj četniških klavcev,« sta premišljevala skrita borca in v največji napevosti poslušala ropotanje in preklinjanje četnikov, ki so hodili iz enega v drugi prostor hiše. Ustavili so se tudi pred zaboji, jih nekaj časa opazovali in verjetno premišljali, ali bi jih preložili ali ne. Niti slutili niso, kaj se skriva za zaprtimi vrati pred zaboji. Potem so zapustili ta prostor in prikorakali v sobo.

»Rekla sem vam že, da pri nas ni partizanov. Tista dva o katerih govorite, da sta vam ušla, sta prav gotovo že daleč v gozdu,« je z občutkom največjega olajšanja spregovorila mati in hčerka ji je pritrjevala.

Minila je noč in napačilo je jutro. V vasi se je začel oster žvižg. Dežurni četniške enote je klical vojske na »zbor«.

Lahova mati je začela previdno in tiho odmetavati zaboje. »Fanta, kako sta prebila noč v tej mrzli kleti? Za zdaj je nevarnost minila, toda četniki še niso zapustili vasi. Prinesla vama bom pečenega krompirja

in vročega meka, da se okrepčata,« jima je sporočila.

Partizana sta hlastno segla po jedi, saj že nekaj dni nista nič toplega zaužila. Tako sta ostala v temni in hladni kleti tri dni. Vendar četniki še niso odšli iz Babnega polja. Ker je bilo le preveč tvegano ostati še nadalje v tem skrivališču in ker so četniki izjavljali, da bodo zažgali vso vas, sta se ponoči odpravila iz skrivališča in si poiskala drugo varno zatočišče v podzemeljski votlini »Petrov kevderc«, ki je oddaljena pčile pol ure od naselja Bukovica. Tja jima je potem nosila hrano Lahova Malka in jima poročala o novicah v vasi. Ko jima je nekega večera odnesla hrano, so jo opazili četniki. Zaregljala je strojnica in roj krogel je zasikal nad njeno glavo. Legla je na tla in se počasi plazila po grmovju, dokler se ni ustavila pred votlino in ju poklicala. »Prenevarno je zate, da bi nama še nadalje prinašala hrano. Odšla bova naprej in skušala najti našo enoto,« je odločil Milan. Potem so si segli v roke. »Srečno, Malka, in hvala tebi in materi, saj če ne bi bilo vaju, ne bi bila več živa. Rešili sta naju smrti,« sta se oba borca zahvaljevala.

»Srečno, fanta, pa kmalu se spet vrnita,« je dejala Malka in odšla po gozdni poti proti domu.

Trpinčenje Logarčkovega očeta

Četniki so nekje v Loški dolini dobili seznam partizanskih družin v Babnem polju, seznam krajevnih terenskih aktivistov v vasi.

Najhuje so se znesli nad Logarčkovim očetom.

Ze julija 1942 so ognjeni zublji upepelili stanovanjsko hišo in gospodarsko poslopje Logarčkove družine v Babnem polju. Tam v hiši ob cesti sta se v dveh sobah stiskali Logarčkova in Klemenova družina. Prvi dan po prihodu četnikov v vas je bilo vse mirno. Drugi dan pa je krdelo četnikov obkolilo hišo pri cesti.

»Stari, ti imaš dva sina pri partizanih. Starejši je celo komisar,« se je začel osoren glas nekega četniškega oficirja.

»Gospodje, pa kaj morem jaz zato, če sta sina pri partizanih? V naši vasi so vsi sposobni moški, ki niso bili ustreljeni kot talci ali pa umrli na Rabu, odšli v partizane,« je mirno odgovoril oče.

»Poglejte tam tisto pogorišče. Tam je bila nekdanja moja hiša in gospodarsko poslopje. Italijani so vse požgali. Sin Slavko je umrl od gladi in vsega hudega v taborišču na Rabu. V življenju sem se mučil na žive in mrtve, da bi lahko vzdrževal devetčlansko družino,« je pripovedoval stari Logarček.

»To nas prav nič ne zanima,« je zarobnel četniški oficir. »Dva sina imaš pri komunistih in ti si kriv, da sta odšla med rdeče,« je zakričal četnik, in že so padali udarci po glavi in životu sivolasega moža.

»Je to tvoj sin?« je vpraša krvolok in pokazal na sinovo sliko v okvirju, visečo na steni pri postelji.

»Da, to je moj starejši sin. To je njegova slika. Uspelo mi je, da sem jo rešil iz goreče hiše,« je zajecjal mož.

Spomnil se je na tisti strahotni dan 30. julija 1942, ko so na Vražjem vrtcu regljale strojnice in so ugašala življenja talcev.

Skupina fašističnih vojakov z rdečimi kravatami je prispela pred njegovo hišo. S puškimi kopiti so razbijali po sobah. Vse, kar jem je prišlo pod roko, so pomen drali. Na tleh so ležale črepinite razbitih posod. Na tleh je ležala razbita stenska ura, ki je kdo ve že koliko desetletni merila čas pri Logarčkovih. V naglici sta z ženo in otroki vzela nekaj posteljnine. Ko je hiša gorela je vzel še sinovo sliko. »Če še enkrat prideš v hišo, ali če boš poskušal gasiti, te pri prič ustrelim,« je zavpil nad starim neki požigalec. Potem so plameni požirali hišo in skedeni voln sena.

»To je slika tvojega sina. Mlad je še, dober bi bil za pod nož. Če ga dobimo, bomo jermene rezali iz njegove kože. On je največ kriv da so to vas dobili na svojo stran komunisti,« je rekel eden izmed četnikov. Ta je tudi obrnil puško in z njenim kopitom udaril po fotografiji, da se je steklo razbilo na sto koscev. Slika je padla na tla in zločinci so jo poteptali. »Tako bomo storili tudi s tvojim sinom, komisarjem, ko ga dobimo v roke. Tudi tvoj drugi sin nam ne bo ušel. Prej ali slej ga bomo imeli v rokah. Kraljevi vojščaki niso vedeli, da se Logarčkov mlajši sin Milan s svojim tovarišem mudi v kleti Lahove hiše. Ni jim bilo znano, da so njega in njegovega bratranca že skoraj imeli v rokah, pa sta se jim srečno izmuznila. Vedeli pa so, da sta to Logarčkova mati in oče, ki sta tretjala za sinovo usodo.

Spet so padali udarci po telesu izmučenega moža. Žena in otroci so obupano jokali in prosili zločince milosti za očeta.

»Ubijte me, zakaj me mučite!« se je v bolečinah zvijal stari mož, ki je doslej moral že toliko hudega prestati. »Ustrelite me na mestu,« je ječal, toda udarci s puškimi kopiti so padali dalje.

»Ha, stavec, želiš si hitre smrti,« je menil eden izmed mučiteljev. »Počasi, počasi, te bomo ubijali. Umrj boš počasne smrti, ti, komunist, ki si tako vneto pomagal boljševiškim tolпам v Jugoslaviji.«

Jok nesrečne žene in otrok se je čul daleč proč od Logarčkovega stanovanja. Potem ko so se že naveličali udrihati po starem možu in očetu sedmih otrok, mu je neki krvolok s silo porinil puškino cev v usta, tako da je ubogi Logarčkov oče s krvjo vred izpljunil iz ust tudi vse izbite zobe. Nekaj časa so ga pustili pri miru: do nezavesti pretepen je ječal na borni postelji.

»Znesite vse stvari iz hiše na cesto!« je ukazal vodja mučiteljev.

Kup stvari je bil pred hišo. Nato je neki četnik prinesel slame, polil vse skupaj z bencinom, vzel vžigalice. Plamen je buhnil visoko v zrak in uničil še tisto ubogo hišno opravilo in posteljnino, kar jim je uspelo rešiti pred dvema leti.

Iz hleva so prignali edino kravo, zelo dobro mlekarico, in iz svinjaka so vzeli dva prašiča, dve mladi svinji, ki ju je Logarčkova mati z velikim veseljem krmlila. Ni minilo dolgo in že se je meso krave in prašičev gredo v četniških kotličkih.

Stari Logarček pa je ves zbit s krvavo peno na ustih ležal na tleh v sobi in pričakoval smrti. Ko si je nekoliko opomogel, je zapustil hišo in si poiskal skrivališče pri sorodnikih. Začudo, da je ušel četniškemu nožu. Verjetno so se morilci zadovoljili s tem, da so ga samo zverinsko mučili. Plaho so se ozirali naokrog in pričakovali, kdaj bodo morali zapustiti vas, zakaj vedeli so, da se bliža velika partizanska enota, oborožena z modernim orožjem. Vedeli so, da prihajajo s tanki, topovi, tovornjaki in da partizanska vojska nadaljuje pot na Primorsko.

Po četniškem nalogu so se zbrali v babnopoljski šoli starci, žene in mladinke. Govoril je neki pop z dolgo brado, pred šolo pa so se sprehajali oboroženi četniki.

»Kaj, za boga, ali bomo doživeli isto usodo kot naši najdražji pred dvema leti?« je prešinjala zbrane v šoli.

»Partizani, kje ste? Bil ste stalno v vasi, sedaj pa vas od nikoder ni, da bi pregnali to četniško golazen,« so premišljevali starci.

Četniški pop pa je govoril in govoril. Izjavljal je, da se bodo samočasno umaknili. »Gremo naproti našim zaveznikom Angloameričanom; ne bo dolgo ko se bo vrnila naša vojska s kraljem Petrom II. na čelu. Takrat bomo krvavo obračunali s komunisti in njihovimi pomagači,« je končal govor pravoslavni duhovnik.

Čez noč so še ostali v vasi, zgodaj zjutraj pa jih je vzela gozdna cesta Babno polje-Leskova dolina-Mašun. Naglo so jo popihali proti Primorski. Kmalu za njimi pa so skozi vas začeli prihajati enote IV. jugoslovanske armade. Tisoči in tisoči hrabrih partizanskih borcev so šli skozi Babno polje. Tisoči, oboroženi do zob z najmodernejšim orožjem. Prihajali so kamioni, polni partizanov, topovi, tanki, kolona za kolono, nepretrgana več dni in noči.

»Le kje se je vzelo toliko partizanov? Ali je to sploh mogoče? Glejte, v vasi so topovi, topničarji imajo kratak počitek, tankisti so zapustili svoja vozila in odšli med prebivalce. «Ne, toliko partizanov pa še nismo videli. Tu smo bili vajeni gledati partizanske čete, bataljone, tudi brigade so bile v vasi. Bilo pa jih je največ nekaj stotin. Toda to so tisoči in tisoči. Ljudje so božali tanke in topove, s solzami v očeh so se ponosno pogovarjali z borci in jim pripovedovali, kaj vse je morala pretrpeti njihova vas. Pa je spet zagrmelo, tokrat nad sosednjim Prezidom. Neke zaostala četniška skupina je streljala na partizane v Prezidu. Sto in sto borcev se je v sil-



nem jurišu pognalo za njimi. Potem je vse utihnilo, le po cesti so še vedno prihajale dolge kolone borcev.

»Nikdar več ne boste videli četnikov,« je Babnopoljecem govoril neki partizanski častnik.

Res je bilo tako. Četniški odpor je bil dokončno strt. Izmučena in skoraj izkrvavljena partizanska vas Babno polje se je od-dahnila.

Konec je bilo trpljenja — prišla je toliko zaželena in pričakovana svoboda.

JOZE JANEŽ

Zlata poroka na Vrhovcih

Na Vrhovcih pri Ljubljani sta pred kratkim proslavljala zlato poroko Stane in Ivanka Vrhovec. Petdeset let skupnega življenja ni kratka doba, in prav ob praznovanju tega jubileja so v ožjem družinskem krogu Vrhovčevi obujali tudi mnoge prijetne pa tudi neprijetne spomine. Naj jih zapišemo tudi mi.

Ko se je Stane Vrhovec, ki je bil rojen 1893, po končani I. svetovni vojni vrnil do-



mov, se je v aprilu 1921 poročil z Marijo Dolinar. V zakonu so se jima rodili trije otroci — Marija, Stane in Vinko.

V času NOB je Vrhovčev dom predstavljal središče povezanosti Ljubljane s partizani v Dolomitih. Saj je med drugim zlatoporočenec Stane sam spremljal dr. Aleša Beblerja na Krim. Partizani iz Dražgoš, ki so se po znani bitki umaknili v Dolomite, so se najprej zatekli k Vrhovčevim. Pri Vrhovčevih so našli varno skrivališče tudi mnogi ranjeni partizani.

Vse to pa seveda ni ostalo neopazno, za kar so poskrbeli domači izdajalci in fašistični okupatorji so v marcu 1942 oba zakonca Vrhovec zaprli in obsodili na 30 let zapor. Njuno hišo so požgali do tal.

Po kapitulaciji Italije sta se oba vrnila domov, toda do osvoboditve sta živela pri drugih ljudeh. Zaradi svojega aktivnega dela v NOB sta se morala na vse načine izmakati domačim izdajalcem, ki so jima stregli po življenju.

Oba zlatoporočenca sta bila večkrat odlikovana. Njuna sinova sta nosilca partizanske spomenice 1941 in rezervna oficirja. Tudi hčerka je udeleženka NOB od 1941.

Pridružujemo se vsem tistim, ki so zlatoporočencema Vinku in Ivanka Vrhovec čestitali ob zlati poroki in jima želimo še mnogo let zadovoljstva in zdravja v njunem nadaljnjem skupnem življenju.

V. M.



Med Jevnico in Senožetmi

V soboto, 8. maja 1971, ob 13. uri, so most med Jevnico in Senožetmi zasedle nemške sile. Na sliki zgoraj desno je Oleg Križanovski — Igor kot sturmführer v trenutku, ko so na most ob 14.30 začele napad enote teritorialne obrambe. Križanovski s svojimi »nemškimi« pjadšaji je bil prava uvodna atrakcija za stare in mlade, ki so se nasmejali do solz. Po zavzetju mostu in po prikazu prehoda čez Savo s čolni so ob 14. uri prikorakale čez most enote teritorialne obrambe, nato pa še nekdanji partizanski kurirji z zastavo in odlikovanji (spodaj). Pionirke so kurirjem in bivšim borcem pripole na prsi rdeče nageljne. Na častni tribuni sta bila poleg generalpolkovnika Franca Poglajena — Kranjca, Petra Stančeta — Skale in Marjana Dermastje — Urbana tudi dva zasavska aktivista — veterana 84-letni Ivan Cerar in 76-letni Janez Gradišek iz Senožet. O pomenu kurirskih zvez čez Savo je govoril predsednik občinske skupščine Ljubljana Moste—Polje Polde Maček — Poldać, spominski plošči pa je odkril nekdanji politični komisar TV linij Ludvik Kukovica.



Mica Škerlavaj:

NAJDENKA

Utihnila je. Nekoliko so se ji roke umirile, le mišice na obrazu so zdaj pa zdaj trznile.

»Tako sem prav nočjo ostala brez strehe in vem, kaj naj grem.«

»To naj vas prav nič ne skrbi, mama,« jo je potolažila Mara. »Ostali boste lepo pri meni, dokler ne najdete novega doma. Posteljo imam prazno že ves čas, odkar ni Okija. Lepo se boste spočili in se umirili, potem se bo pa že kaj našlo.«

Mara je vstala in ji začela slačiti plašč.

»Vzemite potico in popijte čaj, če se ni že popolnoma ohladil.«

Mama je napravila požirek. »Prav dober je in tako sem žejna! Nobene sline nimam v ustih, tako sem hitela... Mara, jutri boš morala nekje poiskati Bredo! Treba bo napraviti nove dokumente, sedanjih po vsem tem ne morem več uporabljati. To moram dobiti v najkrajšem času, ker tukaj ne smem ostati prav dolgo. Imaš že Marjanko in že zaradi nje ne smem izrabljati tvojega gostoljubja.«

»Nič ne razmišljajte o tem, nekaj časa boste pač morali ostati v hiši. Če so vas iskali, res ni priločljivo, da že jutri tavate križem krašem po mestu, kot da je vse v najlepšem redu. Bredo bom še jutri poiskala; naj raje ona pride sem, da se bosta pogovorili.«

Mara je odraslim povedala, kaj se je zgodilo mami. Pred otroci pa so vse skrbno prikrili. Mihec in Marjanka sta nekaj noči prespala pri dedku in babici. Rekli so jima, da se je v vrhnjem stanovanju

103

pokvarila peč in da je zanju premrzlo. Tako je imela Zihlerova mama, dokler se ni odselila, mir ter bila brez skrbi, da bi otroci kaj zblebetali otrokom, s katerimi so se drsali ali sankali.

Na ulici so si napravili dričo, široko in ledeno. Postavili so se v vrsto in se drsali drug za drugim. Gorje, če je kdo padel, takoj je bila na cesti živa kopica otrok. Ležali so vsi vprek, se kobacali in pobirali.

Marjanka je skozi okno gledala ta otroški živčav in kar naprej silila ven. Premrzlo je bilo. Pljučnica, ki jo je bila po babičini zaslugi kar dobro pretokla, je preveč preplašila obe ženski. Čeprav je od takrat preteklo že leto in je punčka medtem že precej zrastle, babica ni pustila, da bi hodila na mraz.

»Tu na toplem naj bo in mir!« je utišala Natašo in Miha, vendar sta prosjčila za Marjanko. »Kaj ni dovolj, da hodita že vidva domov vsa premočena? Če ne bosta takoj tiho, bosta še vidva ostala v sobi!« To bi bilo pa prehudo! Kot bi jima kuril za petami, sta jo pobrala iz stanovanja in se pridružila drugim kričačem.

Ko se je zvečer Mihec premražen in lačen vrnil domov, je pokleknil na tla k Marjanki in jo začel prijazno nagovarjati:

»Pokaži jeziček!«

Ko je Marjanka odprla usta in pokazala okrogel, zdrav jeziček, ji je nagajivi Mihec pritisnil nanj ledeno drsalko. Topli jeziček se je prilepil na kovino. Marjanka je zakričala, prestrašeni Mihec pa je potegnili drsalko in seveda s tem tudi košček kože z jezička. Po jezičku se je pocedila kri. Mihec ni smel videti krvi. Začel je še sam tuliti, tako da je Marjanka pozabila jokati in začudeno gledala Miha.

»Nehaj že kričati, saj ni nič hudega, Jur, neum-

104

ni!« ga je mirila Mara. »Le kje si se naučil te neumnosti?«

»Sosedov Ivo mi je pokazal doli na cesti, pa se ni nič zgodilo. Marjanki pa je takoj pritekla kri.«

»Seveda, ti si gotovo držal jezik dalj časa na drsalki, in ko se je ohladil, drsalka pa malo ogrela, se je to samo od sebe odlepilo. Marjanki si jo pa pritisnil, in ker je zakričala, takoj potegnil stran. Jeziček je bil prilepljen, in ker si drsalko potegnil prehitro stran, si ji posnel kožico.«

Mihec jo je preplašeno gledal.

»Drugič pa ne poizkušaj vsega, kar ti drugi povedo! To ni bilo nič hudega, lahko pa se drugič kakšna neumnost slabše konča. Zapomni si, kar sem ti povedala! Zdaj se sleci in sezuj!«

Vse je bilo pozabljeno. Mihec je bil konjiček, Marjanka pa mu je jezdila na hrbtu. »Hi, hi!« je kričala in ga božala po glavi.

Dedek je sedel na klopi za čebelnjaku in se grel na prijetnem aprilskem soncu. Babica je delala na vrtu, Mara pa je na kamnitem dvorišču mencala perilo.

Marjanka je tekala med gredicami in za seboj vlačila svojega klova, ki je nerodno opletal okrog njenih nožic s cunjastim telesom.

Dokler ni zagledala lepega rumenega metulja, je pazila, da ni stopila na babičine gredice, potem pa se pozabila, kod hodi. Hotela ga je ujeti in, kamor je letel metulj, tja je stekla tudi ona. Ni se zmenila za nežne, lepo po vrsti posajene sadike, ne za drobno cvetje, na katerega je bila babica tako ponosna. Dedek se je začel jeziti in kričati:

»Ti nesrečni otrok, kaj pa delaš? Takoj na dvorišče! Babica, poglej, kaj je napravila! Ti preklicana pokora!«

Babica je dvignila glavo in pogledala. Ni se po-

Prispevki za šolo v Cerknem

PRISPEVKI ZA ŠOLO: »Tabor« Grosuplje (pomoč) 100.—, Gost. podj. »Polzevo« Grosuplje 250.—, Zinčaršič Jože (predsednik D upokoj. H. Bistrica odstopljeni hon. za terensko delo in potni stroški) 200.—, Združ. rezervnih vojaških starešin »dr. Belič« Ljublj. 250.—, Lovska zveza Koper 2500.—, Remškar Danilo »Primorje« gr. Postojna 100.—, Prisp. učit. zbora osn. šole Branik 80.—, Komunalno stanov. podj. Radlje 200.—, PTT podjetje Nova Gorica 2000.—, Rudnik živega srebra Idrija (prispe. namesto venca na grob pok. ing. Gogala) 500.—, Osnovna šola Franc-Rozman Stane (namesto venca) 150.—, Dolenc Stane, Ljubljana — Zolgerjeva (namesto venca na grob Marije Ljubičeve) 100.—, Krajevni odbor ZB NOV Grgar 100.—, Krajevna organiz. ZB NOV Zadiaz, Čadrg, Zabče 50.—, Krajevni odbor ZB Temnica 110.—, Strojna orodna delavnica »Saturnus« Ljubljana (namesto venca za Svarc Ivana) 190.—, prof. Franc Rainer, Ljubljana — Tržaska (v spomin na IX. Korpus) 300.—, Sindikat delavcev prometa in zvez Ljubljana 1000.—, Centralni komite ZKS Ljubljana (počastitev spomina pok. Ivanke Tomšič) 500.—, Krajevna organiz. ZB Avče 20.—, Debeljak Pepca Dol. Logatec 100.—, Basiako Dora in Slava, Piran — Mateottijeva 200.—, »Eta« Cerkno (1% od OD za marec) 6954,40.—, Repe Vinko Sp. Gorje 100.—, Uslužbeni oddelka B in C Psihiatrične bolnice v Idriji (namesto venca na grob pok. Demark Marije) 100.—, Gorjup Pavla (Loče pri Poljanah) 100.—, K.P. društvo Bazovica — Rijeka (namesto venca Fr. Bevku) 500.—, ZB Grgar 100.—, »Bala« Ljubljana 300.—, Občinsko sodišče v Črnomlju 100.—, »Rožca« Jesenice 500.—, Lovska družina »Vojkovo« Podnanos 200.—, SDK Novo mesto 400.—, Štrukelj Jožef, N. Gorica 100.—, Saldo na tekočem računu sklada na dan 4. maja 1971 je 1.992.010,35.

vedrog

Za vas in vašo družino prijetno presenečenje: zobna pasta

Signal

z različnimi programi heksaklorofena, ki štiti vaše zobe 24 ur dnevno.

Če boste uporabljali kremo Signal vsako jutro in vsak večer, bodo vaši zobje beli in zdravi.

Vedrog Ljubljana

TV-15
V VAŠO DRUŽINO
VSAK TEDEN



Inles

Tudi pri nas lahko kupite vezana okna. Vgrajeno najboljše uvoženo okovje omogoča odpiranje po horizontalni in vertikalni osi.

Sprejemamo naročila! Zahtevajte prospekte!

Informacije: »INLES« Ribnica, maloprodaja, tel. 87-212

OBRTNIK

ŠKOFJA LOKA

BLAŽEVA ULICA 3

prodaja po ugodnih cenah vse vrste oblog za pode, kakor tapisom, parket, linolit, podolit, in druge plastične mase.

Proizvaja in nudi opremo po želji naročnika in izmerah stanovanja po lastnih načrtih.

Nudi vse vrste uslug, gradbeno obrtnih storitev s strokovnimi nasveti.

SLOVENKE V NARODNOOSVOBODILNEM BOJU

Preseljliva in mogočna zbirka dokumentov in zapisov o sodelovanju slovenskih žena in deklet v vseljidski osvobodilni vojni od leta 41.—45. Zbornik obsega tri knjige z 2500 stranmi in številnimi klišeji. Vezan v celo platno stane din 330,00 in je najprimernejše darilo aktivnim borkam in aktivistkam v NOB. Zato ga posebej priporočamo političnim in gospodarskim organizacijam, ki naj se z zbornikom spomnijo zaslužnih tovarišic, ki so že upokojene.

Priporočamo zbornik vsem, ki jih zanima, kako veličasten je bil boj malega slovenskega naroda za obstoj in kako velik je bil delež, ki ga je v tem boju prispevala naša žena ne glede na to, ali je živela v mestu ali na deželi in kakšno delo ter poklic je opravljala.

Zbornik naročate pri Zavodu BOREC,

knjigotrški oddl. Beethovnova 10.

Za posameznika možnost obročnega plačevanja (do 10 obrokov).

NAROČILNICA

Priimek in ime: _____

Točen naslov: _____

Nepreklicno naročam zbornik: SLOVENKE V NOB
Račun bom poravnal(a):

- a) takoj,
b) v petih obrokih po din 66,00
c) v desetih obrokih po din 33,00

(neustrezno prečrtaj)

Datum: _____

Podpis: _____

ZAVOD BOREC
knjigotrški oddl.

Beethovnova 10
p.p. 203
61001 LJUBLJANA

GABER



Stari trg

KUHINJA VEGA 55

105

sežno začudila punčkinemu početju. Saj ni prvič, pa tudi zadnjič ne! Dvignila je punčko in jo nesla na kamniti tlak, sama pa je popravila gredice, ki jih je Marjanka pohodila.

Marjanki je šlo na jok. Nekaj je napravila, kar ni bilo prav, in dedek jo je okregal. Stisnila se je k Mari, ki je prala perilo. Saj ni hotela biti poredna, a kaj, ko jo je zmotil metulj.

»Mamica, je dedek hud? Nič več ne bom nagajala.« se je opravičevala.

Mara je ljubeznivo pobožala punčko. Iz tiste majčkene drobne stvarce, ki jo je nekoč dobila v hišo, je zrasla zdrava, ljubka deklica, ki se je oklepala z zaupanjem, kot da je njena prava mama. Tako jo je vzljubila, da se je bala konca vojne. Vedela je, da jo bo morala vrniti pravim staršem. Tega jo je bilo kar strah. Kaj bi dala, da bi otrok lahko ostal pri njej!

Otepala se je misli, da jo bo izgubila. Na tihem si je želela, da se prava mama ne bi nikoli vrnila. Ni le hotela, da bi umrla, da bi jo ubili, ne le da bi je ne bilo in da bi ji ne vzela njene Marjanke... Naj le živi, a ostane naj nekje daleč in naj se nikoli ne vrne po svojo punčko!

Sklonila se je k otroku in ga dvignila v naročje. Stisnila jo je k sebi, Marjanka pa jo je objela okrog vratu in jo začela poljubljati po licih. Kako pri srčno se je znala prikupiti! Vsa je bila mehka in okrogla in njena rdeča usteca so kar naprej nekaj spraševala in pripovedovala, odkar se je naučila govoriti. Res da je niso vsi razumeli, toda domači, posebno babica in Mara, sta poznali vsako njeno besedo, če je bila še tako popačena. Nekatere črke so ji delale takšne preglavice, da jih ni in ni spravila z jezika.

Mara se je spomnila na punčkin zadnji rojstni

106

dan. »Če tisto o svečkah drži, potem Marjanka ne bo več dolgo pri meni.« Ni bila vraževerna, a vendar jo je spomin na neugaslo svečko kar naprej preganjal. Saj je sama kriva, zakaj si je pa izmislila tako neumno željo!

Ko je Marjanka obhajala svoj drugi rojstni dan, ji je babica napravila dobro, sladko torto. Babica je vedela, da je punčka zelo sladkosnedna. »Najbolj vesela bo lepe, velike torte,« si je mislila.



107

Na torto so posadili dve beli svečki in ju prižgali.

Pravijo, da se želja, ki si jo misliš takrat, ko pihneš, uresniči, če vse svečke, ki gore, ugasnejo naenkrat. Te želje se vsako leto menjavajo in veljajo samo za eno leto. Torej želja se mora uresničiti v enem letu!

Vsi so bili zbrani okrog Marjanke in torte.

Mara si je želela namesto Marjanke: »Če bo obe svečki upihnila, njenih staršev v tem letu še ne bo nazaj. Punčka bo torej še eno leto moja. Če pa jih ne bo upihnila, jo bom izgubila.«

Stala je ob strani in nestrno gledala malo, ki je z zvedavimi očmi gledala torto in požirala slino, zraven pa poslušala, ko so jo učili:

»Dobro pihni, da boš svečki ugasnila! Če jih boš upihnila, boš lahko torto pojedla danes, če ne, jo boš smela snesti šele jutri.«

Mara je razočarano pogledala drugo gorečo svečko. Le plamen je nekoliko zanihal, potem pa še višje zagorel.

»Torej nič. Moja želja bo ostala neizpolnjena. Ko bo leto naokoli, je ne bom več imela,« je pomislila. Iz predala je vzela z lepoto povezan zavitek in ga dala Marjanki, jo pobožala po ličkih in jo poljubila na čelo.

Marinka je radovedno odvijala darilo in nestrno trgala papir. V zavitku je bila slikanica, polna lepih pisanih podob. To je bila pravljica o ivanjščicah za majhne otroke. Nad sliko kresničev je Mara napisala:

»Marjanka, želj obilo tole spremlja naj darilo, ki za tretji rojstni dan, ko je drugo leto stran, ga poklanja, žarek zlati, Tebi tvoja krušna mati.«

Feliksovih 70 let

Dne 18. maja letos bo preteklo 70 let, odkar se je v družini revnega podeželskega čevljarja v Vrhniki pri Ložu rodil Feliks Razdrih. Že kot mladenič je med 1. svetovno vojno spoznal vse krivice, ki jih je moral prenašati delovni človek, in našel je svoje mesto v naprednem delavskem gibanju kot socialist oziroma komunist. Ko je leta 1918 razpadla Avstro-ogrška monarhija, ga najdemo v vrstah revolucionarnih vojakov. Ti vojaki, ki so se bili vrnili s front — mnogi od njih so kot ruski ujetniki doživeli oktobrsko revolucijo — pa tudi domačini socialisti so iz Loške doline pregnali žandarje in stare oblasti ter sami prevzeli oblast. Nadaljnje revolucionarno vrenje množič je prepeljal nastop vojaških enot.

V tej »lokalni revoluciji« je bil med tistimi poštenimi občani, ki so stremeli za drugačnim, boljšim družbenim boljšim redom in so bili politično že opredeljeni. V takratnem razpoloženju množič položaj poštenega revolucionarja ni bil lahk, zakaj treba je bilo obvladati različna izkrivljanja, ki so jih povzročali anarhisti. Nekaterim izmed teh je bil glavni cilj ropanje oz. osebna korist.

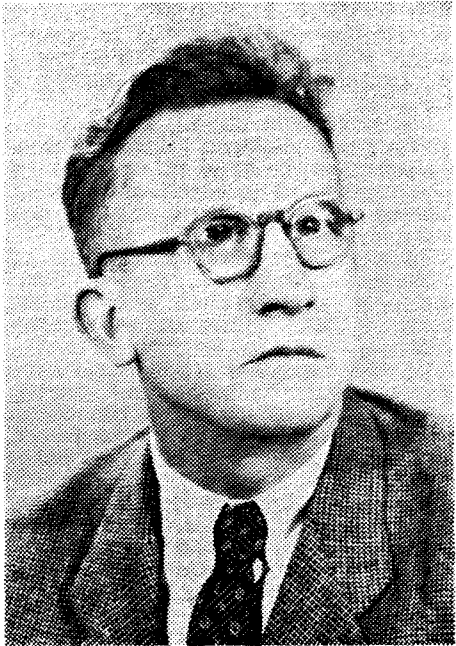
Ze naslednje leto najdemo Razdriha med ustanovitelji prve delavske sindikalne organizacije lesnih delavcev in med ustanovitelji Kulturnoprosvetnega društva »Svoboda« v Loški dolini. Društvo »Svoboda« si je zgradilo lastni kulturni dom, pri čemer so delavci prispevali velik gmotni delež.

Ne poznam težav pri oblikovanju teh organizacij, spominjam pa se, kakšen odmev je to sprožilo v vrstah reakcionarnih politikov Loške doline. Sicer so to že poprej obstajali socialisti, vendar svoje organizacije niso imeli. Spominjam se debat, ki so jih imeli takratni socialisti z mojim očetom v Viševku, ki je bil klerikalec. O tem sicer ne bi bilo vredno govoriti, če bi takih debat ne bilo tudi po drugih vaseh in po drugih hišah. Na ta način se je socialistična misel prebijala v vse močnejšo silo. Omalovaževanje dela takratnih socialistov, ki se je pojavljalo med komunisti in se včasih pojavlja še danes, je krivično.

Ob volitvah v ustavodajno skupščino 23. novembra 1920 so v Loški dolini nastopili tudi komunisti. Kakor drugod po Sloveniji tudi tu ni bilo prave sloge med delavci, ker so bili eni za socialdemokrate, drugi pa za komuniste. Od približno 950 volivcev so socialdemokrati dobili 252, komunisti pa 110 glasov.

Razdrih se je boril na strani komunistov. Organiziral je predvolilna zborovanja, na katerih je govoril takratni član vodstva slovenskih komunistov Marcel Zorja iz Ljubljane.

Pri občinskih volitvah leta 1933 v Loški dolini so dobili socialisti tri, liberalci pet, klerikalci pa 16 odbornikov. Med socialisti sta bila tudi Feliks Razdrih in kasnejši župan Jože Mlakar. Klerikalci in liberalci so se socialistične odbornike ovirali na vse mogoče načine



in jih podcenjevali pri delu v občinskem odboru. Razdrih je bil tisti, ki jim ni nikoli ostal dolžan — vedno je odločno zastopal koristi delovnih ljudi.

Tega leta se je tudi v Loški dolini začela obnavljati komunistična stranka. Po vsej Notranjski so obstajale tajne komunistične celice. Toda zaradi izdajstva je policija te organizacije odkrila in začel se je sodni proces proti notranjskim komunistom. Organizacija je prenehala delovati. S tem pa seveda ni prenehalo delo komunistov. Mnogi obsojeni na tem procesu so po vrnitvi iz zapora nadaljevali politično delo. Ko sem se 1934 iz zapora vrnil tudi sam, se je našim idejam in našemu delu pridružil kmet Janez Hribar iz Loža, ki je pred tem delal v Društvu kmečkih fantov in deklet. Midva sva navezala stike z vodilnimi komunisti v Ljubljani,

ki so potem trajali vse do začetka osvobodilnega boja in tudi še naprej. S Hribarjem sva zelo prizadevno študirala marksistično literaturo, pa tudi iskala, koga bi še pridobila za našo stvar. Vse do 1935 sva se trdno držala stališča, da komunisti ne smemo sodelovati s socialnimi demokrati, sokolji in drugimi, ker bi tako zatajili svoje komunistične ideje. To je bil razlog, da se nisva takoj povezala z Razdrihom oziroma z delavskimi organizacijami. Šele na vztrajno prigovarjanje vodilnih komunistov iz Ljubljane sva spoznala, da moramo komunisti delati v okviru široke ljudske fronte. Takrat sva tudi spoznala, da ni bilo prav vse delavce šteti za socialdemokrate, zakaj med njimi so bili tudi nekakšni tavažjoči komunisti. Prva dva, ki sva ju s Hribarjem povabila k političnemu delu, sta bila Feliks Razdrih in Matevž Haze.

Feliks Razdrih se je 7. julija udeležil Zleta Svobod v Celju, ki je bila velika manifestacija delavstva. Njegova udeležba pa je tudi dokaz, da so bile delavske organizacije v Loški dolini aktivne in da so prispevale nemajhen delež k skupnemu boju delavcev iz vse Slovenije.

S pomočjo vodilnih komunistov iz Ljubljane smo v Loški dolini hitro dosegali uspehe. Tako smo 1936 osnovali kmečko-delavske liste v občini Lož in občini Stari trg pri ložu ter na občinskih volitvah zmagali v obeh občinah. Pri ponovnih volitvah, ki so jih klerikalci predčasno zmanevirali na ta način, da so izvedli komasacijo občin Lož in Stari trg pri Ložu, je leta 1938 znova zmagala kmečkodelavska lista. Feliks Razdrih je bil obkraj izvoljen v občinski odbor. Bil je zelo delaven odbornik.

Ob teh dogodkih je potekal proces združevanja naprednih sil v Loški dolini. Socialnih demokratov je bilo vedno manj in razen redkih izjem so se vsi vključili v kmečko-delavsko gibanje, pozneje pa v NOB. Feliks Razdrih je bil pravzaprav komunist že od leta 1919, čeprav je bil v partijo sprejet šele leta 1940, kar je bila zanj le formalnost. S Hribarjem sta potem osnovala partijsko celico.

Feliks Razdrih je bil zelo aktiven v pripravah na oborožen upor proti okupatorju, pa tudi v samem boju. Leta 1942, ko so delavci v Loški dolini prevzeli tovarne, ga vidimo, kako izplačuje delavcem trimesečno plačo, med njimi tudi svojim nekdanjim šefom. Dalje ga najdemo na Kočevskem kot člana okrožnega komiteja KPS in pozneje na Notranjsko-ribniškem okrožju. Po osvoboditvi je delal v republiški, oblastni in okrožni kontrolni komisiji in v partijskih komisijah. Bil je tudi republiški poslanec. Pred upokojitvijo je bil predsednik Republiškega odbora sindikata kmetijskih delavcev.

Feliks Razdrih je eden redkih revolucionarjev, veteranov iz 1918. leta. Za njim je 53 let revolucionarnega delovanja, ki se je začelo in dobro četrstoletnje razvijalo v najtežavnejših okoliščinah. Vedno je bil mož na mestu in kot tak znan široko po Sloveniji. Vsakdo, ki ga pozna, goji do njega veliko spoštovanje. Posebno ga cenimo nekdanji soborci z Notranjskega, ki mu želimo še mnogo trdnega zdravja in zadovoljstva!

FRANC STERLE—NINO

DOBRO JE, ČE VEŠTE

UMETNA KRI. Skupina japonskih znanstvenikov iz Osake je pridobila umetno kri, ki bi — pričakujejo — nekega dne utegnla koristiti tudi človeku. Nekemu laboratorijskemu psu so zamenjali 90 odstotkov njegove krvi z umetno krvjo in pes normalno živi. Nova krvna snov je emulzija (tekočina iz dveh ali več snovi), pripravljena na osnovi fluorogljika, namesto na osnovi natrijevega klorida, ki je v naravni krvi. Umetna kri je rezultat večletnega prizadevnega in vztrajnega dela japonskih biologov. Raziskovanje in proučevanje se nadaljuje, da bi umetno pridobljeno kri izboljšali ter jo, ob morebitni uporabi pri človeku, spopolnili.

NOVA RUDNINA Z MESECA. V vzorcu mesečevih tal, ki ga je NASA darovala heidelberški univerzi v Zahodni Nemčiji, so našli rudnino, kakršne na Zemlji ne poznamo. Ta rudnina ima zelo zapleteno sestavo; sestoji se namreč iz desetih elementov (prvin). Novi rudnini so najprej nameravali vzeti ime »trankvilit« po Morju tišine (Mare tranquillitatis), kjer so jo našli, pozneje pa so ji na čast astronautom, ki so jo prinesli na Zemljo, dali ime »armalkolit«, sestavljeno iz začetnih zlogov imen treh astronautov, ki so prvi obiskali Mesec (ARMstrong, ALdrin in COLLins).

UZBEKISTANSKI GEOLOGI SO ODKRILI V PUSČAVI KIZILIKUM SE PET POMEMBNIH NAHAJALISC TURKIZA (turke, trd, neprozoren kamen modro zelene barve). Posamezni najdeni primerki tega kamna plave barve dosežajo velikost kokošjega jajca. Omenjeni geologi so v šestih letih na področju te sovjetske azijske republike odkrili 37 nahajališč turkiza. V Taškentu nameravajo postaviti tovarno nakita, ki ga bodo izdelovali skoraj izključno iz turkiza.

MINERALNE SNOVI NIMAJO KALORIČNE VREDNOSTI, za prehrano pa so vendarle prav važne in sicer za izgrajevanje kosti in tkiva, vsebujejo pa žveplo, fosfor, kalij, magnezij, železo, natrij, mangan, nekaj malo bakra itd. Naš organi zem črpa mineralne soli iz zelenjave, sadja, kruha, mleka in iz drugih živil.

V ZDA UMRE V AVTOMOBILSKIH NESREČAH MNOGO LJUDI, ki jih je v tem stoletju umrlo več kot v vseh ameriških vojnah. Od vojne za neodvisnost v drugi polovici XVIII. stoletja do vietnamske vojne je v vojnah zgubilo življenje vsega 638.000 Američanov, od 1900. leta do današnjih dni pa je zgubilo življenje na cestah, v avtomobilskih nesrečah, približno 1.700.000 ljudi. V ZDA zgubi življenje vsako leto na cestah, v avtomobilskih nesrečah, povprečno 53.000 Američanov.

V spomin Tonetu Ravnikarju

Dne 3. aprila 1971 je v Ljubljani umrl zdravnik dr. Tone Ravnikar, star 71 let.

Kot humanist s tankim poslušom za socialne probleme se je odločil za zdravniški poklic, ker je menil, da bo prav v tem poklicu lahko opravil za človeka največ dobrih del. Pred vojno je v Oplotnici z vso



vnemo in znanjem blažil Pohorcem telesne in kot človek tudi duševne težave. Ni čudno, da ga je okupator že leta 1941 kot priljubljenega in vplivnega zavednega slovenskega izobraženca izgnal z družino vred iz Stajerske, v Srbijo, v Kuklin pri Kruševcu.

Po srečnem naključju se je dr. Ravnikar vrnil konec decembra 1941 v Ljubljano, kjer se je prek pok. prof. dr. Lunačka-Igorja povezal z OF in po njenih navodilih odšel z družino junija 1942 v Belo krajino.

Tu je naš Tone delal kot zdravnik aktivist na terenu in v borbenih enotah vse do kapitulacije fašistične Italije.

Po kapitulaciji je bil član upravne komisije — oddelek za zdravstvo in socialno varstvo — skupaj s pok. dr. Milavcem vse do nemške ofenzive. Teda je najdemo v Cankarjevi brigadi kot zdravnika — sanitetnega referenta v bojih pri Ivančni gorici, Muljavi, na Ilovi gori in drugih krajih te slavne brigade.

V začetku decembra 1943 je Tone prevzel skupaj s pok. dr. Stanetom Kolarjem organizacijo zasilne partizanske bolnišnice med Hmeljnikom in Statenbersko dolino. Po razformiranju le-te je bil premeščen v Belo krajino z nalogo, da organizira na tem področju civilno saniteto. Postal je član okrožnega odbora OF in načelnik sanitete v okrožnem NO odboru Črnomelj. Poleg rednega dela je dr. Ravnikar skupaj s pok. dr. Tonetom Cizljem v tem času organiziral tudi bolnišnico Kanižarico ter skupaj s tovarišem dr. Milanom Peruškom aktivno obrambo proti vdoru pegavice prek Kolpe.

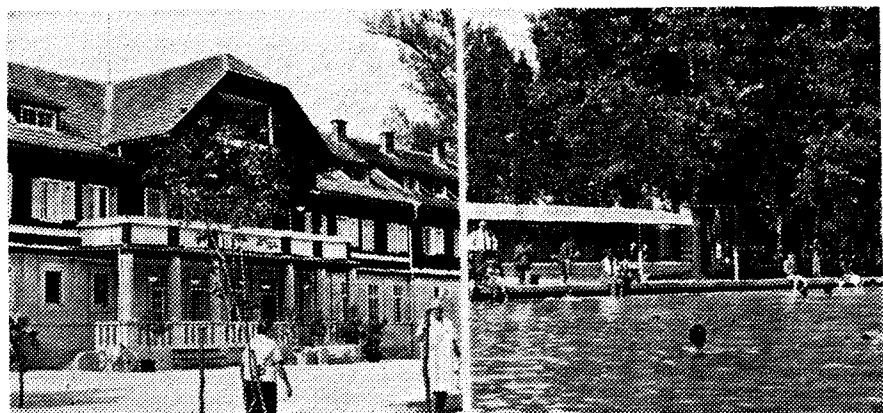
Sodeloval je pri organizaciji bolničarskih tečajev, v katerih je tudi sam predaval, izvajal je akcije za cepljenje prebivalstva in bil izvoljen na prvih volitvah za poslancea.

Skromno, preskromno je naštevanje del, ki jih je opravil naš pokojnik, da bi vsaj približno izrazil pravi lik partizanskega zdravnika — tovariša dr. Toneta Ravnikarja, in še manj, da bi dobili pravi pogled v njegovo delo pri zdravljenju borcev in civilnega prebivalstva v težkem 4-letnem obdobju NOB.

Nič manjše kot v vojni so njegove službe po vojni, v obnovi porušene domovine in izgradnji nove socialistične družbe. Najdemo ga na najodgovornejših mestih, kot delavca in organizatorja socialističnega zdravstva in vzgojitelja zdravstvenih delavcev.

Dragi Tone, klanjamo se spominu tovariša in lika slovenskega partizanskega zdravnika in izjavljamo, da nam boš ostal svetel lik človeka-humanista, delavca-zdravnika in revolucionarja-borca. Hvala ti za vse!

Slovensko zdravniško društvo
Sekcija za partizansko zdravstvo



ČATEŠKE TOPLICE

SLOVENIJA — JUGOSLAVIJA

Čateške Toplice z zdravilnim vrelcem temperature 57,2 stopinje Celzija spadajo med najmodernejše rehabilitacijske centre v Jugoslaviji. Indikacije: reumatološke, traumatološke, ortopedske in nevrološke poškodbe lokomotorne in podpornega aparata. Kontraindikacije: infekcijske bolezni, akutna vnetja, tuberkuloza, visoka hipertenzija, dekompenzirano srce in graviditeta. Čateške Toplice ležijo ob mednarodni avtomobilski cesti Ljubljana—Zagreb, s priključkom na Čatežu (1,5 km).

Informacije: telefon 068-72-010 — telegram: Čateške Toplice.

Invalidi! Ko prejmete napotnico za zdravljenje, zahtevajte od Vašega zdravnika, da Vas pošlje v Čateške Toplice, kjer si boste zanesljivo popravili zdravje in na splošno opomogli.

Fotoreporterska služba med NOB

Marjan Ciglič: Namesto kamere mitraljez ...

Cigličeva mati so pravili, da so 3. septembra leta 1924 v kranjski fari zvonovi še posebno lepo zvonili, čeprav je dvomljivo, da so zato, ker se je tistega dne Cigličev Marjan rodil. Nič drugačen ni bil, ko je »privekal« na svet kot vsa druga Cigličeva otročad, ki je šla kar dvanaest članov. V kaj se bo razvil fant, ki je rad po dvoriščih koki podil, je bilo težko ugotoviti. Morda bo mizar ali čevljar, so tuhtali sosede, pa za podobarja bi bil primeren, so govorili, ker se mu svinčnik poslušno v rokah vrti.

Zgodilo se je, da je kopica otrok zaradi nesreče mnogo prerano izgubila očeta in da so si morali še nedorasi kruha zunaj domače hiše poiskati.

»Mizar že ne bom«, si je govoril Marjan, »in da bi raztrgane čevlje krpal, mi še na kraj pameti ne pride.« Tako mu je nekega dne prišel v roke časopis, v katerem je fotografski mojster Jug prek oglasa vajenca iskal. Pisalo je v časopisu, da imajo prednost dobri ri-

nenški vojaki s posnetimi filmi. Čeprav se je Marjan prej navduševal nad skrivnostmi fotografije, mu je le-ta v tistih dneh postala tuja in nezaželena. Predokro je čutil, da se je v njihovo delo naselila prisilnost, ki je pohodila veselje in navdušenje. In kaj se zgodi, kadar človek izgubi smisel dela?

V Kranju ni bilo nikogar, ki bi ne poznal Franca Trojarja, poštenega in naprednega človeka, enega prvih aktivistov v mestu. Z Marjanom sta se spoznala po golem naključju in že hip zatem sta se začela meniti o fotografiji. »Fant«, je govoril Trojar, »Kaj, ko bi Nemcem sem in tja, ko slike kopiraš, kakšno fotografijo izmaknil in jo meni prinesel?« Ze nekaj dni zatem sta imela prvi dogovorjeni sestanek v gostilni Pri zlati ribi. Njuno sodelovanje je bilo čedalje tesnejše. Budno oko mladega fotografa je vestno ocenjevalo vrednost posameznih nemških posnetkov in, če je bilo le mogoče, je običal ta in oni posnetek v Marjanovem pre-

Januar 1943. Marjana Cigliča so prisilno mobilizirali v »nemško delovno službo«. Kaj storiti? »Fant«, je govoril Trojar, »Tiste tri mesece boš že preživel, ko pa se vrneš, te bomo spravili v gozdove!«

Rjave delovne obleke, lopate v rokah in naziv »Delovna brigada«. Dolga, vse predolga pot se je začela za 19-letnega fantina, ki je otroštvo prekmalu prerasel in je iz mladeniča čez noč postal možak.

In zapihal je vlak skozi mrak ... Berlin ... Varšava ... Lvov ... Žitomir ... Kiev. Kaj kmalu je bilo treba delovne obleke zamenjati za vojaške uniforme in le golo naključje je hotelo, da je od 900 padlih vojakov ostalo živih osem Slovencev in med njimi Marjan Ciglič. V okrevališču blizu Hamburga prav gotovo ni bilo tako kot na fronti, toda misel na dom je bila bolj pekoča kot rana na nogi.

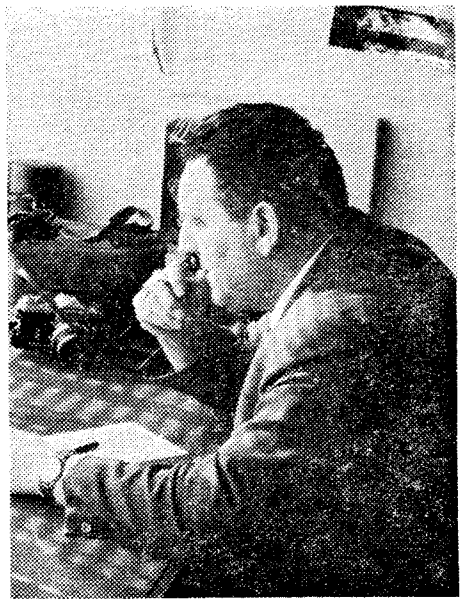
Slovenski fantje so imeli ves čas vzpostavljeno zvezo z domačimi. Tako je Marjanu sestra ob neki priložnosti pisala: »Veš, v naših gozdovih je vse polno gob« — kar je pomenilo, da je v gozdovih polno partizanov. Maj je bil, ko je prebiral to pismo in so mu solze tekle po licih. Domov, samo domov, čimprej!

Novembra leta 1943 mu je končno uspelo dobiti dopust. Za seboj je pustil tuje in ledene dežele, za seboj je pustil preteklost in enajst mesecev, ki se ne smejo nikoli več povrniti. Ko je zagledal prve obrise Karavank je vedel, da jih ne bo zapustil nikoli več.

»Fant je postal nekoliko bolj redkobeseden«, je pomislil Trojar, ko sta si po enajstih mesecih segla v roke. Nekaj dni po tistem ga je Šikovčeva Vida-Janina z dvema tovarišicama odpeljala k partizanom. Da je bilo takrat v naših gozdovih res »vse polno gob«, se je lahko kaj kmalu sam prepričal, ko je vstopil v brigado Franceta Prešerna, ki se je takrat zadrževala pri Sv. Lenartu med Selško in Poljansko dolino.

Ne, ni bilo lahko za mladega fanta v prvih dneh, ko je prišel v gozdove med tovariše. »Kod si hodil ves čas in kaj si počel? so ga spraševali, on pa je odgovarjal. In kako je znal pripovedovati. Ni bilo borca, ki ne bi Marjana z veseljem poslušal. Večkrat je svoje pripovedi z risbami podkrepil, pri čemer so tovariši spoznali, da se mu svinčnik neverjetno poslušno v rokah vrti. Slika komandanta Mirka Malnariča, ki ga je svinčnik v Marjanovih rokah na papir vtisnil, je prepotovala vso brigado in ni ga bilo, ki ne bi hvalil sposobnosti mladega avtorja. Marjan je postal mitraljezec in pri tem je celo vrsto risbic za partizanski stencas naredil. Vsak je hotel, da ga nariše. Ob neki priložnosti so ga poklicali tovariši iz štaba z željo, da bi jim narisal osnutek za partizansko publikacijo na naslovni strani. »Pesem naših minometov« se je imenovala knjižica in naslovna stran je dokazovala, da Marjan res ni »kar tako«, kadar za svinčnik prime.

Februarja leta 1944 je postal Marjan v vodu minimeta politdelegat. Časa za risanje je bilo malo. Vrstil se je napad za napadom na nemške postojanke v Železnikih, Stražišču, Praprotnem in drugod. Samo kratek počitek



in že se je na papirju prikazala partizanka Marina z veliko pikasto pentljo. Seveda bi bilo čisto drugače, ko bi človek takrat imel fotoaparata — škrt... pa bi slika nastala. Sanjaril je in sanjaril Marjan o fotoaparatu in tako je naneslo, da je nekega dne komandir v Novake prinesel fotoaparata na meh in film 6 x 9. Praznik, pravi praznik je bil tistega dne v četi. Partizani so se razposajeno nastavliali objektivu in Marjan je radostno vlekel meh sem in tja in pritiskal na sprožilec. Osem posnetkov se je zarisalo v film, osem posnetkov, ki jih je Marjan pozneje razvil v Cerknem, ki se je po nemškem napadu v ruševinah prebudilo. Zvečer, ko se je s slikami v žepu vrnil med partizane v Novake, so le-ti še dolgo v noč strmeli v fotografije. Dandanes so tiste fotografije v muzeju, negativ pa ima Cigličev Marjan shranjen doma.

V tistem obdobju, ko je bil Marjan imenovan za komisarja 1. bataljona Prešernove brigade, je prišlo v bataljon šest novincev, med njimi Župančič, ki je prinesel s seboj fotoaparata in film. Spet je škrtnilo v Cigličevih rokah, spet je nastal posnetek bataljona, posnetek komandanta itd.

Kot komisar je moral tovariš Ciglič skrbeti za agitacijo in propagando in seveda tudi za stencase. »Lahko vam«, so govorili partizani iz druge čete, »ko vam komisar riše! Več kot 60 slik se je izluščilo izpod svinčnika Marjana Cigliča. Vedno in povsod je skušal izbrati posebne obraze, dovtipneže v ne navadnih situacijah: kuhar Matevž, ko se mu je fižol prismočil, mulovodec Matajur, ko ga štirinožna prijateljica nikakor ni hotela ubogati, pa komandir Ilija, ko si brčice z rokami gladi. Fotografska služba na poseben način — takole s svinčnikom v rokah. Dogajanja pa so vendarle ostala zabeležena.

To je ena izmed tisočih zgodb, bi lahko zapisal, prva taka kot so bile vse zgodbe iz življenja med NOB, in vendar drugačna. »Nikoli mi ni bilo žal časa za fotografijo«, pripoveduje tov. Ciglič. »Toda kaj, ko je bilo med vojno tako težko priti do fotoaparata!«

Pred seboj imava nekaj fotografskih posnetkov, ki so se rodili v partizanskih časih tam gori v Novakih. Skromni začetki. Človek s fotografskimi izkušnjami, kot jih ima Dnevnikov fotoreporter Marjan Ciglič danes, bi takrat delal čisto drugače. Morda tako, kot je delal fotoamater Marinčič, čigar fotografski posnetki so ostali Marjanu živo v spominu, morda bi delal kot slavni partizanski fotograf Petek... kdo ve!

Sicer pa, to je bila le ena od tisočih zgodb nekega človeka.

SILVO TERŠEK



(Spominski posnetek na Cerkljanskem Foto: Marjan Ciglič)

sarji. Ze naslednjega dne sta z mamostopila v mojstrov atelje in fant je postal fotografski vajenec. Od sedmih zjutraj do poznih večernih ur se je pri mojstru potil, toda opravljal je vsa druga dela, samo fotografskih ne. Pospravljaj je in čistil mojstru avtomobil, na pošto je hodil in nosil pomočnikom cigarete. Na srečo ni bil pri teh opravilih sam, ker je tudi Slavko Jerala z njim vred vajeniški pot potil. In kot so včasih frizerski vajenci za vajo strigili potepuhe in berače, tako je smel po letu dni vajenec Marjan fotografirati dobrovoljnega pijančka, ki se je prišel fotografirati za osebno izkaznico. Poln začetniške treme je stopil za kamero, glavo si je pokril s črno krpo in pot v fotografsko skrivnost mu je bila odprta. Leta 1938 je bilo to in tri leta pozneje je počilo.

Nedelja je bila, lepa in sončna, kot je lahko samo gorenjska nedelja, in praznično oblečeni ljudje so vstopali v atelje, da bi se v za kmašnih oblekah fotografirali. »Vojna se je začela«, prileti od nekod novica kot strela z jasnega. Lepa nedelja in še »cvetna« povrhu je postala v hipu turobna in prazna. Ozračje nad Kranjem in okolico je bilo nasičeno s strahom in negotovostjo. Mojster Jug se je sredi ateljeja obrnil proti kopici preplašenih ljudi: »Torej se bo začelo!«

Cigličevi so stanovali dobra dva kilometra iz Kranja v smeri proti Kokri, tik ob vojašnici. Tistega dne vojakov ni bilo več v kasarni. Ljudje so vlačili iz lesenih barak kupe usnja, moko in sploh kar je bilo kaj vrednega. Ko bi tega ljudje ne pobrali, bi pobrali Nemci, ki so kaj kmalu bučno pridreli v mesto.

Spet so se odpirala vrata ateljeja Franceta Juga, toda tokrat so vstopali

dalju. Nevarno je že bilo, toda za mladega fanta, ki je tako odkril novo vsebino in pomen svojega dela, ni bilo ničesar, kar bi mu vtilo strah v kosti.

Trda zima je bila in pisalo se je leto 1942. Nemci so se že hudo razpasli po Gorenjskem pa tudi v gozdovih je bilo vse bolj živahno. Tako je bila nekega dne napadena v Poljanski dolini močnejša skupina nemških policajev in kar lepo število jih je obležalo v snegu. Nekaj dni po tistem je prisopihal v mojstrov atelje osoren gestapovec z dvema filmoma, ki ju je ukazal razviti in slike kopirati. Filme je razvijal Slavko Jerala-Djoli, ki mu ni bilo prav nič všeč, da stoji gestapovec ves čas ob njem s pištolo v roki. Oba filma sta bila polna posnetkov pobitih nemških policistov. Djoli je slike kopiral, Marjan pa jih je moral razvijati. Večkrat je opazil, da je Djoli eksponirano fotografijo vtaknil nazaj med papir. Tako mu je uspelo obdržati nekaj izrednih posnetkov, ki jih je pozneje po zvezi oddal naprej. Prav gotovo se je tudi Jerala zavedal, da je tako početje sila nevarno, saj so prav v tistih dneh zaprli Nemci fotografa Jožeta Apha in ga pozneje ustrelili kot talca.

Po dražgoški bitki so začeli Nemci na Gorenjskem zganjati strašen teror. Vojna ni nikomur prizanesla. Ljudje so bili prizadeti tako ali drugače. Nekega dne je stopil čez prag ateljeja nemški vojak, ki je prinesel na filmu posneto obešanje Milorada Stošiča, čigar fotografija je pozneje našla svoje mesto v muzeju NOB. Zdaj že pretkani in izkušeni Marjan, je spet ohranil eno izmed fotografij zase in jo pozneje izročil tovarišu Trojarju. Življenje v mestu se je vse bolj zapletalo. Nemci so bili čedalje bolj nervozni, ljudje vse bolj prizadeti.



Na položaju v Novakih maja 1944, od leve proti desni Jože Potočnik-Ilija, Jože Papler-Ivan in Marjan Ciglič. (Foto: Marjan Ciglič)

STANKOVE DOGODIVŠČINE

Ko se je začela vojna, je bil Stanko majhen deček. Komaj devet let mu je bilo. Živel je pri dedu in babici v vasi Bičje pri Ljubljani. Imel je očeta partizana in tudi strici so se v gozdovih borili

spustili naprej. Stanko si je pomagat tako, da je zjutraj nesel v nahrbtniku knjige in zvezke, nazaj grede pa vse potrebno za partizane — knjige pa so ga počakale kar v šoli.

nehali biti pozorni nanj. On pa si je skrbno ogledoval zaboje streliva in kdaj pa kdaj katerega izmed njih hitro skril v seno. Ko so se Italijani odselili v drugo poslopje, je imel Stanko že pravo skladišče orožja. Vesel je to povedal stricu partizanu in bil žalosten, ko je ostal praznih rok. Sam bi ga bil rad nesel partizanom. »Očka, glej — tvoj sin!« bi s ponosom dejal. Stric pa je vedel, da je prenašanje streliva za devetletnega fanta kaj nevarna igra in Stanko ga je moral pač ubogati.

Nekega dne je Stanku trda predla. V vasi so mu zaupali konja in ga s starejšima fantom — partizanom — poslali po drva. On naj bi vozil, kot da pelje domov. Na poti so ju z bližnjega hriba opazili sovražniki in začeli streljati. Konji so podivjali, Stanko se je skril v grapi in tudi spremljevalec je zbežal. Stanko je srečno prišel do partizanov, samo tresel se je od strahu in jokal, da so ga komaj potolažili. Onega drugega so pa kaznovali, saj bi ne smel kar tako pobegniti.

Kljub zapisani dogodivščini je Stanko še naprej pomagal partizanom in opravljal vse mogoče kurirske naloge!

Bilo je nekega zgodnjega jutra, ko je Stanko hitel v šolo. Tokrat ni šel nič kaj rad, saj je bilo v vasi polno partizanov in z njimi je tako rad kramljal. V gozdu, nedaleč od vasi, je zagledal četo sovražnih vojakov. Nihče ga ni ogoril, tudi šola je bila zasedena in moral se je vrniti domov. Kar pride za njim vojak in ga povpraša, če so morda v vasi partizani. »Ja, pa še koliko jih je!« »Imajo kaj dosti orožja?« ne odneha Italijan. »Orožja pa, orožja, toliko ga še svoj živi dan nisem videl!« resno odgovarja fantič. Res da so imeli partizani nekaj orožja, samo streliva so imeli presneto malo...

Stanko je prižvižgal v vas in partizanom povedal, kaj se mu je prilo med potjo. Komendant ga je potrepal po rami, se nasmehnil in dejal: »Dobro si naredil, fant!« No, kljub temu so se partizani brž umaknili, o sovražniku pa ni bilo ne duha ne sluha.

Takšen je bil Stanko, fantič in pol! Danes je že odrasel mož in se kaj rad spominja otroških let, piše pa se Stanislav Jurčič in je čuvaj ob železniški progi na Cikavi pri Grosupljem.

ALENKA TRONTELJ

„LIDIJA, MARTA, VRNITA SE!“

Nekega dne mi je mamica povedala tale dogodek iz vojnih dni:

Bilo je 30. aprila 1944. Vaška mladina je pripravila akcijo. Na zidove hiš in ceste so pisali razne parole: »Živel Tito!« »Živel 1. maj!« »Smrt fašizmu — svoboda narod!« in podobno. Nemci te predrznosti niso prenesli mirno. Ze naslednji dan so prepovedali izhod iz vasi. Toda vaščani se povelju, ki je celo grozilo s smrtjo, niso pokoravali. Med takimi je bila tudi neka starejša gospa, ki je svojo štirinajstletno gospodinjstvo pomočnico in 10-letno hčerko poslala v mlin v Brezovico pri Materi riji. Verjetno ni slišala za ukaz, sicer kaj takega gotovo ne bi bila storila.

Stala sem na pragu in si česala lase. Bilo je zgodaj zjutraj. Zrak je bil soparen, da je kar dušilo. Slutila sem, da se bo zgodilo nekaj groznega. Te misli sem se hotela otresti, toda... Nenadoma sem ugledala dve postavi. Spoznala sem ju in zaklicala:

»Lidija, Marta, vrnita se!...« Malo sta se ustavili, potem pa nadaljevali pot. »Streljali bodo, če vaju opazijo!« sem poskusila še enkrat. Zaman... Deklici sta nadaljevali pot. Ni še minilo pet minut, ko sem zaslišala streljanje. Zbežala sem v hišo in se skrila za pečjo. Pozneje so ljudje povedali, da so Nemci toliko časa streljali za njima, da so ju zadeli. Lidija je umrla, zadeta v hrbet, Marta pa je hudo ranjena obležala na cesti.

Frvomajski prazniki so mimo. Vsako leto ob tem času se mamica spomni tega dogodka, ki se ji je tako živo vtisnil v spomin. Če le utegne, obišče tudi gomilo, kjer je pokopana njena mladostna prijateljica Lidija, in Črni kal, kjer danes živi Marta.

NATASA ČEHOVIN



za svobodo. Kljub nemirnim dnem je hodil v šolo v Podtabor. Tu so bili otroci srečni. Imeli so dobro učiteljico, bila jim je kakor druga mati. Vzgajala jih je v naprednem duhu in govorila o boju malega slovenskega naroda za lepši jutrišnji dan, zato so najmlajši tod okoli dobro vedeli, kaj lahko delajo in česa ne smejo.

Stanko je bil vesel, živahen in pameten fantič. Tudi sam je večkrat pomagal partizanom. Vedel je, da potrebujejo soli, tobaka in obvez po še marsikaj drugega. Toda kako priti do njih? Med vasmi so bile straže in vsakogar so temeljito pregledali, preden so ga

Naš junak je bil torej pravi partizanski kurir, a ni se bal. Kakor si je zjutraj požvižgaval, ko jo je mahal v šolo, tako si je prepeval tudi popoldne, ko se je vračal. Da bi kaj ne posumili, si je mislil, ko je brundal pesmice. Sicer pa kdo bi utegnil misliti, da že tretješolček pomaga partizanom! Če je bilo treba, se je znal sovražniku tudi prikupiti. Italijani, ki so se bili nekoč usidrali v vasi, so ga imeli celo radi. Stanko je to izkoristil in je rad zahajal v njihov tabor, posebno pod tisti kozolec, kjer so imeli spravljene bombe in drugo strelivo. Toliko časa se je smukal tam okoli, da so

Nagrajeni prispevek

SVOBODA

Kaj razumemo mi mladi pod to besedo?

Mnogim jo je izgovoriti prav tako, kot reči kruh, stopiti v polno shrambo in si ga odrežati košček. Kajti danes ne poznamo lakote in tudi trpljenja ne. Vse, kar imamo, se nam zdi samo po sebi razumljivo, kot bi tako moralo biti. Kaj pa, če vedno le ne bo tako? Morda so ljudje tudi pred tridesetimi leti mislili kot mi, a je prišla vojna in z njo nepojmljivo gorje...

Stiri dolga leta se je reka življenja mešala s krvjo nedolžnih ljudi dolga štiri leta je na tem koščku zemlje gospodarila smrt. Ljudje pa se niso zbal, da svoj življenja — čudno, bi dejali danes — v njih se je rodila bojazen za domovino. Zanj so umirali, trpeli in ji tudi priborili svobodo.

Prišel je 9. maj 1945. Dotlej mrka in teptana mesta so se odela v plapolajoče zastave. Zadoneli so veseli zvoki pesmi in solze radosti so tekle

v potokih. Rodoljubi so se vračali iz gozdov, taborišč, zaporov in pregnanstva. Tujec, četudi premagan, pa še ni miroval. Spominjam se žene, ki mi je pripovedovala, kako nečloveško so jih pehali iz taborišča. Izmučeni in sestradani ljudje so bili brez moči. Morali so teči in kdor ni zmozel tega zadnjega pohoda, ga je pokosila krogla. Da, kolikor je bilo veselja, prav toliko je bilo tudi gorja. Koliko družin se je ogrnilo v tančico žalosti, ko so spoznale, da se njihovi dragi ne bodo nikoli več vrnili. Kako mučni so morali biti trenutki pričakovanja in kako boleči udarci, na katere nisi bil več pripravljen!

Zdaj razumem matere, ki se ne žele spominjati!

»Lepo te prosim, Alenka, ne sprašuj, kaj mi je pomenil prvi dan svobode!« Spoznala je, da čaka zaman in da njenih najdražjih ne bo nikoli več videla. »Tokrat bi bila najraje umrla!« Potem sem jo vprašala,

kakšen je občutek doživeti svobodo. »Le kako naj bo materi, ki je ostala sama?« Neka druga žena mi je nekoč dejala: »Vi mladi sploh ne veste, kaj je svoboda in kaj je vojna. Ker drugega niste doživeli, tudi prvega ne znate ceniti! Ko vas gledam, se mi orosi oko in spomnim se tistih dni pred več kot petindvajsetimi leti. Kako ubogi so bili vaši vrstniki! Koliko otrok je moralo umreti, še preden so dobobra spoznali radosti življenja. O, če bi doživeli ta čas, bi znali to, kar imate, drugače ceniti. Ne le svobodo, tudi naše nasvete!«

Takšni smo, čeprav to ni nikakršno opravičilo za našo malobrižnost. Živeti hočemo svoje življenje in vse preradi smo gluhi za spomine... Lahko nam je zdaj v svobodi, toda kaj, če se povrne leto 1941? Kako se bomo mi, generacija srečnih dni, sprijaznili z usodo? O tem bi morali pogosteje razmišljati in svoboda bi nam bila dragocenejša in ne tako prazna beseda. ALENKA TRONTELJ

PODELITEV BRALNIH ZNAČK

V Trebnjem, vasi na Dolenjskem, se je rodil pesnik Pavel Golia. Na njegovi rojstni hiši je pritrjena spominska plošča. V počastitev pesnikovega spomina, smo se trebanjski pionirji odločili, da tekmujejo za njegovo bralno značko.

Dne 26. aprila smo učenci osnovne šole Trebnje priredili proslavo v počastitev tridesete obletnice OF. Zbrali smo se v šolski telovadnici. Ko je zavladala tišina, je stopil na oder Anton Ingolič, znani slovenski pisatelj in ta dan naš gost. Učenci smo ga pozdravili z viharim ploskanjem. Pisatelj je začel pripovedovati o svojih popotovanjih in svojem življenju. Postavljali smo mu tudi razna vprašanja, na katera je z veseljem odgovarjal. Nato je učenka iz osmega razreda prebrala nagrajeni prispevek, ki je nosil naslov »Življenje zmagaje nad smrtjo«. Sledile so recitacije. In že je napočil težko pričakovani trenutek: podelitev bralnih značk. Vsem učencem, ki so dobili cicibanove bronaste, srebrne ali zlate značke, je pisatelj prisrčno čestital. Tistim, ki so že drugič tekmovali, pa so poleg priznanj darovali tudi lepe knjige. Za konec proslave so zaigrali še trebanjski fantje, učenci smo se postavili v vrste in veseli odšli v razrede.

Podelitev bralnih značk Pavla Golie in letošnje proslave tridesete obletnice ustanovitve OF ne bom nikoli pozabila! JASNA VEBLE

KRAMLJANJE

Draga Milena!

Z radostjo sem pričakovala najlepši mesec v letu — maj in z njim praznike. Veselila sem se tudi proslave. Prepričana sem bila, da bom lahko o slavju napisala pohvalne besede, ki jih zdaj ne morem.

Prisluhnite:

Dne 30. aprila smo se zbrali pri gradu, da proslavimo trideseto obletnico ustanovitve OF in praznik dela. Ob tabornem ognju se je zbralo le nekaj odraslih ljudi in kup solarjev. V okrožnici, ki smo jo dobili v šoli, je pisalo, da bo v primeru lepega vremena proslava ob sedmi uri. Ker je prišlo, večine učenecv ni bilo. Povedali so tudi, da zaradi majhnega števila prisotnih članov pevskega zbora le-ta ne bo nastopil. Škoda, da so morali — kdorkoli je že prišel — prehoditi štiri kilometre dolgo pot do Vinice tako rekoč zastoj! Ne bom govorila o krivicu te zmede, vem le, da bi jo bili lahko preprečili.

To je sramota!

Misli so mi pohitele v du naše polpretekle zgodovine. Z nageljni v srcih so praznovali ta dan, saj jih na prsih niso smeli nositi. Po zidovih so pisali gesla in na izpostavljenih mestih obešali zastave s srpom in kladivom. Če jih je pri delu presenetil sovražnik, je počil strel... Delo padlega so nadaljevali drugi in vedno več jih je bilo. Tudi po gozdovih so, čeprav praznih železcev in slabo oblačeni, praznovali iskreno in prisrčno. Prav tako je bilo pred vojno. Praznovali so, četudi so naslednjega dne izgubili delo. To je bilo pravo življenje, pošteno in polno vere v prihodnost. Prehodili so — borci za svobodo — s trnjem posuto pot in jo sklenili z zmago. Je potem čudno, če jih takšno proslavljanje danes zabolja in razočara? Teško je soditi sebi, a vendar se mi zdi, da bi storila greh, če bi to zamočala.

Draga Milena, verjetno ste okusili tegobe vojne in vas gane, kadar zaslišite partizansko pesem, in boste ob prebiranju tega pisemca žalostni. Meni, ki vojne nisem doživela in je tudi ne želim, je ob takšnem spoznanju neznanstvo hudo. Srečala sem resnico, ki mi je razodela, da stoji pred nami še mnogo dela. Mar molk in takšne proslave izražajo hvaležnost do tistih, ki so nam priborili svobodo? Ne, naša be sedba bi morala biti glasna — srce nakovalo in vest kladivo, ki tolče po njej.

Vem, da me bo marsikdo obsodil za to pisanje, a vi niste med njimi. Obsojam tiste, ki naj bi bili pripravili proslavo, a niso storili vse, kar bi morali. Kaj, če drugo leto proslave sploh ne bo? Saj bi bilo res bolje, da je ne bi bilo, če bi imela letošnjo za vzor.

Ste zapisane resnične veseli, Milena, četudi je žalostna? Mene je spravila v razmišljanje, ki je vredno, da ne ostane osamljeno.

Lep pozdrav!

NATASA KAJIN,
Podklanec 15
p. Vinica pri Črnomlju

Draga Nataša!

V izobilju ni beseda žal nikoli tako iskrena in praznovati s posebno pozornostjo en dan v letu, če je vsak dan praznik z bogato obloženo mizo, je kaj težavna stvar. Pa ne bi smelo biti tako! Kajti bogastva, ki krasijo te spomine, nimamo na pretek in — človek nikoli ne ve, kaj mu bo prinesla zora novega dne. Ko se je začela vojna, sem komaj šestletno dekletce prvič stopila v šolski razred, a vendar me partizanska pesem gane do solz in ob zapisanem spoznanju mi je bilo hudo kot tebi.

Hvala in lepo pozdravljena!

MILENA

BESEDE IN DEJANJA

Kako do vagonov?

Usoda 10.000 vagonov, ki bi jih bilo treba nekje kupiti, je še vedno negotova. Te dni so ustanovili delovno skupino iz predstavnikov zveznega sekretariata za gospodarstvo, za zunanjo trgovino in finance, železnice, industrije in bank, ki je že pripravila nekoliko predlogov o tem, kako priti do potrebnih sredstev za proizvodnjo vagonov. Skupina meni, da bi bil nakup vagonov v tujni predrag, zato uživa več simpatij ideja, naj bi rešitev našli na domačem tržišču. Prejšnjih nesporazumov med industrijo in železnico ni več in čez noč je prišlo do enotnosti proizvajalcev in kupcev.

Delavska enotnost, 8. V. 1971

Na vrhu lestvice

Nepismenost je pri nas v Sloveniji v primerjavi z drugimi jugoslovanskimi narodi najmanjša. Tudi smrtnost dojenčkov je najmanjša, krvodajalcev pa imamo največ. Če hočete številke, pa tole: leta 1966, žal imamo zadnje podatke iz drugih držav samo od takrat, je bilo na 100 prebivalcev v ZDA 2,7 odvzemov krvi, v Belgiji 2,4 na Madžarskem 2,36, v Avstriji 2,7, v Kanadi 3,7 in v Franciji 1,7.

V Jugoslaviji so številke še nižje: v Srbiji je bilo na sto prebivalcev 0,87 odvzemov krvi, na Hrvaškem 1,45, v Bosni in Hercegovini 0,60, v Makedoniji 0,97, v Črni gori 0,48, pri nas v Sloveniji pa 3,90.

Tovariš — 3. V. 1971

Ali nas morajo drugi informirati?

Zal ni prvič, da so občani zvedeli za kak zelo pomemben domači politični dogodek prej iz tujih informativnih virov kot pa iz domačih. Tokrat je to seja predsedstva ZKJ na Brionih, ki je bila sicer na splošno poprej napovedana in tudi kometirana, a nobeno javno običilo pri nas včeraj še ni komentiralo, da se je začela predvčerajšnjim na Brionih. Pač pa je o tem poročala avstrijska televizija in tudi nekateri avstrijski časniki. Tako smo zvedeli, da so na dnevnem redu te seje med drugim pereči gospodarski problemi.

Večer — 30. IV. 1971

Dreyfusova afera (4)

Alfred Dreyfus je bil prevzet, nič kaj družaben, morda celo neolikan, prav gotovo pa drugačen, kot si javnost predstavlja človeka, ki so ga po nedolžnem spravili pred sodnike. Niti pisma, ki jih je pošiljal ženi, niso mogla zmanjšati občutka, da gre za hladnega in odbijajočega človeka. »Nimam pravice dezertirati,« je pisal na dan svoje degradacije. »Dokler bom dihal, se bom bojeval ter upal, da se bo vse razjasnilo. Nadaljujte raziskave.«

Ta poziv ni toliko veljal za njegovo ženo, saj dosti ni mogla storiti, kot za brata Mathieuja. Ta je spoznal, kot je pozneje zapisal v »Spominih«, da sta njegova naloga in dolžnost »neutrudno in neustrašno začeti osebni propagandni boj v vseh okoljih, v katerega bi mogel prodreti, nabirati si privržence ter od njih in njihovih prijateljev zahtevati, naj se ravno tako vedejo v svojem okolju, naposled pa iskati krivca.«

Če Alfred Dreyfus ne bi imel takšnega čudovitega in junaškega brata, kakršen je bil Mathieu, se ne bi nikdar vrnili s Hudičevih otokov znova dokazovat svojo nedolžnost. Nihče se sploh ne bi spomnil nanj, če Mathieu ne bi bil sklenil, da podre zid brezbriznosti, ki se je dvignil med Dreyfusom in družbo.

Vsi so bili namreč prepričani, da je kapetan kriv, čeprav ni nihče vedel, kaj je bilo v skrivnem dosjeju, ki so ga dobili sodniki. Nihče ni vedel, da je major Henry nesramno lagal. Zaradi vsega tega s celo v židovskih krogih raje videli, da bi bilo Dreyfusovo ime pozabljeno čimprej in da bi se tako oslabila protizidovska kampanja, ki jo je sprožil. Ko je tisk dosegel, kar je hotel, je utihnil. Le neki funkcionar na zunanjem ministrstvu je zaupal najboljšim prijateljem: »O tem židu bomo še marsikaj slišali.«

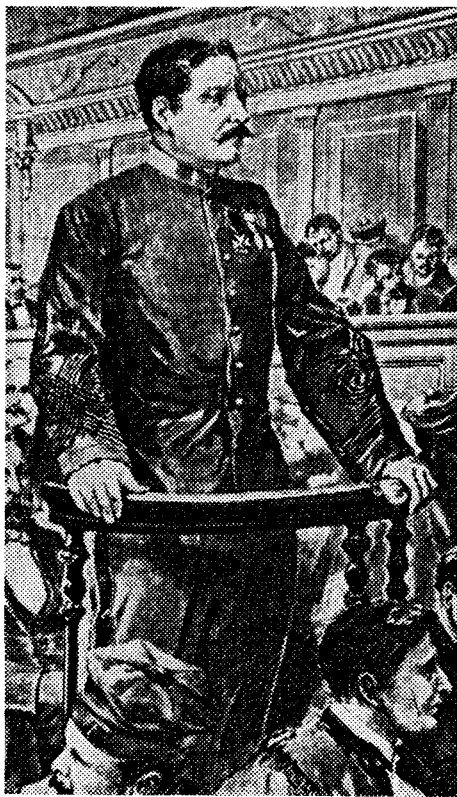
Ni se motil. Prvi je o Dreyfusu znova spregovoril Bernard Lazare, mlad pisatelj, ki je leta 1894 objavil knjigo o antisemitizmu in ki ga je Mathieu brez težav pridobil za boj v prid Alfreda Dreyfusa. Lazare je bil ognjevit in polemičen duha, obenem pa pošten in nezahteven prav do zrtvovanja. Najprej se je lotil antisemitov, tako da nasprotnika ni prisilil v umik, marveč da je oživljal zadevo Dreyfus. Potem je napisal pamflet »Resnica o Alfredu Dreyfusu«, ki ga je poslal vsem glavnim urednikom, članom parlamenta in tistim ljudem po svetu, ki bi lahko kaj storili za obnovitev procesa.

Mathieu je storil prav vse — obiskal je celo jasnovidce in vedeževalke — da bi se razširile lažne govorice, češ da je njegov brat skušal pobegniti: to naj bi sicer izzvalo večjo budnost in strogo med stražarji na Hudičevem otoku, obenem pa tudi pripravilo časopise do tega, da bi pretrgali molk, kar pa si je Mathieu ravno želel. Vode so se polagoma začele burkati. L'Auto-rité je 13. septembra 1896. leta izšla s člankom »Dvom«, v katerem je med drugim pisalo: »Včasih se strahom sprašujemo, ali je morda le res, da

Razstava »Zemlja« po 36 letih

Te dni se končujejo dolgotrajna zbiranja gradiva ZEMLJE (1929—1935). Kljub predvojni in medvojni policijski selekciji, ki je na veliko plenila dela zemljašev, so zbrali presenetljivo velik opus s področja slikarstva, risbe, grafike, kiparstva, arhitekture, fotografije, otroških risb in del samoukov. Zgled in pobudo za to veliko delo je prav gotovo dal naš slikar Stane Kumar. Po večletnemu delu je organiziral pet razstav GRUDE (1938—1945), ki je bila programska, organizacijsko in likovno naslednica Zemlje na naših tleh.

Razstava o kateri bomo še poročali, bo v zagrebškem Umetniškem paviljonu, prav tam, kjer jo je pred 36 leti prepovedala in zapečatila predvojni policija (6. aprila 1935). Obenem je bila tudi razpuščena Zemlja.



Polkovnik Picquart

nekdo navzlic vsem previdnostnim ukrepom, navzlic časti in rodoljubju sodnikov, trpi in umira tam na Hudičevih otokih, čeprav je nedolžen.«

To je bilo tudi vse, kar je trenutno zadoščalo Mathieuju: nekdo je začel dvomiti. Od dneva degradacije je minilo dvajset mesecev. Minilo jih je še petnajst, preden se je javnost spet razvnela in se odločila za Dreyfusa ali proti njemu. Toda v zidu brezbriznosti je zazijala ozka špranja.

Nekdo se je do vratu zakopal v vražje opravilo: major Henry, podnačelnik kontrašpijonažne službe, ki se je bal, da bi njegov novi načelnik polkovnik Picquart podrli iz laži zgrajeni grad, ki ga je sam potrpežljivo zgradil s podporo kakšnega visokega pajdaša. Ko je Picquart znova proučil Dreyfusov dosje, se je znašel v zadregi zaradi nepričakovane obilja dokumentov, ki so se nakopili v njem. Njegove dvome je najbolj spodbudila madame Bastian, ki je prišla do res imenitnega plena. V von

Schwartzkopfnovem košu za papir je našla kopijo sporočila, ki ga je nemški polkovnik poslal francoskemu oficirju Esterhazyju.

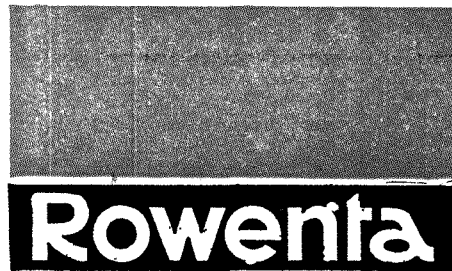
Picquart je najprej pomislil, da je pred njim nova vojniska zadeva. Ko pa je na vojnem ministrstvu dobil primer ek Esterhazyjevega rokopisa, je preseučeno ugotovil, da je njegova pisava izredno podobna Dreyfusovi in natanko takšna kot tista, s katero je bil napisan znameniti »bordereau«. Picquart se je zanimal še naprej in zvedel, da Esterhazy živi silno razkošno, čeprav je bil zadožen do vratu. Polkovnik je bil prepričan, da je dobil v roke resničnega izdajalca, ki je bil kriv za tisto, za kar so obsodili Dreyfusa, tako da je skrivnost zaupal načelniku in podnačelniku vrhovnega štaba. Toda dobil je čuden odgovor: »Pustite to zadevo pri miru in pozabite nanjo.«

Henry zmaši nov lažni dokaz

Toda nekdo (morda prav Henry), ki mu je šlo za to, da bi potrdil Dreyfusovo krivdo, obenem pa ovrge neizpodbitno Picquartovo tezo, je zagrešil hudo napako, ko je novinarju »Eclair« zaupal nekaj skrivnosti, ki so bile dotlej neznane. Šlo je predvsem za podatke, povezane s skrivnim dosjejem, ki so ga porotniki dobili v roke tik pred izrekom sodbe. Pri časopisu niso niti slutili, v kakšen osir bodo dregnili, ko so objavili tiste skrivnosti ter tako razkrinkali škandalozne nepravilnosti, katerih žrtev je postal Dreyfus.

Kapetanova žena Lucie je takoj poslala poslanski zbornici peticojo, po kateri naj bi obnovili proces. Neki desničarski poslanec je vprašal vlado, kaj namerava storiti. Vojni minister Billo, ki je nasledil Merciera (med Dreyfusovo afero je imelo vojno ministrstvo kar sedem šefov po vrsti), je med ploskanjem navzočih odgovoril, da so peticojo zavrnili. Henry je tedaj pograbil priložnost, da zmaši nov lažni dokaz. Dal je namreč vedeti, da je prestregel pismo italijanskega vojaškega pribočnika Panizzardi, namenjeno njegovemu nemškemu kolegu von Schwartzkopfnu. Sporočilo naj bi bilo takšno: »Dragi prijatelj, bral sem, da neki poslanec pripravlja vprašanje o Dreyfusu. Če bodo v Rimu zahtevali nova pojasnila, bom rekel, da nisem nikdar imel nikakršne zveze s tistim Židom. Da se razumeva: če vas bodo kaj vprašali, tudi odgovorite tako, kajti nikdar se ne sme zvedeti, kaj se je zgodilo z njim.«

Nadaljevanje prihodnjic



CENIK MALIH OGLASOV

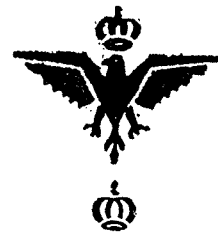
Poizvedbe, vabila, objave, obvestila zahvale in podobno — do 10 vrstic — 10 dinarjev. Če znaša besedilo več kot 10 vrstic, stane vsaka nadaljnja vrstica 1,50 din.

Objave s komercialno vsebino: do 10 vrstic 30 dinarjev, vsaka nadaljnja vrstica 5 dinarjev.

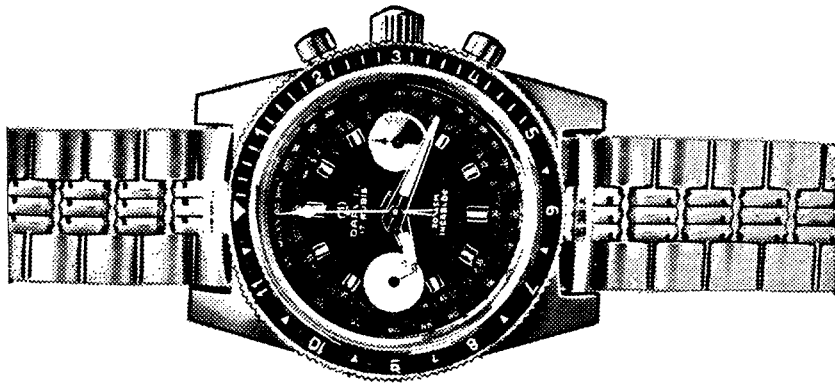
Pravni nasveti so za naročnike brezplačni, drugim zaračunavamo dejanske stroške, a največ do 15 dinarjev.

Osmrtnice (kratke nekrologe) objavljamo brezplačno, njihovih tekstov in pripadajočih fotografij ne honoriramo in ne vračamo.

Biseri
proizvodnje



DARWIL



V vseh je vgrajen specialni mehanizem izredne preciznosti. Najnovejši urah DARWIL — vgrajen DARBLOCK, ki štiti vsako DARWIL uro proti udarcem in pretresom. DARWIL Superavtomatik SNOW STAR cronometer je pojem elegancije in točnosti. DARWIL LORD 71 Special Flat DARBLOCK. DARWIL LADY 71 DARBLOCK. ženska moda 1970. GENERALNO ŠVICARSKO ZASTOPSTVO

NUDIMO PO SVETOVNIH KONKURENČNIH CENAH NAJVEČJO IZBIRO NAKITA IZ 14, 18 IN 22 KARATNEGA KONTROLIRANEGA ZLATA.

Prodaja s posebno garancijo! Na zalogi vedno 600 modelov ur DARWIL in ARETTA. Ure znamke DARWIL in ARETTA lahko kupite tudi v specializiranih trgovinah in veletrgovinah v Jugoslaviji. Servisi so v vseh večjih mestih Jugoslavije. DARWIL — TRST, PIAZZA S. ANTONIO NUOVO 4/I-II

Lady 71

Lord 71